

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Evangelíci v Libštátě (1783 – 1945):

Tři kostely v jedné obci by něco neobyčejného bylo

Diplomová práce

Vypracoval: Jan Kletvík

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Dušan Foltýn

Praha 2011

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením pana Mgr. Dušana Foltýna samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praze 23. června 2011

Libštátská, černilovská, křížlická fara – a jistě i jiné – co tu bylo svérázně krásného života v radostných i smutných, ve všedních i svátečních chvílích života při vši prostotě, bohatého náboženskou opravdovostí a čistotou, provanutého a prozářeného hlubokou duchovní kulturou.

Dr. Emil Lány, 1931

Poděkování:

Rád bych poděkoval panu Dušanu Foltýnovi za důslednost, s jakou vedl tuto práci. Dále bych chtěl poděkovat Farnímu sboru Českobratrské církve evangelické v Libštátě za vstřícnost, s jakou mi byl zpřístupněn sborový archiv, a zaměstnancům archivů, v nichž jsem bádal. Své poděkování bych rád vyjádřil i panu Janu Křížovi z Libštátu za poskytnutí rozhovoru. Především si pak poděkování zaslouží má manželka Emília za neutuchající trpělivost a laskavost a rovněž moji rodiče, kteří mě stále během studia podporovali.

Anotace:

KLETVÍK, Jan: *Evangelíci v Libštátě (1783 – 1945): Tři kostely v jedné obci by něco neobyčejného bylo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2011. Diplomová práce.

V Libštátě se vedle sebe po dlouhá desetiletí nacházely tři církevní sbory. Tato práce mapuje dějiny sboru helvetského vyznání a sboru augšpurského vyznání. Početnější byla ta skupina, která se zde přihlásila po vydání tolerančního patentu k helvetskému vyznání. Helvetům se tak rychleji podařilo získat vlastního faráře, tím byl Jan Csomor, který přišel roku 1783, a také se jim podařilo postavit si vlastní modlitebnu, která byla vysvěcena již roku 1787. Oproti tomu církvi augšpurského vyznání se nepodařilo získat dostatečný počet věřících, aby mohla vzniknout jako samostatný sbor, a tak se stala součástí svazku luterských církví se sídlem v poměrně vzdálených Křížlicích. Zároveň se jí nepodařilo získat ani povolení pro stavbu vlastní modlitebny, a tak se církev po dlouhou dobu potýkala s existenčními problémy. Luterská modlitebna byla postavena nakonec až roku 1842. Roku 1867 se luteránům podařilo založit samostatný sbor, do něhož přišel první vlastní farář následujícího roku. Celé prostředí tak poskytuje mnoho prostoru pro studium vztahů mezi oběma konfesemi a pro studium průběhu církevní unie v roce 1918. Obzvláště poslední třetina 19. století se zdá být klíčovým obdobím, kdy k sobě našly obě církve cestu především prostřednictvím faráře Emanuela Havelky a faráře Petra Marušiaka. Vývoj po roce 1918 ukazuje, že spojení obou konfesí proběhlo naprosto hladce. Zároveň se tento vývoj projevil ve ztrátě luterské identity, která je patrná z liturgických změn.

Klíčová slova:

Libštát, evangelíci, helvetské vyznání, augšpurské vyznání, církevní unie, vznik Českobratrské církve evangelické, dějiny sboru.

Summary:

KLETVÍK, Jan: *The Protestants in Libštát (1783 – 1945): Three churches in one town? That would be unusual*. Prague: Charles University in Prague, Faculty of Education, 2011. Master Thesis.

There had been three different churches in Libštát for many years. This dissertation is covering the history of the Reformed church and the history of the Lutheran church. The group that had registered under the Reformed church after the issue of the Patent of the Tolerance was larger. Therefore, they were faster in getting their own minister. It was Jan Csomor, who came in 1783. They also managed to build their own church, which was consecrated in 1787. However, the Lutheran church was smaller in numbers, so they could not establish their independent church, thus they became a part of the church family with the seat in a remote village called Křížlice. They also did not manage to get the permission to build their own church, so they had been existentially struggling for quite a long time. In the end, they succeeded and built their own church in 1842. After that, they achieved independence from Křížlice in 1867 and got their first minister the very next year. The history of the whole community allows us to study the relations between the two churches and their following union in 1918. The last third of the 19th century seems to play the key role in the convergence of the two churches. The Reformed minister, Emanuel Havelka, and the Lutheran minister, Petr Marušiak, have probably played a crucial role in bringing the two churches closer. As it is apparent from the development in 1918, the union was very smooth. Nevertheless, the Lutheran church lost its identity, which is mainly notable in the changes that occurred in the liturgy.

Key words:

Libštát; Protestants; Reformed church; Lutheran church; Union church; formation of the united protestant church Českobratrská církev evangelická; history of the church.

Obsah

1. Úvod	2
2. Metody – Prameny – Literatura	4
3. Christianizace – Reformace – Rekatolizace – Tolerance.....	11
4. Reformovaný sbor.....	25
4.1 Počátky	25
4.2 Pracovníci na vinici	31
4.3 Život sboru.....	39
4.4 Finance.....	44
4.5 Spiritismus	47
5. Augšpurský sbor	53
5.1 Dlouhý začátek	53
5.2 Pracovníci na vinici	62
5.3 Život sboru.....	67
5.4 Finance.....	71
6. Spojení v jedno	74
6.1 Pracovníci na vinici	74
6.2 Unie.....	79
6.3 Život sboru.....	85
6.4 Finance.....	94
6.5 Spor.....	98
7. Diaspora.....	105
8. Závěr	109
9. Prameny a literatura.....	119
10. Přílohy.....	125

1. Úvod

Píše se rok 1858. Cestující ve vlaku z Hradce Králové právě opustil Starou Paku a projíždí po v kopci zařezané železniční trati nad údolím, jež je tvarováno meandrující říčkou Oleškou. Ve stráni zahlédne tu a tam nějakou chalupu, ze které zvědavci vzhlíží na projíždějící vlak. Počet náhodně rozesetých chalup začne s ujetými kilometry pomalu klesat, pak vlak překříží tok Olešky a cestujícímu se najednou naskytne pohled na ve stráni stojící kostelík. Za ním stihne zahlédnout ještě pár chalup a už je vlak zase mezi stromy a ujíždí zimní krajinou. Zakrátko se naskytne pohled na druhé straně, vpravo, na celý Libštát, který se rozprostírá dole v údolí. K vidění je několik chalup neuspořádaně stojících podél Olešky, nad nimiž se na protějším kopci tyčí kostel. Vlak trochu popojede a k vidění je další kostelík. Je první adventní týden, středa 1. prosince, a cestující právě vystoupil na nádraží v Libštátě, všude stojí plno nadšených lidí a náš cestující se může podívat slovy hraběte Trautmannsdorfa: *Tři kostely v jedné obci to je už trochu moc.*¹

Ale abychom nemátli čtenáře hned od začátku, proč všude tolik zvědavých lidí? A proč tolik kostelů? Tento cestující byl totiž vůbec prvním, kdo využil nově zprovozněnou železniční trať 037, která právě propojila Turnov s Jaroměří. Ještě by se patřilo doplnit, že mohl být trochu překvapený, protože stanice, která nesla název Libštát, byla vlastně dnešním nádražím v Košťálově. Libštát získal zastávku na vlastních chotářech až ve 20. století. Do Libštátu tedy bylo potřeba zajít ještě asi 20 minut pěšky. A odpověď na druhou otázku, proč tolik kostelů? Ta už nebude zdaleka tak jednoduchá a ani tak krátká.

Jak již bylo patrné z cesty vlakem, jedná se o výrazně vrásčité území. To tedy komplikovalo nejen stavbu železnice, po které je mimochodem po dnes radost cestovat, ale komplikovalo i obhospodařování zdejších polí a políček. To vyžadovalo od místních lidí nadměrné úsilí. Vrásčitý terén se ale také stal přirozenou překážkou jakékoliv centrální správě. Tato uzavřenost do sebe, ať již uzavřenost obce jako územního celku či

---

¹ Reakce Trautmannsdorfa na žádost libštátských evangelíků a.v. o povolení stavby vlastního kostela v roce 1803, Památní kniha evangelické církve a.v. v Libštátě. Státní okresní archiv v Semilech (dále jen SOKA Semily), fond Farního sboru Českobratrské církve evangelické v Libštátě (dále jen Fond ČCE v Libštátě), L-III-B-1.

neúprosnost zdejších obyvatel, se v mnohém promítla i do toho, že se zde na dobu 135 let objevily paralelně tři církevní sbory. Největší byl tvořen církví římskokatolickou, dalším početně výrazným společenstvím byl evangelický sbor helvetského vyznání a o něco menší sbor evangelíků augšpurského vyznání. Právě příběh zdejších evangelíků obojího vyznání, kteří zde více jak jedno století žili odděleně, aby se v roce 1918 spojili v jednu církev, bude předmětem této práce.

Jedním z hlavních cílů této studie bude snaha o reflexi obecných církevních dějin na sboru v Libštátě. Veliká pozornost bude tedy věnována tomu, jak v příběhu libštátských evangelíků rezonovaly významné církevní události a principy příznačné pro toto období. Libštát se nám zde stává přímo ideálním místem pro výzkum konfesionalizace a následné dekonfesionalizace, resp. jejich jednotlivých dílčích výkyvů. Z obecně církevních dějin jsou nám známy momenty, kdy obojí konfese nabíraly na takovém významu, že se jedna strana stávala pro tu druhou naprosto nepřijatelnou, a jindy zase takové momenty, kdy konfese ztrácely na významu téměř zcela a obě strany mířily ke společné unii. Zda tomu bylo tak i v Libštátě, bude jednou z otázek této práce. Mezi další bude patřit otázka, jakým způsobem se podařilo ze dvou sborů, kalvínského a luterského, vytvořit po vzniku Českobratrské církve evangelické v roce 1918 jeden sbor unionovaný tak, že došlo v průběhu 20. století k úplné ztrátě augšpurské tradice.

Pro spodní ohraničení se přirozeně nabízí rok 1781, kdy byl vydán toleranční patent. Avšak svébytný samostatný sbor mohl začít plně fungovat až s příchodem prvního faráře roku 1783. Tím se stal reformovaný uherský kazatel Jan Csomor. Ani luteráni se nedočkali svého faráře ihned po vydání tolerančního patentu. Jejich farář dorazil do mateřského sboru v Křížlicích až na sklonku roku 1782. Rok 1783 může být s určitou odchylkou pro ten který sbor považovaný za určitý mezník. Horní hranice, kterou je rok 1945, byla stanovena opět s ohledem na konfesní problematiku. V tomto roce zemřel farář Jaroslav Kučera, který byl prvním farářem, který přišel do již konfesně spojené církve. Faráři, kteří zde byli před ním, byli konfesně svázáni vždy s jednou či druhou stranou. Zároveň se jedná o rok, kdy byla ukončena jedna z největších roztržek libštátských evangelíků vůbec, a jak bude při rozboru vidět, daná roztržka nebyla způsobena konfesijními spory, ale spory čistě osobními.

2. Metody - Prameny - Literatura

Klíčem k rozuzlení konfesijních specifík nám budou badatelské poznatky z několika oblastí. Předně to budou osobnosti jednotlivých náboženských vůdců, respektive farářů. Jejich teologické profily jsou bezesporu hlavním hybatelem směřování celého společenství věřících. Do popředí zájmu se nám tak dostanou osoby, které vstanou včele libštátských sborů. Mezi hlavní články, které u nich budeme sledovat, bude patřit jejich vzdělání, neboť jednotlivá farářská učiliště měla mezi sebou velké dogmatické rozdíly. Dále bude věnovaná pozornost jejich předchozímu působení a jejich okruhu přátel a osobních styků s lidmi z řad duchovních. O konfesní pozici sboru se lze také dozvědět ze skladby sborové knihovny. Ta se v mnohých tolerančních sborech zpočátku po mnohá desetiletí skládala pouze z Bible, zpěvníku a katechismu. Právě původ zpěvníků a katechismů a vůbec veškerých knih se nám může stát zajímavým pramenem pro sledování věroučné linie sboru.

Při našem sledování širších trendů nemůžeme opomenout spiritismus. Tato povětšinou selská víra pramenící z nedostatečné odborné duchovní podpory v době před vydáním tolerančního patentu se neodmyslitelně pojí právě s regionem východních Čech a jedno z jeho hlavních středisek se vždy nacházelo v Podkrkonoší. V souvislosti s badatelskou činností o evangelicích v Libštátě nemůžeme tento stovky let trvající fenomén opominout. Snahou bude zjistit, zda byla v Libštátě přítomnost spiritistických skupin či nikoliv a do jaké míry mohla být jejich činnost a přítomnost či absence ovlivněna silnou protestantskou základnou. Mezi obecná církevní témata sledovaná na libštátském sboru bude patřit i pozorování spolupráce s dalšími církvemi. Zde se bude jednat již nejen o vlastní spolupráci mezi reformovanými a luterány, ale i o spolupráci s Jednotou bratrskou a církví římskokatolickou.

Dílčím cílem pak bude sledování toho, jak se jednotlivé historické události odrazily v životě církve v této odlehlé obci. Mezi důležité události ve sledovaném období se bezesporu řadí sekularizace české společnosti, která započala v polovině dlouhého století a trvala přibližně až do jeho konce, tedy do období vzniku samostatného Československa. Tento pokles zájmu o církevní duchovní život bude patrný i ve statistikách Libštátských evangelíků, kde je v současnosti počet členů

společenství přibližně na úrovni jedné pětiny stavu z let, kdy byl počet evangelíků v Libštátě na svém vrcholu. Pozornost budeme také věnovat tomu, jakým způsobem se zdejší církev po Mnichovu 1938 vypořádala se ztrátou německy osídleného území, na němž měla své kazatelské stanice. Za účelem dosažení všech těchto cílů bude potřeba zpracovat všechny dostupné prameny.

V souvislosti s prameny můžeme uvažovat o pramenech primárních, tedy pramenech, kdy člověk píše sám o sobě. Dále je možné stanovit kategorii pramenů sekundárních, kdy o člověku referuje někdo jiný, a pramenů terciálních, kdy je o událostech pojednáno s časovým odstupem. Právě u posledních dvou kategorií bude muset být brán zvláštní zřetel na osobu pisatele a na jeho cíle.

Těžištěm bádání bude sborový archiv Farního sboru Českobratrské církve evangelické v Libštátě (dále také označován jako ČCE v Libštátě), který je v současnosti uložen ve Státním okresním archivu Semily (dále také označován jako SOkA Semily). Fond libštátských evangelíků není státním archivem zpracovaný. Veřejnosti je tak přístupný pouze za zvláštních podmínek. Tímto tak děkuji majiteli fondu, ČCE v Libštátě, za laskavé svolení k bádání ve sborovém archivním materiálu. Zároveň děkuji správci fondu, SOkA Semily, za laskavý a trpělivý přístup při poskytování požadovaného materiálu.

Fond je sice v současnosti nezpracovaný semilským archivem, ale veškerý materiál je uspořádaný Dr. Rychetskou a je doplněn stručným inventářem, který obsahuje seznam jednotlivých knih, respektive balíků, do nichž je uložen listinný materiál. Původcem fondu jsou oba sbory, helvetský a augšpurský, které byly do roku 1918 samostatné, a sbor českobratrský evangelický, který vznikl jejich sloučením.

Pro studium rané toleranční doby je zde vedle několika dochovaných listin nejčennějším pramenem Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842,² která v daném období zaznamenává nejdůležitější události a zároveň poskytuje přepisy části korespondence a církevních vyhlášek či oběžníků. Kniha byla sice založená až roku 1803, ale obsahuje i podrobný materiál pro období předcházející. Na začátku je uvedeno celé znění tolerančního patentu a dále uvádí přehled událostí, které nastaly po jeho vydání. Kniha ovšem neobsahuje popis bezprostředního dění po roce 1781, takže nijak neosvětluje

---

² Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842, str. 13. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

průběh tolerančních přihlášek ani to, proč se skupina zdejších evangelíků rozhodla pro helvetské vyznání. Podrobnější informace se nám tak dostávají až pro období po příchodu prvního faráře Jana Csomora. Podobným dokumentem pro studium dějin augšpurského sboru v době raně toleranční by mohla být Pamětní kniha ev. církve a.v. v Libštátě.³ Ta je psána od roku 1792, avšak pro toto období přináší pouze informaci o jednání mezi církví augšpurského vyznání a církví helvetského vyznání o společném užívání modlitebny. Tato informace je však zároveň i v Knize pamětné sboru h.v. Jinak Pamětní kniha ev. církve a.v. v Libštátě neobsahuje žádné jiné informace, pouze stručný životopis Petra Marušiaka, který tam byl vepsán ve 20. století. Co však je pro badatele cenné, je chronologie, která je do této knihy vložena. Tato poměrně neuspořádaně a místy nečitelně psaná chronologie obsahuje základní přehled událostí mezi lety 1802 a 1868. Patrně se tato chronologie stala jedním ze základů pro stručnou knihu *Dějiny evangelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881.*⁴

Pro studium druhé poloviny 19. století a začátku století následujícího máme pro oba sbory značné množství materiálu. V obou případech je dochována korespondence, přičemž se z drtivé většiny jedná o korespondenci příchozí, z níž se často informace obsažené v korespondenci odchozí můžeme jen domnívat. Případy, že by si libštátský pisatel dopisu udělal vlastní kopii, byly zřídka. Dochovány jsou rovněž protokoly z jednání obou staršovstev. Fond obsahuje také téměř úplné statistiky o počtech členů a pro některá období uvádí dokonce i jmenné seznamy. Cenné jsou pak archiválie věnovány školství a výuce náboženství, které obsahují především korespondenci mezi jednotlivými školami a farním úřadem. Velký zlomek archivu obsahuje materiál k hospodaření sboru. Jedná se zde o soupisy majetku, roční účetní uzávěrky, poplatky jednotlivých členů apod.

V podstatě podobný charakter pramenů máme i pro období následující. Po sloučení církve roku 1918 byla sloučena i úřední agenda. Vše co bylo tedy do té doby vedeno paralelně pro každý sbor zvlášť, je od teď zaznamenáváno pouze jednou. V této části fondu jsou obsaženy například i informace vztahující se k církevní unii, avšak

---

³ Pamětní kniha ev. církve a.v. v Libštátě. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-B-1.

⁴ *Dějiny evangelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881.* Turnov: 1881.

jednání před rokem 1918, která samotné unii předcházela, jsou mezi materiály augšpurského sboru v balíku L7. Pro období po spojení obou církví máme zároveň prameny, které jsou uloženy v církevním ústředí – v Ústředním archivu Českobratrské církve evangelické v Praze (dále také označován jako ÚA ČCE v Praze).

Zdejší fond obsahuje především takové materiály, jež svým původem nesahají před vznik unionované církve evangelické v roce 1918. Centrem zdejšího fondu libštátského sboru je korespondence mezi sborem v Libštátě a Synodní radou Českobratrské církve evangelické. Dále tento archiv obsahuje i personální složky jednotlivých farářů. Z těch libštátských se ale pro sledované období dochovaly personálie pouze ke třem farářům: k Havelkovi, Marušiakovi a Kučerovi.

Poměrně okrajovým a specifickým je archiv Slavomila Daňka uložený na Katedře praktické teologie Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Jak název naznačuje, tento archiv obsahuje pozůstalost po někdejších libštátském faráři Daňkovi. Je tvořen především osobní korespondencí, vlastními poznámkami, zápisky a kázáními. Pro tuto práci budou z tohoto archivu použita hlavně dochovaná libštátská kázání.

Zatímco dobových pramenů je mnoho, odborná literatura vztahující se k tématu evangelíků v Libštátě, která by odpovídala současným vědeckým požadavkům, zcela chybí. Podobně práci komplikuje i absence odborné literatury k dějinám městyse Libštát. Navzdory velikému regionálnímu významu, který oba libštátské sbory v minulosti měly, neexistuje žádná obsáhlejší současná monografie věnovaná dějinám evangelíků v Libštátě, a je zde naprostá absence jakékoliv literatury odborného charakteru. Ambicí této práce je tak tento nedostatek alespoň částečně napravit.

Žádná současná práce sice neexistuje, ale tento deficit je alespoň částečně kompenzován dílčími dobovými pracemi, které se věnovaly menším i větším celkům a které tak usnadňují alespoň částečně práci s primárními prameny. Nejstarší takovou publikací je knížka *Dějiny evangelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881*.⁵ Tato kniha na několika stranách popisuje vytčené období, ve kterém se soustřeďuje na opakovaně podávané žádosti o

---

⁵ *Dějiny evangelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881*. Turnov: 1881.

povolání stavby kostela a jeho následnou stavbu. Je zároveň poměrně cenným pramenem, protože ze staršího období se k dějinám augšpurského sboru nedochovalo mnoho materiálu, neboť až do roku 1867 nebyl sborem farním.

Mezi hlavní díla, která budou oporou této badatelské činnosti, se bezesporu řadí kniha *Světlo na horách*,⁶ která je z pera Emanuela Havelky a pojednává o jeho stejnojmenném otci, který se stal jedním z nejvýraznějších farářů, kteří kdy v Libštátě působili. Kniha je psaná jako beletristické dílo o životě autorova otce, je ale psaná s velikým smyslem pro detail a přesnost. Navzdory své příslušnosti mezi krásnou literaturu tak přináší mnohá historická fakta o životě v Libštátě, o kterých nemusí být pochyb. Tato kniha zajisté pomůže při bádání dotvořit kolorit dějin evangelíků v Libštátě, především pak helvetského sboru.

Poslední dílčí sondou je kniha vzpomínková. Nese název *Památce služebníka Božího Petra Marušiaka* a podtitul *Sborník vzpomínek a úvah k prvnímu výročí jeho smrti*.⁷ Titul mluví za vše, ve sborníku jsou otištěny texty osmi autorů, kteří z různých stran vzpomínají na faráře Marušiaka, a dále je zde výběr několika článků či dopisů, jejichž autorem je sám Marušiak. Sborník tedy podává pestrý pohled faráře Marušiaka, který v Libštátě sloužil 50 let. Vedle těchto několika drobných sond bude pomocí pro lepší proniknutí do příběhu libštátských evangelíků poměrně značné množství dostupné odborné literatury pojednávající o okolních evangelických sborech.

První takovou publikací je práce historika a svého času i křížlického faráře Ludka Rejchrt, který důkladně zpracoval dějiny křížlického evangelického sboru augšpurského vyznání ve své publikaci *Na horách ležící*,⁸ která sloužila autorovi jako základ rigorózní práce. Důkladné studium sboru v Křížlicích je nám užitečné nejen pro svou geografickou polohu, oba sbory jsou od sebe vzdáleny asi 20 kilometrů, ale blízké jsou si především svou administrativní provázaností, neboť libštátští luteráni patřili až do svého osamostatnění ke sboru v Křížlicích.

Významným dílem, které pomůže objasnit dějiny evangelíků v Libštátě, bude další kvalifikační práce, tentokrát věnovaná evangelíkům ve Valteřicích. Tato důkladná studie Jiřího Loudy, historika Krkonošského muzea ve Vrchlabí, je nám velice cennou

---

⁶ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939.

⁷ NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931.

⁸ REJCHRT, Luděk: *Na horách ležící*. Praha: 1978.

opět pro administrativní spojení, kdy byl Helvetský sbor ve Valteřicích filiálním sborem Libštátu. Rovněž je tato práce cenným materiálem pro studium soužití evangelíků obou tolerovaných konfesí, neboť ve Valteřicích byly paralelně dva evangelické sbory a jejich spojení nastalo dokonce fakticky až o 10 let později než v případě Libštátu.⁹

Pro rekonstrukci staršího období evangelíků v Libštátě může sloužit *Kašparův Památník reformované církve Českomoravské*,¹⁰ který byl vydaný v roce 1881. Na svou dobu se jedná o důkladnou práci, která však není vlastním badatelským počinem Ludvíka Bohumila Kašpara, ale jedná se o kompilát, do něhož přispěli především zástupci jednotlivých církevních sborů.

Podobnou publikací, tentokrát však již s dokonalejším pojednáním o libštátských dějinách, je *Památník Českobratrské církve evangelické*,¹¹ který byl uspořádán v roce 1924. Za odbornost libštátského příspěvku ručí profesor Slavomil Daněk, který byl před svou univerzitní kariérou farářem v Libštátě.

O něco obecnější charakter nese dílo s názvem *Jubilejní kniha českobratrské evangelické rodiny: k 150 letému jubileu tolerančního patentu*.¹² Úsilím Jana Toula se do této publikace podařilo sesbírat biografická data většiny farářů Českobratrské církve evangelické, jakož i jejich dvou předchůdkyň, církve helvetského a církve augšpurského vyznání. Jedná se opět o práci, která vznikala z podpory jednotlivých sborů, které Janu Toulovi data o svých farářích zasílaly. Některé pasáže jsou tak mírně nevyvážené a najdou se i jemné odchylky v letopočtech, jako celek však kniha funguje jako dobrý katalog všech farářů a s ohledem na svůj časový rozsah nám bude dobrým průvodcem při studiu jednotlivých duchovních.

Za obecně církevní literaturu je potřeba zmínit práce Evy Melmukové, která svým celoživotním důkladným dílem přináší bohaté poznání života českých tolerančních evangelíků, jakož i návrhy metodických postupů pro historiky v této oblasti. Jejím doplněním se stává práce Zdeňka Nešpora, který ve svých podrobných studiích věnuje pozornost předtolerančním evangelíkům a pozdějším deviacím od

---

⁹ Vážněji se ve Valteřicích začalo o sjednocení jednat až po odchodu faráře Trojana během března 1928, k faktickému sloučení došlo v lednu 1929. LOUDA, Jiří, *Evangelíci augšpurského a helvetského vyznání ve Valteřicích (1781 – 1928)*, Diplomová práce. Hradec Králové: 2008, str. 98 – 99.

¹⁰ KAŠPAR, Ludvík Bohumil: *Památník reformované církve Českomoravské*. Praha: 1881.

¹¹ BEDNÁŘ, František: *Památník Českobratrské církve evangelické: Českobratr. církev evang. a její senioráty a sbory na stezkách minulosti a na prahu přítomnosti*. Praha: 1924.

¹² TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny*. České Budějovice: 1931.

standardních evangelických proudů.

Důležitou metodou této práce se stane komparace s vybranými evangelickými sbory. Již zde byly zmíněny Křížlice, jakožto nejbližší významné středisko luteránů, a Valteřice, které jsou nejbližším místem s působností evangelických sborů obojího vyznání. Právě dialog mezi poznatky z Libštátu a poznatky z výše uvedených sboru by měl tvořit výraznou část závěrů této práce.

Kromě komparace bude pro tuto práci použita i metoda orální historie. Postup při zpracování takovýchto pramenů bude prováděn zcela v souladu s popisem v metodikách Miroslava Vaňka.¹³ Za účelem objasnění vybraných jevů z období od vzniku unionované církve do roku 1945 byl učiněn rozhovor s panem Janem Křížem, dlouholetým kurátorem libštátského sboru. Ten vstupuje do dospělého věku v prvních letech druhé světové války, nicméně si na mnohé události, jež se odehrály ve sboru během jeho dětství, pamatuje s obdivuhodnou přesností a dokáže o nich vyprávět i v širším kontextu a zřetelně analyticky. Panu Janu Křížovi velice děkuji za jeho laskavost a ochotu. Jeho poutavé vzpomínání na dějiny sboru se stane cenným pramenem, který obohatí archivní prameny.

---

¹³ VANĚK, Miroslav: *Orální historie: metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: 2003. Týž: *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: 2007.

3. Christianizace – Reformace – Rekatolizace – Tolerance

Příhraniční části Českého království zůstaly dlouho neosídleny. Na své první obyvatele si musela tato povětšinou hornatá a neprostopná území často počkat až do 12. století. V této době již můžeme o českém území uvažovat jako o území christianizovaném. Do temných hvozdů rozprostírajících se od hřebenů Krkonoš až hluboko do českého vnitrozemí tak spolu s prvními lidmi přichází i víra v křesťanského Boha. Ta zůstane s územím neoddělitelně spjata až do pozdního novověku.

Na severu Čech to byl rod Markvarticů, kdo se chopil jedinečné možnosti osídlit tyto podhorské oblasti. Kolonizační činností zajistili své dosti rozvětvené rodině mnohá území, neboť veškerá vypleněná půda se stávala součástí rodového majetku. Ke statkům Markvarticů přibyla taková území jako Podještědí a Horní Pojizeří. Tato území si v celém rozsahu až k pomezním horám Českého království s jistotou podrželi až do 14. století.¹⁴

Pro území levého břehu Jizery, na kterém se Libštát nachází, je důležitá osoba Jaroslava z Hruštic (1234 – 1269). Ten byl synem Markvarta, jehož děd stejného jména a nejstarší známý člen rodu je znám jako komoří krále Přemyslovce Vladislava II. Jaroslav z Hruštic se oddělil od svých bratrů Markvarta a Havla a vzal si podílem území na levém břehu řeky Jizery. Jeho území sahalo od Krkonoš, přes Kozákov, až po řeku Žehrovku, která protéká územím, které bude později zváno Českým rájem. Tomuto místu natrvalo položil základ jedné z jeho dominant, když nechal vystavět hrad Valdštejn, a fakticky se stal předkem rodu nesoucího toto jméno.¹⁵

Jaroslav z Hruštic po sobě zanechává tři dědice. Prvním je Beneš, ten zakoupil Dětenice. Dalším je Zdeněk z Valdštejna, ten spravoval jižní a východní podíl na levém břehu Jizery. Posledním je Vok, kterému náležel Rotštejn.¹⁶ Zdeněk z Valdštejna za sebou zanechal opět četné potomstvo. Jeho zásluhou v Podkrkonoší vyrostly hrady jako Chlum, Skála (Hrubá Skála), Štěpanice. Jiní jeho potomci si zase koupili Lomnici, která se stane na delší dobu vrchnostenským správním centrem Libštátu. Lomničtí také

---

¹⁴ ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *České dějiny. Dílu I. Část 5. Středověká kolonisace v zemích českých*. Praha: 1938, str. 768.

¹⁵ Tamtéž, str. 771.

¹⁶ MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 22 – 23.

založili hrad Košťálov, který leží od Libštátu necelé dva kilometry. Z hradu se dodnes zachovalo pouze nepatrné torzo, neboť od počátku 16. století zůstal hrad neobydlen. Dalším dělením rodu ovšem jeho větve chudly, až se postupně se někteří Markvarticové stali pouhými vladyky jednotlivých vsí.¹⁷

Z jeho pěti synů je pro nás nejdůležitější Zdeněk z Valdštejna. Ten nedostal podíl na otcovské půdě, ale koupil si počátkem 14. století, snad společně s bratrem Hynkem, Lomnici, ke které později náleželo nejméně dvacet vesnic. Tehdy bylo toto sídlo pod později populárním vrchem Tábořem povětšinou zarostlé lesy a teprve zásluhou Valdštejnů zde začalo přibývat více usedlostí, v zásadě podle nového emfyteutického práva.

Před Valdštejny zde byla ještě vrchnost Košíků z Lomnice. Ta byla bezpochyby jen původkyní tvrze a vesnice (Staré) Lomnice při této tvrzi. Městečko Lomnice, v místech, jak ji známe dnes, vzniká až ve 14. století těsně pod tvrzí na cestě od Jičina k Turnovu.¹⁸

Pro oblast Horního Pojizeří má veliký vliv hned několik církevních řádů, které do tehdy pustých a zřídka osídlených oblastí přicházeli jako první šířitelé křesťanství. Nejvýznamnějším řeholním počinem bylo vystavění kláštera na území dnešní obce Klášter Hradiště nad Jizerou u Mnichova Hradiště. První mniši cisterciáckého řádu sem přišli patrně roku 1177 z kláštera Plasy.¹⁹ Klášter v Hradišti měl velké panství ve svém okolí a několik odlehlejších polností na Svijansku, farnost v Jenišově, Rychnově a Bozkově.²⁰

Podle historika Šimáka, výborného znalce regionu, existoval Libštát již roku 1316, a to zřejmě jako nepatrné městečko s malým náměstím a ulicí podél řeky Olešky.²¹ K městskému charakteru tohoto sídla nás vede typ místního jména s německou koncovkou „-štát“, respektive „stadt“.²² Podnětem k založení obce mohly být stříbrné doly. Těžba se však v pozdějších dobách již v Libštátě nerozvíjela. Kromě

---

¹⁷ ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *České dějiny. Dílu I. Část 5. Středověká kolonisace v zemích českých*. Praha: 1938, str. 771.

¹⁸ Tamtéž, str. 791.

¹⁹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina: *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 – 1420*. Praha: 1998, str. 250 – 251.

²⁰ MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 21.

²¹ ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *České dějiny. Dílu I. Část 5. Středověká kolonisace v zemích českých*. Praha: 1938, str. 794.

²² PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách, II. díl*. Praha: 1949, str. 602 – 603.

panenské pudy byla právě vidina zisku z těžby nerostných surovin lákadlem pro mnohé nově příchozí. Ve 14. století je nám známo hned několik nalezišť drahých kovů na území Valdštejnské větve Markvarticů. Mezi nimi je například naleziště zlata pod štěpanickým hradem, nemálo nalezišť bylo i v okolí Lomnice či na Kozákově, kde se o hledání zlata hovořilo ještě o několik století později. Stříbro a měď se ve většině horských a podhorských nalezišť těžily až do třicetileté války. Zároveň do horských oblastí přicházela ona později tak proslulá výroba skla. Oba tyto podniky sem přivádějí několik desítek let po kolonizaci české kolonizaci německou. Němectví se však v Libštátě dlouho nezachovalo, patrně nepřetrvalo ani do doby Karlovy.²³

Ve 14. století patřil Libštát i se sousedním Košťálovem Lomnické větvi pánů z Valdštejna. Zároveň byl v této době nad Košťálovem vybudován hrad pro zabezpečení správy tohoto území.²⁴ Po druhé polovině téhož století přestal být Libštát součástí jičínského děkanátu. Farní kostel v Libštátě je doložen k roku 1361.²⁵

Statut městečka je výslovně doložen roku 1525.²⁶ Tehdy Libštát obdržel trhové privilegium, které je však dnes nezvěstné. Statut města si Libštát navždy udržel. V tomto období byl již hrad Košťál opuštěn a územní k němu někdy náležející bylo postupně připojováno k různým panstvím. Libštát tak stal součástí panství semilského,²⁷ na začátku 16. století připadl k Hrubé Skále, až se nakonec stal součástí panství kumburského roce 1627.²⁸ Právě příslušnost k panství byla v období 15. a 16. století velmi důležitá, neboť v mnohém určovala náboženskou orientaci jednotlivých poddaných.

V husitské době byla panství v horním Pojizeří nejprve na straně protikalíšnické. Většina majitelů zdejších hradů se tak například postavila proti králi Jiřímu z Poděbrad.²⁹ To patrně vysvětluje i určitý deficit pramenů, které máme o pronikání husitství do těchto končin. Často jsme odkázáni pouze na tradované legendy. Z nich se například dovídáme o vpádu husitů do Bozkova, kde vyplenili katolický kostel a

---

²³ ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *České dějiny. Dílu I. Část 5. Středověká kolonisace v zemích českých*. Praha: 1938, str. 794.

²⁴ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Praha: 1995, str. 201 – 202.

²⁵ „*Executor plebanus de Libstat*“. In: TINGL, František Antonín (ed.): *Liber primus confirmationum*. Praha: 1867, str. 145.

²⁶ Heslo: Libštát. *Ottův slovník naučný, díl 15*. Praha: 1900, str. 1037.

²⁷ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Praha: 1995, str. 201 – 202.

²⁸ SEDLÁČEK, August: *Místopisný slovník historický království českého*. Praha: 1998, str. 541.

²⁹ PEKAŘ, Josef: *Kniha o Kostí*. Praha: 1970, str. 110.

zpusťovali bozkovskou tvrz. Bozkovská farnost pak byla přidělena straně podobojí zápisem císaře Zikmunda Lucemburského roku 1436.³⁰ Nakonec se však utrakvismus v kraji přece jen rozšířil. V průběhu 16. století se sem dostala i Jednota bratrská. Nová střediska vznikají ale spíše na jih od Libštátu. Pro zjednodušení uijme schéma tří řek, které Libštát obklopují a podél kterých se vyskytují sbory Jednoty bratrské. Na jihozápadě je to Jizera. Zde je Jednota bratrská zastoupena samozřejmě s centrem v Mladé Boleslavi. Ve směru proti proudu Jizery je pás několika drobnějších sborů Jednoty bratrské, který je ukončen jejím významným střediskem v Turnově. Na jih od Libštátu je řeka Cidlina, na které bylo sídlo Jednoty v Chlumci. Nejbliže Libštátu je obec Železnice na samém začátku toku. Zde byl zřízen sbor, avšak nebylo zde vlastního duchovního správce. Poslední řekou, která tvořila páteř Jednoty bratrské v našem regionu, je Labe. Zde by se patřilo jmenovat Bílou Třemešnou a poněkud stranou ležící Brannou.³¹

V 16. století se o přítomnosti podobojích dovídáme stále častěji. Například roku 1540 čteme o faráři v Bozkově, který byl podobojí. V roce 1574 se zase připomíná *ženatý* (tj. podobojí) kněz v Semilech a od něho se dovídáme po jeho propuštění z vězení, že kněz ve Vysokém má také *concupinam*.³² O dalších duchovních podobojích se dovídáme v Železném Brodě a v Držkově.³³ Takové rozšíření by samozřejmě nebylo možné bez souhlasu, ať už přímého či jen mlčky, ze strany vrchnosti.

O tom, na jaké straně vrchnost byla, nám může svědčit například účast na Šmalkaldské válce. Když Ferdinand roku 1546 požádal zdejší šlechtu o pomoc pro bratra Karla v boji proti německým protestantům, dočkal se mnohých odmítnutí. Na pomoc nepřišel například Adam z Vartenberka, který byl také náležitě potrestán a přišel vedle dalších panství i o panství Skály, k němuž právě Libštát náležel.³⁴ Se

---

³⁰ DOLENSKÝ, Jaroslav Vácslav: *Starší paměti farní osady Bozkova, zvláště poutního chrámu P. Marie až do stavby nynějšího L. 1690: pro památku svých milých rodičů sousedům a přátelům farní osady*. Bozkov: 1888, str. 13. Mizera uvádí, že se zde zachoval i vlastní kalich dlouho po zániku podobojích z Bozkova. Tyto informace však nemohou být nikde ověřeny. Tamtéž, str. 34.

³¹ HREJSA, Ferdinand: *Sborové jednoty bratrské*. Praha: 1935, str. 19 – 63.

³² WINTER, Zikmund: *Život církevní v Čechách: Kulturně-historický obraz z 15. a 16. století*. Praha: 1895, str. 382.

³³ V Železném Brodě je to Matěj Romenaecius, který byl přisedicím konzistoře podobojích. MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 21.

³⁴ Do panství patřila místa jako Spálov, Turnov, Železný Brod a další. Adam z Vartenberka toto panství odkoupil roku 1555 zpět. MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 55.

Šmalkaldskou válkou pak souvisel i zákaz bratrských schůzí v Turnově roku 1547. Později se odtud vystěhovalo 41 rodin, jež nechtěly ani k víře pod jednou ani k podobojí.³⁵

Pro lepší představu si ještě uvedme panství v okolí Libštátu, která patřila významným vůdcům českého povstání. Jako první můžeme jmenovat hrad Veliš, který patřil Matyáši Thurnu, panství svijanské s částí Turnova zase patřilo Jáchymu Šlikovi, Václav Budovec z Budova byl pak pánem na Mnichově Hradišti a na Pecce byl pánem Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic.³⁶ Není snad ani potřeba zdůrazňovat, že poslední tři jmenovaní byli jediní páni popraveni na Staroměstském náměstí roku 1621. Mezi významnými osobnostmi české stavovské opozice, které měly svá panství v okolí Libštátu, nesmíme zapomenout jmenovat mladého Albrechta Jana Smiřického ze Smiřic, kterému patřilo Hruboskalsko a Jičínsko, a tedy i město Libštát. Josef Pekař pak dokonce přichází s následujícím konstatováním: *Revoluci husitskou vymyslel český jih; o odboji předbělohorském rozhodl český sever; nejvíce horní Pojizeří. Sever proto, že nejvíce podléhal vlivům saského luterství ze sousedství...*³⁷

Ovšem stavovské povstání bylo nakonec poraženo a s ním i sen českých nekatolíků o svobodě. Tento sen se ale nerozplynul ze dne na den, avšak den po dni se pomalu vytrácel z myslí českých protestantů. Jeden z hlavních obrátů nastal s nástupem Arnošta Harracha do pražského arcibiskupského úřadu roku 1622. Tehdy začal platit zákaz nekatolických bohoslužeb, každý nekatolík přišel o městská práva, nekatolíci pozbyli rovněž i práva k uzavírání manželství či vykonání pohřbů. V Libštátě se také projevil vliv nového majitele panství, Albrechta z Valdštejna. Jeho komisař ve věcech duchovních, Jan Ctibor Kotva z Freifeldu, vydal roku 1624 nařízení, které vypovídalo všechny nekatolické duchovní z panství.³⁸ S těmito změnami patrně souvisí i uprázdňení libštátské fary, které nastalo v této době, a její přiřazení k faře semilské.³⁹ Většina kostelů na Semilsku byla proměněna na katolické okolo roku 1625.⁴⁰

Proměna kostelů na katolické sice nastala, ale fary zůstaly neobsazené. Takže

---

³⁵ Tamtéž.

³⁶ PEKAŘ, Josef: *Kniha o Kostí*. Praha: 1970, str. 110.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 81.

³⁹ K obnovení samostatné farnosti došlo téměř až po sto letech – roku 1719.

⁴⁰ MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 81.

například Semily, ke kterým byl nyní Libštát nově přifařen, neměly vlastního faráře. Do města dojížděl farář turnovský, který měl zároveň na starost fary v Rovensku, Jenišovicích, Přepěřích, Všeni, Libuni a v Lomnici.⁴¹ Semily v tomto svazku ale dlouho nezůstaly a již roku 1631 získaly vlastního duchovního správce. Roku 1638 se dovídáme o prvním díle, které tento semilský farář vykonal pro Libštát. Dostal tehdy příkaz od kardinála Arnošta z Harrachu, aby napomenul a zároveň propustil z vězení manželku Jiřího Berana z Libštátu, která vyndala z úst nejsvětější svátost. Důvodem tohoto rozhodnutí má být přímluva představených obce a tvrzení, že takový čin neudělala se špatným úmyslem.⁴²

Vedle Libštátu a své mateřské fary měl semilský farář roku 1654 na starosti ještě sedm far.⁴³ Výrazný nedostatek farářů se projevoval tedy i po 30 letech od prvního nařízení, které vypovídalo nekatolické faráře z Valdštejnova panství. Například v boleslavském kraji, kam prostřednictvím mateřských Semil patřil nyní i Libštát, bylo v roce 1652 farních kostelů 91 a filiálních kostelů 89. Z toho bylo ale pouhých 33 farních kostelů obsazeno stálými duchovními, a to se ještě většinou jednalo o řeholníky.⁴⁴ Nedostatek kněží představoval skutečnou brzdu v rekatolizačních snahách, a tak církve musela vymyslet jiné prostředky, jak dosáhnout svého cíle. Jedním z těchto prostředků bylo posílení vlastní struktury, které se v naší oblasti projevilo například založením nového biskupství v Litoměřicích. Dalším prostředkem urychlení katolické reformace byla aktivní činnost misionářů, která je v této době úzce spojena s jezuitským řádem.

V hradeckém kraji byla situace mírně složitější než na jiných částech českého území. Vedle velkého množství nekatolických poddaných se v kraji stále ještě vyskytovala poměrně výrazná část šlechty, která byla rovněž nekatolicky laděná. V souvislosti s netečností ve vztahu k rekatolizaci v první polovině 17. století je často jmenované panství Opočenské, Novoměstské, Náchodské a Smiřické. Pro celý hradecký kraj uvádí Bílek počet 52 529 nekatolických poddaných, kteří zde žili okolo poloviny 17. století. Pro lomnické panství pak přináší údaj 684 a pro Kumburk s Oulibicemi 2468 nekatolíků. Nakonec tyto údaje můžeme doplnit počtem nekatolíků z kraje

---

⁴¹ Tamtéž, str. 82.

⁴² *Lomnicko nad Popelkou II*. Lomnice nad Popelkou: 1925. str. 19.

⁴³ MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 88.

⁴⁴ BÍLEK, Tomáš Václav: *Reformace katolická, neboli, Obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské*. Praha: 1892, str. 257.

boleslavského, a to přímo ze sousedního panství semilského a maloskalského, kde se nacházelo 4 694 nekatolíků.⁴⁵

K Libštátu byl nejbližším sídlem jezuitů Jičín, kam byli první řeholníci povoláni Albrechtem z Valdštejna roku 1622. O nich máme zprávy, že již roku 1626 obrátili na Valdštejnově panství 679 osob. Zásluha je připisována především páteru Matyáši Burnatiu, který vykonal misii v Železnici, Lomnici, Radimi a Lužanech. Výraznější úspěch slavili jezuité i o tři roky později. Uvádí se, že tehdy obrátili několik podkrkonošských obcí jako například Paku, Miletín a Lomnici. Toho roku obrátili k víře katolické na frýdlantském knížectví 1 482 osob.⁴⁶ Do Libštátu patrně zavítal také jičínský jezuita Pavel Stefanides a jeho společník Jan Spansberger. Jejich činnost probíhala na Semilsku v letech 1646 až 1660. Na semilském panství se jim podařilo podle hraběte Albrechta Maxmiliana Desfourse obrátit k církvi katolické 1 085.⁴⁷ Roku 1651 přicházejí jezuitům na pomoc františkáni, jejichž klášter byl nově založen v Turnově. Libštát bylo jedno z posledních míst v obvodu, který se měl skládat na almužnu těchto menších bratří.⁴⁸ Na lomnické panství dorazili také misionáři z Prahy. Dovídáme se o misii bosých augustiniánů, z kláštera na Novém Městě u sv. Václava Na Zderaze. Ti vyrazili do českého příhraničí roku 1653 pod vedením pátera Augustina.⁴⁹

Je jasně vidět, že v polovině 17. století bylo rekatolizační úsilí mnohem intenzivnější, než tomu bylo v letech předchozích. Převážně se sice již nejedná o tak násilné obrácení ke katolické církvi, jako tomu bylo dříve, například zmíněný jezuita Pavel Stefanides se v oblasti pohyboval bez ozbrojeného doprovodu, zato ale byla rekatolizace prováděna nekompromisně a systematicky. V kombinaci s ukončením třicetileté války, které přineslo definitivní konec všem nadějím na svobodný život českých nekatolíků, tak v této době začalo nejtěžší období trvající přes 130 let, ve kterém se měla osvědčit vytrvalost a síla všech nekatolíků. Výraznou pomocí v tomto boji o vlastní přežití jim měla být blízkost protestantského zahraničí. Například lužická

---

⁴⁵ BÍLEK, Tomáš Václav: *Reformace katolická, neboli, Obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské*. Praha: 1892, str. 239 – 241.

⁴⁶ Tamtéž, str. 147 – 154.

⁴⁷ MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 87. Mizera uvádí pro rok 1652, kdy bylo na panství semilské obráceno podle Desfoursova tvrzení 1 085, za celé období misie Pavla Stefanida bylo obráceno v okolí Semil 11 464 osob.

⁴⁸ NOVOTNÝ, Robert R.: První století působení františkánů v Turnově. In: *Krkonoše, září 2007*.

⁴⁹ KRÁSL, František: *Arnošt Hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský*. Praha: 1886, str. 321.

Žitava je vzdálena *pouhých* 14 hodin chůze.

Není tak divu, že v polovině století opět slýcháváme o odchodech českých emigrantů. Situaci jim částečně mohla ulehčit vstřícnost zahraničních vrchností. Například dne 14. března 1650 vydal saský kurfiřt rozkaz o přijímání emigrantů. O dva roky později byl tento rozkaz doplněn přípisem směřovaným přímo k radě města v Žitavě, který radu nabádal, aby uprchlíci z Čech byli z milosrdenství přijímáni do svazku obecního. Situace se mírně uklidnila po reakci české strany, která vydala zvláštní rezoluci příkazující reformační komisi vykonávat svou práci bez vojska a bez exekucí. Následkem toho se mnozí, kteří předtím utekli, vrátili nazpět domů.⁵⁰

Tyto vyhlášky mohou dostat výraznější kolorit, když vyslechneme následující příběh z roku 1659. Tehdy dostal příslušný zemský hejtman zprávu, že se exulanti z Lomnice, kteří utekli do lužické Lubáně, vracejí na lomnické panství a odvádějí odtud poddané. Údajně takto odvedli jednu vdovu se synem z vězení, jindy zase jednoho zahradníka a jednoho rychtáře, napříště to pak byl jeden sedlák s rodinou. Takto uprchlo celkem 15 hospodářů i s rodinami. Vrchnost v Lomnici žádala o zatčení exulantů a zároveň je obviňovala z vandalství a žhárství. Někteří z nich se dostali hned do vězení, odkud se jim po pěti týdnech podařilo zaslat stížnost kurfiřtovi. V té uvedli, že mnozí z nich žijí už pátý rok v Lubáni a že mají řádná potvrzení o propuštění z poddanství a že je s nimi neprávem krutě zacházeno.⁵¹

Načež vyjádřil kurfiřt hejtmanovi Nosticovi svůj nesouhlas s takovým jednáním a rozhodl, aby ti kteří byli propuštěni z poddanství, byli potrestáni podle toho, co si zaslouží, a ostatní vráceni své české vrchnosti.⁵² O Libštátě, respektive o lomnickém panství nám tato zpráva podává informaci, že odchod nebo útěk větších skupin za hranice království nebyl v 50. letech 17. století vůbec neobvyklý. Zároveň je zde patrný pohyb osob v obou směrech, tedy opakované návraty exulantů do původní vlasti pro další souvěrce.

V pramenech se také dovídáme o jistém Janu Hrbkovi z Libštátu, který z náboženských důvodů utekl ze svého panství a byl uvězněn v Turnově. Pro vězně si nakonec musel dojít sám libštátský rychtář, který byl do Turnova poslán úředníkem

---

⁵⁰ MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 86.

⁵¹ ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita: *Exulantská útočiště v Lužici a Sasku*. Praha: 2004, str. 69.

⁵² Tamtéž, str. 70.

kumberského panství Janem Jiřím Rudovským. Není však jasné, zda měl být Turnov Hrbkovi konečnou destinací či zda měl zaměřeno do nějakého vzdálenějšího cíle.⁵³

Sousední protestantské země ale nesloužily pouze jako azyl těm, kteří se rozhodli svou rodnou zemi opustit, ale byly i zdrojem dvou nezbytných složek českého tajného nekatolictví. Staly se zdrojem občasných návštěv predikantů, kteří v Čechách prováděli kázání a vysluhovali svátosti, a byly také výhradními dodavateli zakázané literatury. Toto nelegální jednání bylo samozřejmě postihováno a byly proti němu opakovaně vydávány patenty. Jeden takový patent byl vydaný například roku 1736. O rok později bylo vydáno obdobné nařízení, kde se navíc upozorňovalo, že mnozí obchodníci, především pak s krajkami a plátnem, donáší knihy postranními cestami. Kdo by donašeče udal, měl přislíbenou třetinu zboží nebo peněžitou odměnu. Jako hlavní donašeči knih jsou zde jmenováni obyvatelé Vratislavy, Norimberka, Lipska a Chomutova a emigranti, kteří přicházejí pod záminkou návštěvy svých přátel. Podobné nařízení bylo vydáno ještě roku 1764.⁵⁴

Tím jsme se plynule přesunuli do 18. století. Ještě však předtím, než se podrobněji zahledíme do života nekatolíků tohoto století, je potřeba upozornit alespoň na jednu změnu, která se stala ve století předcházejícím. Již jsme slyšeli o tom, že po roce 1623 byla libštátská fara přifařena k Semilům. Součástí semilské farnosti zůstala jen do roku 1677, kdy spadla pod patronaci faráře v Lomnici nad Popelkou. Její vlastní emancipace nastala až začátkem 18. století, když byl roku 1713 vystavěn kostel sv. Jiří, později byla v obci vystavěna i škola a konečně k obnovení fary došlo roku 1719.⁵⁵ Libštát tak mohl začít žít *pravým* barokním životem českého venkova 18. století.

Celkový pohled na Libštát z okolních vrchů by se v 17. století jen stěží podobal pohledu na město. Jediné, co by návštěvníku mohlo připomenout, že se jedná o městečko, by byl půdorys nevelkého obdélného náměstí, z jehož rohů vybíhaly cesty do čtyř stran pod pravými úhly. Mimo toto náměstí ale existovalo jen málo usedlostí. Objevila se zde pouze hustější zástavba podél údolí řeky Olešky. Vznikaly zde převážně drobná stavení a chalupy. Největší stavební nárůst byl zaznamenán právě až v 18.

---

⁵³ ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Listář fary turnovské z let 1620 – 1696*. Praha: 1910, č. 191.

⁵⁴ MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997, str. 127-128.

⁵⁵ Heslo: Libštát. *Ottův slovník naučný, díl 15*. Praha: 1900, str. 1037. Podrobněji KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl 3, s. 481.

století.⁵⁶

18. století zde dokázalo nasycit potřeby barokních křesťanů se vším všudy. Necelé dvě hodiny to bylo k poutnímu místu na hoře Tábor u Lomnice nad Popelkou a o hodinu déle to trvalo do Nové Paky, kam počátkem století přišli první mniši do pavlánského kláštera. Tito řeholníci si okamžitě přivlastnili sošku Panny Marie, která byla do té doby v kostele sv. Mikuláše v Pace. Jejímu lesku brzy přidala hodnotu legenda, která sošku opatřila nadpřirozenou mocí a určila její původ do 10. století. Kult sošky se rychle rozvíjel a kostel se plnil návaly návštěvníků. Starý chrám musel být dokonce pro svou nedostatečnou velikost zbořen a vystavěn byl zcela nový chrám. Jeho stavba byla dokončena roku 1724. Ve dnech poutí sem přicházelo i více než dvanáct tisíc poutníků.⁵⁷

Zatímco tedy o životě katolíků na českém venkově máme pro 18. století širokou pramennou základnu, při studiu života nekatolíků se většina badatelů setkává s výrazným nedostatkem pramenů. Nejinak je tomu i v případě Libštátu. Nejspolehlivějším a častokrát jediným dostupným pramenem nám jsou tradovaná vyprávění, která byla zapsána až po nastolení tolerance, a to jsou ke všemu tato vyprávění mnohdy zapsaná ještě velmi dlouho po roce 1781. Leč nemáme-li se smířit pouze se statistikami o počtu *heretiků* a se seznamy exulantů, musíme se snažit tyto tradované příběhy kriticky uchopit. Kde by hrozilo až příliš velké riziko, že dané vyprávění je smyšlené, mohou je příznivci přísné faktografie brát alespoň jako cenný pohled do představ tolerančních evangelíků o své vlastní minulosti.

První takovou příhodou nám může být vyprávění o jedné svatbě zaznamenané Josefem Rohlíčkem, který byl potomkem krkonošských písmáků 18. století.⁵⁸ Sám Rohlíček datuje příběh někdy k roku 1741 a příhodu zná z vyprávění svého dědečka, který ji zase znal z vyprávění svého dědečka, který byl na této svatbě za mládence.⁵⁹ Pro

---

⁵⁶ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl 3, s. 484.

⁵⁷ KRÁSL, František: *Arnošt Hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský*. Praha: 1886, str. 330 – 331.

⁵⁸ Josef Rohlíček sepsal tyto příběhy až v letech 1939 – 1940. Nepodařilo se mi zjistit místo, kde je v současnosti tento rukopis zachován. Spolehlivým zdrojem zde však je dílo Mirjam Bohatcové, dcery libštátského faráře Daňka, *Česká kniha v proměnách staletí*, kde z uvedeného Rohlíčkova rukopisu řádně cituje. S Rohlíčkem se Bohatcová osobně setkávala, Rohlíček a její otec byli velcí přátelé. Budiž nám tedy citace této odbornice na starší českou literaturu jistou zárukou ryzosti Rohlíčkova příběhu.

⁵⁹ BOHATCOVÁ, Mirjam: *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha: 1990, str. 272.

určitou jedinečnost tohoto vyprávění si je vyslechněme celé: *Byly svarby. Družba, stará česká tvrdá protestantská palice, umínil si, že si vo těch svarbách zazpíváme veřejně, na truc jezuitským špehounům. Já strachy trnul, ale on se jen smál, a plán na to že prej už má hotovej. A měl. V den svarby nás všechny pěkně rozestavil do kruhu, ženicha a nevěstu doprostředka, se svým fáborem na kabátě se před nimi rozkročil a v tom na prahu dvěří ze světnice spustily dudy. On pak místo obyčejnského trampání začal zpívat svým krásným a jasným hlasem první verš žalmu stoosmadvamecitého. Po něm zpívala starosvarba verš druhý. Pak zpívaly družičky verš třetí a konečně všickni dohromady zpívali jsme verš čtvrtý a poslední. Čumilů byla plná síň, jedno oko nezůstalo suché, jak prej to ten družba krásně vyved, a nikdo z nich nevěděl, že jsme tu zpívali něco, co podléhalo velikým trestům. A tu notu si družba složil sám a zpíva se takhle: ...*⁶⁰ Poté museli být tito snoubenci oddáni ještě v katolickém kostele, *ale to násili je prý už nebolelo*, dodává Rohlíček. Tento svěží pohled do života tajných nekatolíků v Libštátě srší snad až příliš velkou dávkou odvahy. Častější se setkáváme spíše s příběhy, kde se více projevuje opatrnost až strach.

Dalším cenným vypravěčem příběhů z doby předtoleranční je Josef Šádek, který je celému období přibližně o dvě generace blíže, než byl Rohlíček. Šádkovo vyprávění si zase zaznamenal farář Havelka, jehož syn je později podal v knize *Světlo na horách*.⁶¹ Šádek vypráví, kolik toho jeho předci museli vytrpět od vrchnosti. Jeho pradědeček byl v Jičíně mrskán holí, a ani přesto nezapřel svoji víru.⁶²

Vedle tradovaných ústních vyprávění nám mohou být dobrým zdrojem informací knihy, které se v nekatolických kruzích vyskytovaly. Zde bychom mohli dát zapravdu výroku Skalského, že mimo řídnou návštěvy cizích predikantů, byla to pomalu jen kniha, jejíž pomocí *bujelo bejlí kacířství potajmu dále*.⁶³ A právě knih, zdá se, byl v Libštátě relativní dostatek. Našli bychom zde knihy bratrské, jako byla Komenského *Praxis Pietatis*, *Labyrint světa* či *Manuálník*,⁶⁴ vedle toho zde byl podle Šádka dostatek Biblí i bratrských kancionálů. Zároveň všechny knihy byly stále v oběhu. Šádek

---

⁶⁰ Tamtéž, str. 272 – 273.

⁶¹ Není zde důvod Šádkovo vyprávění výrazně zpochybňovat. V událostech, pro něž máme i jiných pramenů, se Šádek s těmito prameny shoduje.

⁶² HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 20.

⁶³ SKALSKÝ, Gustav Adolf: *Z dějin české emigrace 18. století*. Chotěboř: 1911, str. 38.

⁶⁴ Josef Šádek uvádí, že všechny tyto knihy se po jeho dědečkovi dochovaly a má je doma. HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 22.

vzpomíná na jakéhosi Macha. Ten chodil po vsích pod záminkou obchodu se lnem, ale přitom roznášel mezi tajnými nekatolíky knihy a společně s nimi se modlil.⁶⁵ Původ knih - většina z nich byla ze Žitavy a z Berlína⁶⁶ - zřetelně utvrzuje tezi o důvodech přetrvání podkrkonošských nekatolíků, kdy je znovu a znovu viděna jedna z jeho příčin v blízkosti evangelického Saska.

Podobně jako jsme si to uváděli již pro století 17., platí to i pro století 18. Ze zahraničí i nadále přicházeli občasní predikanti, kteří na české straně kázali a vysluhovali svátosti. Zároveň se za hranice uchýlovali mnozí poddaní z české strany, kteří již nechtěli být za černé ovce, a tak raději odešli do země, kde budou moci beztrestně vyznávat svou víru. Poměrně velký počet těchto exulantů se po roce 1781 vrátil zpátky do království Českého. V Libštátu se dozvídáme například o navrácení jistého Jana Procházky, který se sem vrací z Berlína.⁶⁷ Další, kdo se vrátil z Berlína a koho známe jménem, byla rodina Rolcova. Jednalo se o manžele z Košťálova, kde muž byl tajným nekatolíkem a žena byla katoličkou. Ta údajně muži hrozila, že ho udá knězi. Rolc se pak rozhodl, že raději uteče do Berlína.⁶⁸ Jeho žena se nakonec rozhodla utéct za ním. Bylo to snad proto, že Rolc vzal s sebou i jejich malého syna. Zde se pak Rolcová stala taktéž evangeličkou.⁶⁹ Po vydání tolerančního patentu se navrátili zpět do Košťálova; přišli však o velkou část svého majetku, když polovina jejich chalupy připadla škole.⁷⁰

O dalších exulantech se dovídáme z díla Edity Štěříkové, které nás ve studiu daného období posouvá v mnohém vpřed. Dovídáme se například ještě o Kateřině Kyselové, která coby čtyřleté dítě opustila roku 1720 společně s rodiči Libštát. Útočištěm se celé rodině stal nedaleký Gebhardsdorf,⁷¹ dnešní Giebułtów ležící přímo za hranicí frýdlantského výběžku. V daném roce se muselo jednat patrně o nějaký větší odchod nebo alespoň odchod jedné velké rodiny. V tom samém čase totiž zároveň odchází Rozina a Tobiáš Kyselovi, ale nejspíš se zde nejedná o rodiče Kateřiny, což by

---

⁶⁵ Tamtéž, str. 20.

⁶⁶ Tamtéž, str. 22.

⁶⁷ Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842, str. 13. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

⁶⁸ KAŠPAR, Ludvík Bohumil: *Památník reformované církve Českomoravské*. Praha: 1881, str. 90.

⁶⁹ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 21.

⁷⁰ KAŠPAR, Ludvík Bohumil: *Památník reformované církve Českomoravské*. Praha: 1881, str. 90.

⁷¹ ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita: *Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století*. Praha: 1999, str. 339. Dále se zde dovídáme, že Kateřina Kyselová z Gebhardsdorfu odešla do Herrnhutu, odkud byla poslána do Nížkého.

sice věkově sedělo, ale Rozina a Tobiáš nalézají azyl v jiném místě než Kateřina, konkrétně v Gerlicheimu. Rozina Kyselová se narodila v Libštátě a dle pramenů slýchávala od své matky o valdenských.⁷²

Při sledování těchto příběhů nás může napadnout otázka, do jaké míry byla v Libštátě katolická reformace úspěšná. Nabízí se jedna poněkud uštěpačná odpověď: rekatolizace proběhla v Libštátě neúspěšně, protože po vyhlášení tolerančního patentu se zde přihlásilo poměrně značné množství lidí k nekatolickým konfesím. To by ovšem bylo hrubé zjednodušení, neboť nevíme, kolik ze zdejších evangelíků jimi bylo po celou dobu, kdy probíhala rekatolizace, kolik bylo vlašných či spících evangelíků, kteří si pouze na svůj evangelický původ pamatovali, ale již podle něj nežili, a konečně kolik evangelíků se stalo evangelíky teprve až vyhlášením tolerančního patentu. Pro tuto otázku nám zcela chybí čísla. Jsme zde odkázáni pouze na několik málo dochovaných dat z doby předtoleranční.⁷³ Uvažování o úspěchu či neúspěchu zdejší rekatolizace můžeme ještě doplnit poukazem na množství zachovaných příběhů o tajných nekatolicích. Významným zdrojem poznání nám však zůstane pohled na první roky doby toleranční, kdy bude patrné to, co bylo dříve ukryto.

Zda a v jaké míře evangelictví přežilo, mělo vyjít na povrch v říjnu 1781. Tehdy vydal Josef II. patent, kterým legalizoval působení tří dalších křesťanských církví: helvetské, augšpurské a pravoslavné. Patent se ale nerozšířil klasickou úřední cestou, kdy by byl oznámen krajským úřadům a dále předán městským radám a jednotlivým panstvím. Úřední cestou byl patent vyhlášen pouze na Moravě v několika panstvích brněnského kraje. Ostatním částem Moravy a celému území Čech nezbyvalo nic jiného, než že si evangelíci předají informaci sami.⁷⁴

Tajní evangelíci v Podkrkonoší měli trochu štěstí, neboť zde žil Josef Janata, velice horlivý agent evangelíků. Janata bydlel v Hrabačově, tedy na Jilemnickém panství, jeho činnost však byla klíčová pro celé Krkonoše a jejich předhůří. Janata získal informaci o tolerančním patentu na Chrudimsku. V posledních týdnech roku 1781

---

⁷² Tamtéž, str. 598.

⁷³ Prakticky tak máme podrobnější údaje pouze pro jednu dekádu 17. století. J.V. Šimák přináší následující fakta (číslo v závorce udává počet heretiků): 1681 (6), 1682 (5), 1683 (4), 1684 (16), 1685 (11), 1686 (17), 1687 (18), 1688 (4), 1689 (5), 1690 (-), 1691 (1). ŠIMÁK, Josef, Vítězslav: *Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z let 1671-1725*. Praha: 1918, str. 140 – 143.

⁷⁴ *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě*. Praha: 1995, str. 28 – 29.

stihla ještě přeskočit informace o tolerančním patentu na Chrudimsko. Janata, který již dříve na Chrudimsko zajížděl, se zde o patent dozvěděl nečekaně. Informaci ihned odnesl zpět na sever. Již 14. prosince podal Janata se svými souvěrci přihlášku u vrchnostenského úřadu v Jilemnici. Vrchní Erben žádosti nevyhověl a neúnavný Janata se odebral se stížností k císaři do Vídně.⁷⁵ V tomto momentě vidí někteří historikové zdůvodnění rozdělení bydžovského kraje na jih, kde jsou převážně reformovaní, a na sever, kde je více luteránů. Evangelíci z Jilemnicka se pouští do boje s vrchním Erbenem a v boji s ním nešetří síly. Nedostala se k nim tak druhá zpráva, že je potřeba přihlásit se buď k helvetské, nebo augšpurské konfesi.⁷⁶

Bezesporu se informace o tolerančním patentu dostala do Libštátu díky činnosti Janatově, minimálně pak prostřednictvím jeho společníků. Libštát však nebyl do sporu s Erbenem nijak zatažen, neboť ležel na zcela jiném panství. I to by mohlo vysvětlovat, proč se Libštát na rozdíl od svých severních sousedů rozhodl výrazněji pro helvetskou konfesi.

---

⁷⁵ LUKÁŠEK, Josef: *K dějinám doby toleranční*. Praha: 1939, str. 146 – 148.

⁷⁶ MELMUKOVÁ, Eva: Systém pramenného výzkumu existence, myšlení i způsobu života tzv. kacířů v českých zemích v období kolem vydání tolerančního patentu. In: MACEK, Ondřej (ed.): *Po vzoru Berojských. Život i víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době*. Praha, Kalich 2008, str. 24.

4. Reformovaný sbor

4.1 Počátky

Od rozšíření zprávy o vydání tolerančního patentu do příchodu prvního reformovaného kazatele uplynulo dlouhých 24 měsíců. Byla to doba plná očekávání. Nikdo nedokázal odhadovat, jakého bude mít nová tolerance trvání či zda se vůbec podaří nový sbor udržet a vybudovat. Vedle těžkostí spojených se samotným ustanovením sboru se museli v Libštátě, podobně jako tomu bylo na jiných místech českého území, vypořádávat s mnohými protivenstvími ze strany většinových katolíků, tak o tom svědčí například libštátská Kniha pamětná reformovaného sboru.

Během těchto dvou let se zdejším reformovaným dostalo návštěvy duchovního snad pouze jedenkrát.⁷⁷ To lze vysvětlit nejspíše tím, že reformovaných pastorů působilo v Čechách krátce po vydání tolerančního patentu výrazně méně než duchovních hlásících se k augšpurské konfesi. Návštěvu spojenou s vykonáním bohoslužeb a vysluhováním večeře Páně zde vykonal Joël Jessenius, farář z Chvaletic, který měl povolení navštěvovat nové sbory.⁷⁸ Jeho nespornou výhodou bylo, že na rozdíl od ostatních reformovaných kazatelů, kteří později do Čech přicházeli, rozuměl dobře česky. Jeho návštěva Libštátu bude spadat patrně až na rok 1783, protože do Čech přišel teprve v říjnu předešlého roku.⁷⁹

Tato návštěva musela být opuštěnému podhorskému lidu velikou posilou. Vzdor tomuto opuštění ale neustávala horlivost nového společenství. Ještě po letech o ní vyprávěl Jiří Šádek, jak to znal z podání svého dědečka, faráři Havelkovi: „*dědeček vždycky vyprávěl, že ti tajní vyznavači vyrostli po všem tom utrpení ze země, když přišla zpráva o náboženské svobodě. Scházeli se se všech stran k nám do chalupy v Lukách, všichni se potajmo znali, teď se radostí objímali, plakali, vyznávali jeden druhému. V naší světnici byly první bohoslužby, a pak po celých šest roků, než se postavil kostel.*

---

⁷⁷ Kniha pamětní uvádí: *Za ten ale čas, swatou Wečeři Páně (s dowolením Milostiwé Wrchnosti) posloužil jim jednou, Dwojí Cti Hodný Pán Joël Jessenius.* Lze předpokládat, že kdyby Libštát navštívil nějaký jiný evangelický duchovní, byla by rovněž vysloužena večeře Páně. Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842, str. 18. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

⁷⁸ Jessenius navštěvoval převážně sbory polabské, které ležely na tradiční ose táhnoucí se podél Labe až k Mělníku. Můžeme předpokládat, že do Podkrkonoší zavítal pouze jedenkrát. *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě.* Praha: 1995, str. 49.

⁷⁹ TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny.* České Budějovice: 1931, str. 85.

Dědeček zpomínával, jak radostně zazněl tehdy žalm 81.: „Hlasem veselým zvučně prozpěvujte.“ Všichni jej uměli, jak doma zpívali ve skrytu z kancionálů. Dědeček pak přečetl z Bible žalm 126: „Když zase vedl Hospodin zajaté Sionské, zdálo se nám to jako ve snách. Tehdáž byla plna radosti ústa naše, a jazyk náš plésání...“ Modlil se, přečetl oddíl z Komenského Praxizu, a pak každý vyprávěl o svých příhodách a těžkostech, jak se skrývali s pobožností a s knížkami. Někteří přinesli knížky s sebou, jsou ještě dnes v našich rodinách jako poklad. Já taky mám po dědečkovi jeho nejoblíbenější Praxi, Komenského Labyrint světa, Manuálík. Dost bylo Biblí a bratrských kancionálů, přenášely se hlavně ze Žitavy a z Berlína.“^{80 81}

Toto vyprávění popisuje evangelické shromáždění v Libštátě snad až příliš idylicky, minimálně několik prvních setkání se neslo ale ve velmi neklidném duchu. Čteme, že katolický lid nejprve vyrušoval shromáždění křikem a různými hrozbami.⁸² Jak vyplývá z Šádkova vyprávění, první bohoslužby se tehdy konaly v domě jeho dědečka, Jiřího Šádka. Jednalo se o dům číslo 56.⁸³ Zde se nám potvrzuje obecná skutečnost, že veškeré dění v prvních letech po vydání tolerančního patentu měly v rukách vůdčí osobnosti předtoleranční církve, které tak v tomto období pokračovaly ve své práci. Na mnohých místech českého území tento stav trval ještě do poloviny 80. let.⁸⁴ Avšak v Libštátě se dočkali svého prvního duchovního správce již na sklonku roku 1783, kdy přišel Jan Csomor,⁸⁵ odchovanec teologického učiliště v Blatném Potoku, který v Libštátě zůstal přes 16 let.

Po příchodu čekal Csomora velký kus práce, kterou musel vykonat. Předně se

---

⁸⁰ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 22.

⁸¹ Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, kniha *Světlo na horách* napsaná Emanuelem Havelkou, synem faráře stejného jména, je dílem beletristickým, ale je založená na velmi dobrých historických znalostech. Z knihy je patrné, že pro ranou toleranční dobu čerpá jak z archivních pramenů, tak i z rodinných pamětí, konkrétně z vyprávění Jiřího Šádka. Ten byl vnukem generace, která oním obdobím prošla. To, co z rodinného vyprávění znal, převyprávěl faráři Havelkovi po jeho příchodu do Libštátu. Jak uvádí Havelkův syn, *farář Havelka si zaznamenával Šádkovo vyprávění na papír; vždyť „to jsou perly naší toleranční historie,“ přisvědčoval se zájmem*. Takže toto vyprávění mohlo být zachováno až do roku 1929, kdy byla kniha vydaná. Originální zápis Šádkova vyprávění se mi však v archivních fondech najít nepodařilo. HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 21.

⁸² KAŠPAR, Ludvík Bohumil: *Památník reformované církve Českomoravské*. Praha: 1881, str. 90.

⁸³ Tuto skutečnost potvrzuje i Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842, str. 18. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

⁸⁴ *Evangelici v rané toleranční době v Čechách a na Moravě*. Praha: 1995, str. 61.

⁸⁵ Jan Csomor přišel podle Pamětní knihy do Libštátu 25. prosince 1773 z Uher, ze vsi Nagylóth (tj. Velké Lovce, okr. Nové Zámky). Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1. Jan Toul v Jubilejní knize uvádí, že přišel v osmičlenné skupině z Uher jako 31. reformovaný kazatel.

musel postarat o zajištění bohoslužeb, a to jak opatřením jednotlivých liturgických předmětů, tak i zbudováním prostoru pro jejich vykonávání. Nakonec musel zorganizovat i stavbu samotného farního příbytku, neboť ani ten v Libštátě nebyl a Csomor tak musel po dlouhá léta bydlet v podkroví v domě u Šádků, kde se zároveň i po následující roky konala bohoslužebná shromáždění. Na těch prvních Csomor ještě nekázal, neboť neuměl česky. Jiří Šádek podle vzpomínek svého dědečka uvádí: *seděl s ostatními u Šádků ve shromáždění a poslouchal.*⁸⁶

Své první kázání měl Csomor ale již poměrně brzy. Bylo to v neděli 18. ledna. Základem tohoto kázání byl biblický text z knihy Skutků: *Bud'tež tedy sebe pilni i všeho stáda, v němžto Duch svatý ustanovil vás biskupy, abyste pásli církev Boží, kteréž sobě dobyt svou vlastní krví.*⁸⁷ Jeho kázání ale nebylo velmi dobře rozumět. V českém prostředí byl sotva několik týdnů, takže ani tři měsíce, které strávil na jazykovém kurzu v Bánské Bystrici, nemohly tento hendikep odstranit. *Lidé mnoho ani nerozuměli, a přece vděčně poslouchali, zvláště když nový kazatel vyprávěl, jak opustil svůj domov a šel do neznámě země odhodlaně kázat evangelium,* vzpomíná Jiří Šádek na Csomorův příchod, tak jak jej znal z vyprávění svého dědečka.⁸⁸

Náplň práce faráře ovšem není tvořena pouze službou slova, ale také vysluhování svátostí. Prvním křtěným byla dcera Jiřího Šádka. Otec s celým obřadem čekal několik měsíců až do příchodu nového faráře. Jeho dcera Marie byla v té době již 17 týdnů staré novorozeně a po celou tu dobu musel Šádek odolávat velkému naléhání ze strany většinových katolíků.⁸⁹ Šádek se nakonec dočkal příchodu svého faráře, a tak byla jeho dcera Marie jako první pokřtěná evangelickým farářem. *Knih pamětní* dále jmenuje další prvotiny faráře Csomora, jako například první zaopatření v nemoci, první svatbu či první pohřeb. Shodou okolností byl prvním pohřbeným člověk, který se v nedávné době vrátil z Berlína.⁹⁰

Mimo tyto obřadné úkony a svátost křtu byla samozřejmě vysluhována i večere Páně. K té bylo potřeba zajistit i patřičné liturgické vybavení. Nejdůležitější bylo

---

⁸⁶ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 24.

⁸⁷ Podle *Knihy pamětní* se jednalo o text Sk, 20,28. *Knih pamětná sboru h.v. 1803 – 1842*. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

⁸⁸ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 24.

⁸⁹ KAŠPAR, Ludvík Bohumil: *Památník reformované církve Českomoravské*. Praha: 1881, str. 90.

⁹⁰ Byl jím Jan Procházka, patrně český exulant, který se do země navrátil po vydání Tolerančního patentu. *Knih pamětná sboru h.v. 1803 – 1842*, str. 13. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

zaopatření kalichu, který se podle *Knihy pamětní* podařilo získat za 6 zlatých. Talíř k podávání chleba získal sbor darem od jednoho ze svých členů. Mezi další vybavení, které přibylo na inventáři libštátského sboru, patřila křtící nádobka, zakoupená za 2 zlaté a 14 grošů, a dále několik žen darovalo šátky určené pro příležitost večeře Páně, takže se sešlo šátků hned několik: první bílý, druhý bílý, další hedvábný a poslední červený hedvábný, ten však nemohl být užíván, neboť ho rozežraly myši.⁹¹

Co je ale na těchto šátkách zajímavé a důležité, je jejich původ. Každý z nich pochází z jiné obce. Jen jeden z nich byl darován ženou z Libštátu, další byly darovány ženami z Valdic,⁹² z Vysoké a Peřimova. Tyto poměrně velké vzdálenosti, ze kterých se lidé ke svému sboru sbíhají, jsou právě pro ranou toleranční dobu typické. Podobně na tom byli i členové nového staršovstva, tedy členové hlavního zastupitelského orgánu církve. Roku 1785 bylo zvoleno vždy po dvou mužích z těchto obcí: z Libštátu, Valteřic, Rybnic a Peřimova.⁹³ Ještě větší byl počet míst, ze kterých lidé přispívali na stavbu nové modlitebny.⁹⁴ A právě u stavby sborové modlitebny bychom se měli nyní zastavit.

Po příchodu faráře Csomora na sebe stavba nové modlitebny nenechala dlouho čekat. S budováním se začalo již během roku 1786. Základní kámen byl položen 19. července,⁹⁵ tedy dva a půl roku po Csomorově příchodu. Stavba se mohla realizovat nejen díky přispění a nasazení jednotlivých členů libštátské církevní obce, nýbrž i díky velkorysému přispění vrchnosti. Kniha pamětní uvádí hraběte Trautmannsdorfa jako dáorce 30 kmenů jedlí. K tomuto množství zbývalo přikoupit již jen 4 kmeny, aby byl dřeva na stavbu dostatek. Kameny na zdivo potom nalámali lidé sami. Stavba pokračovala velice rychle a roku 1787 mohla být modlitebna posvěcena, stalo se tak

---

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Zde se nejedná o Valdice u Jičína, ale o ves ležící nad dnešní cestou mezi Košťálovem a Kundraticemi.

⁹³ Z Libštátu: Josef Plichta a Václav Janata; z Peřimova: Waclaw Opočenský, Jozef Opočenský (bratři), z Rybnic: Josef Sonick a Jozef Omaczený, z Valteřic (Jozef Wejnar, Jakub Pawlicek).

⁹⁴ Z celkového obnosu vybraných peněz, tj. 425 zlatých, pocházelo z Libštátu pouhých 54,5% této částky, z dalších výrazných dárců bychom měli jmenovat Peřimov (18,5%), Valteřice (9,6%), Rybnice (5%), Olešnice (2,8%) a zbývajících necelých 10% vybrané částky připadá na 16 dalších okolních vsí. Úplný přehled je uveden v tabulce v příloze této práce.

⁹⁵ Stavba se nesla v duchu chvály Hospodina, o čemž svědčí i výběr textu pro kázání v den jejího započetí. Jednalo se o text z knihy proroka Ezdráše 3,10-11: *A když zakládali grunty stavitelé chrámu Hospodinova, postavili kněží zobláčené s trubami, a Levíté, syny Azafovy s cymbály, aby chválili Hospodina vedle nařízení Davida krále Izraelského. I prozpěvovali jedni po druhých, chválíce a oslavující Hospodina, nebo dobrý jest, a že na věky trvá milosrdenství jeho nad Izraelem. Všecken také lid prokřikoval hlasem velikým, chválíce Hospodina, proto že založen byl dům Hospodinův.*

dokonce již po 11 měsících od zahájení výstavby, přesněji 17. června.

Posvěcení nového kostela je vždy velkolepá slavnost, a ani v Libštátě tomu nebylo jinak. Kromě Csomora se slávy účastnilo dalších deset pánů *dvojctihodných*.⁹⁶ Bohoslužby se konaly ten den zajisté dvakrát, neboť se v kronice nachází záznam o nešporním kázání. To přednesl Štěpán Rimany na text z knihy Skutků 24,16. Další kázání měl v tento den superintendent František Kovács, který měl kázání na verš ze Skutků 9,31. Do třetice kázal Ondřej Szego. Celý den tak byl velkolepou slávou, které se celkem účastnilo jedenáct duchovních, mezi nimiž byli dva senioři, senior poděbradský a senior pražský, a jeden superintendent.⁹⁷

Modlitebna nebyla jedinou stavbou, kterou bylo potřeba vybudovat. Farář Csomor i nadále musel bydlet v podkrovním pokoji u Šádků, a tak výstavba nové fary byla aktuální otázkou ihned po dostavění modlitebny. Faru se nakonec podařilo vystavět již v roce 1789. Bylo to díky velkému přičinění libštátských evangelíků, kteří sami zaopatřili kámen a dřevo potřebné na vystavění nové fary, takže náklady na faru byly poměrně nízké.⁹⁸ V nové faře se však faráři přece jen museli i nadále uskrovnovat. Šádek se dokonce ve svém vyprávění o dějinách sboru zmiňuje o tom, že tato *chaloupka*, jak ji sám nazývá, byla některým farářům příčinou k odchodu z Libštátu.⁹⁹

Mimo tyto nemovitosti zmiňuje Pamětní kniha i o zakoupení pole v roce 1794. Jednalo se o pozemek vedle fary, který byl o výměře necelých pěti korců. Takové území samozřejmě nemohlo zajistit materiální soběstačnost chudé libštátské církve a po dlouhá léta zůstalo běžné, že si libštátští faráři museli přivydělávat na své živobytí například předením.¹⁰⁰ Potřebných 100 zlatých, které nově zakoupené pole stálo, zapůjčil církvi bezúročně Jiří Opočenský. Ty mu pak skutečně po čtyřech letech byly vyplaceny.¹⁰¹ Jméno Jiřího Opočenského jsme již mohli v tomto oddílu jednou zahlédnout, a sice na seznamu členů staršovstva. Jeho životní příběh a zásluhy, které má na Libštátském sboru, si však zasluhují ještě o trochu větší pozornost.

---

⁹⁶ Jmenovitě to byli: František Kovács (z Velimi, superintendent český), Jan Turoczy (z Chleb, senior poděbradský), Ladislav Baka (z Hořátve, senior pražský), Ondřej Szego (z Bošina), Štěpán Rimany (z Lysé), Jan Kazay (z Bukovky), Štěpán Beréty (z Velenic), Samuel Galambossy (z Chvaletic), Mojžiš Tardy (z Libice), Ján Mikloš (z Krakovan).

⁹⁷ Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842, str. 16. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

⁹⁸ Podle knihy účetní, na jejíž údaj se Pamětní kniha odvolává, stála nová fara 231 zlatých.

⁹⁹ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 25.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842, str. 22. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

Celý rod Opočenských byl jedním z hlavních pilířů libštátského sboru nejen v době toleranční ale po celé dlouhé 19. století. Opočenští byli poměrně zámožnou rodinou. V obci Peřimov, která leží poblíž Jilemnice, asi 2 hodiny chůze vzdálena od Libštátu, vlastnili velký vodní mlýn. Jejich peníze nejednou pomohly libštátským evangelíkům a nemalým dílem přispěly i k duchovnímu rozvoji této církevní obce. Ani poměrně velká vzdálenost, která je dělila od libštátského centra, nebyla překážkou tomu, aby se jednotlivé generace Opočenských střídaly na postu kurátora sboru. Církevní historik jim tak může vyčíst snad pouze to, že svým dětem až příliš často dávali jméno Jiří, a tak není ihned na první pohled patrné, o kterého Opočenského se zrovna jedná. Vzpomeňme nyní především Jiřího Opočenského, který stál u zrodu sboru v rané toleranční době. Z jeho štědrých finančních příspěvků zde byla zmíněna již půjčka na koupi pole. Dalším významným činem, který pomohl k materiálnímu zabezpečení sboru, bylo založení fondu pro chudé.

Ze svého prvního manželství neměl Jiří Opočenský žádné děti, a tak se rozhodl finančně podporovat syna svého bratra, který se rozhodl studovat bohosloví,¹⁰² aby se později stal coby farář v Jimramově moravským superintendentem a autorem několika děl, z nichž byl například vydán zpěvník *Cithara sanctorum*, který se tak bezesporu musel dostat i do Libštátu. Pro úplnost pouze uveďme, že tento synovec se také jmenoval Jiří. Dále, vedle podpory synovce a zajištění při koupi pole, odkázal zde zmíněný nejstarší člen rodu před svou smrtí 1 000 zlatých. Úroky z této částky měly být využity místo saláru za chudé členy církve. K tomu ještě odkázal 500 zlatých, jejichž úroky budou využity na cesty duchovních správců k peřimovským členům církve. Ty, kdo se zabývali minulostí libštátského reformovaného sboru, pak častokrát zaujal dodatek učiněný k tomuto odkazu:¹⁰³ *kdy by tato helvetská konfese od nejvyššího mocnáře na krátko neb dlouze vyzdvihnuta býti měla, tento kapitál zase potomkům zůstavitele měl nazpět připadnouti.*¹⁰⁴ Pozornost tento dovětek Opočenského poslední vůle z roku 1814 budil především proto, že pěkně vykresluje pocity tolerančních evangelíků, kteří se ještě stále obávali, že by náboženská tolerance mohla být zrušena.

---

¹⁰² *O bratru Opočenském*, rukopis. Napsal Jan Opočenský z Peřimova č.p. 78 po roce 1930. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17, III-D-1.

¹⁰³ Tamtéž. Podobně i Havelka v knize *Světlo na horách*.

¹⁰⁴ Tamtéž.

Dalším význačným členem této rodiny byl Jiří Opočenský, syn z druhého manželství výše zmíněného zůstavitele. Evangelický biografista Jan Toul o něm uvádí: *je typickým zjevem v letech 1820 až 1840.*¹⁰⁵ A ačkoliv zemřel mlád, zemřel ve 36 letech, udělat pro libštátský sbor velký kus práce. Sboru byl pak skutečnou oporou především v době, když se uprázdnilo farářské místo¹⁰⁶ a Opočenský se ujal coby laik kazatelské služby.¹⁰⁷ Pomocí mu v tom byl i pobyt u bratrance v Klášteře, kde vykonával farářskou službu.¹⁰⁸ Opočenský také pečoval o duchovní život přímo v Peřimově, kde se organizovala shromáždění každou neděli odpoledne v domě Václava Nechanického. K těmto setkáním bylo potřeba povolení katolického faráře ze Mříčné, v některých pramenech označované: *Helvétům se povoluje*. Mimo tato shromáždění také Opočenský vedl výuku náboženství pro mládež.

Jeho syn Josef¹⁰⁹ byl zase významným pomocníkem faráře Emanuela Havelky, který do Libštátu přišel v roce 1864. Ale to jsme se posunuli v čase až velmi mnoho dopředu a vynechali jsme jak celou řadu důležitých událostí, tak důležitých osob. Například vedle Opočenských z Peřimova to byla také rodina Šádkova z Libštátu, kdo byl svému sboru velkou oporou. Již zde bylo uvedeno například jméno Jiřího Šádka, který organizoval raně toleranční sbor a v jehož domě se všechna prvotní setkání odehrávala, ale podobně významnou roli sehrává i jeho syn a později vnuk.

Raně toleranční doba nekončí s odchodem faráře Csomora v roce 1800. Nakonec jsme i viděli, jak se ještě v závěti z roku 1814 objevil náznak pochybnosti o trvání náboženské tolerance. Neukončujme tak tuto kapitolu nijak ostře, ale pojďme se podívat na to, kdo byli následníci Csomora, prvního reformovaného faráře v Libštátě.

4.2 Pracovníci na vinici

O díle, které v Libštátě vykonal **Jan Csomor** během 16 let své práce, jsme již

---

¹⁰⁵ TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny*. České Budějovice: 1931, str. 139.

¹⁰⁶ Podle rukopisu O bratru Opočenském to bylo po odchodu faráře Nagya. *O bratru Opočenském*, rukopis. Napsal Jan Opočenský z Peřimova č.p. 78 po roce 1930. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17, III-D-1.

¹⁰⁷ Rukopis *O bratru Opočenském*, kniha *Světlo na horách* i *Jubilejní kniha* shodně uvádějí, že se (pět) jeho kázání z této doby dochovalo, v archivu sboru se mi je však nepodařilo najít.

¹⁰⁸ TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny*. České Budějovice: 1931, str. 139.

¹⁰⁹ Tento Josef je otcem Opočenského, který toto vyprávění zapsal, jdeme nyní v linii: Pradědeček Jiří Opočenský, dědeček Jiří Opočenský a otec Josef Opočenský.

slyšeli v předchozím zastavení. V březnu roku 1800 se se sborem rozloučil posledním kázáním na text z knihy Kazatel 12,13¹¹⁰ a pak se společně se svou manželkou Evou a třemi dětmi vydal dělat faráře do Krabčic, aby uvolnil místo svému nástupci.

Avšak, ke škodě libštátského sboru, v pořadí druhý kazatel se v nové faře dlouho neohřál. **Ján Kazay** zde zůstává pouhé tři roky. Jeho následovník **Štěpán Gaál** pouhý rok a podobně i **Jan Szantay**, který z Libštátu odešel již v roce 1806. Po tomto rychlém střídání duchovních přišel první farář, který byl českého původu. Byl jím Václav Francouz a v Libštátě setrval 7 let. Farářů, kteří se v Libštátě udrželi alespoň těchto 7 let, bylo poměrně málo. Mezi prvním farářem Csomorem, který sloužil celých 16 let, a farářem Havelkou, který byl duchovním správcem Libštátu po dobu 45 let, se na libštátské faře vystřídal celkem 11 duchovních. Tím nám průměrně vychází něco přes 5 let služby na jednoho duchovního. Ale jestliže faráře rozdělíme podle délky služby na dvě skupiny, těch, kteří v Libštátě vydrželi alespoň 6 let a více, bylo pouze pět. Zbýlých šest duchovních mezi Csomorem a Havelkou vydrželo v Libštátě průměrně 2,5 roku, za kteroužto dobu se nedá vybudovat žádné systematické dílo.

Po letním pohledu na životní dráhu těchto farářů je ovšem vidět, že mnozí z těch, kteří v Libštátě pobýli sotva několik let, vydrželi sloužit na jiných místech po deset i více let.¹¹¹ Zatímco celková délka služby těchto všech farářů v Libštátě je přibližně 5 let, průměrná délka jejich služby v jiných obcích je zhruba 8 let. Je samozřejmé, že se jedná pouze o jednoduchý výpočet, který nemůže zahrnout mnohé nám neznámé motivy a pohnutky, ale spojíme-li tato čísla s prameny z pozdější doby, kde nám může být opět užitečným zdrojem Havelkovo *Světlo na horách*, uvidíme, že tyto prameny hovoří v podobném duchu jako čísla. V knize čteme, že i přestože byla původní dřevěná fara přestavěna *úpravněji a rozsáhleji z cihel a z kamene*, byla tato skromná budova příčinou k odchodu mnohých kazatelů z Libštátu.¹¹² Nyní se podívejme trochu podrobněji na faráře, kteří v Libštátě zůstali po delší čas, ale také i na

---

¹¹⁰ *Summa všeho, což jsi slyšel: Boha se boj, a přikázání jeho ostříhej, nebo na tom všecko člověku záleží.*

¹¹¹ Například Gaál István byl v Libštátě 1 rok, předtím byl 7 let v Telecím a 3 roky v Proseči a v Soběhrdech, po odchodu z Libštátu strávil 15 let v Krakonovanech. Szantay Jánoš sloužil libštátskému sboru 3 roky, po odchodu odtud byl 12 let farářem v Proseči. Karel Nagy byl v Libštátě 3 roky, odkud šel do Dvačkovic, kde strávil roků 9. Nakonec snad můžeme uvést faráře Csomora, který v Libštátě strávil 3 roky, odkud se odebral do Noslavi, kde strávil 39 let. TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny*. České Budějovice: 1931

¹¹² HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 25.

ty faráře, kteří navzdory krátkému pobytu dokázali pro sbor vykonat nějaké významné dílo.

O **Václavovi Francouzovi**, který byl prvním libštátským kazatelem českého původu, toho mnoho nevíme. Dovídáme se tak pouze, že byl narozen v Oseku, tedy v dnešním Velkém Oseku. Podobný nedostatek informací máme o dalším kazateli uherského původu, **Bénu Kissovi**. Víme, že v Libštátě působil do svých 75 let, kdy odešel na odpočinek ke svému synovi, faráři v Rovečném. Těžko usuzovat, jaká byla správa sboru pod Kissovým vedením. V záznamech o jeho následníkovi **Karlu Nagyovi** se dozvídáme, že Nagy musel v Libštátě uvést do lepšího pořádku bohoslužby a cvičení mládeže.¹¹³ Vedle toho také čteme, že v Libštátě zavedl pevný řád.¹¹⁴ Je tak možné, že stárnoucí Kiss již na zcela důkladnou péči o sbor nestačil. Navzdory tomu, že Kissův nástupce Nagy pobyl v Libštátě pouhá tři léta, víme o několika důležitých krocích, které učinil. Předně za jeho správy vzešel podnět k vystavění nové fary. Dále víme, že za faráře Nagye bylo ukončeno společné užívání reformovaného kostela, který po více jak 35 let užívali s libštátskými luterány. Ti pak byli nuceni vystavit si svoji vlastní modlitebnu. O tomto problému budeme ještě podrobněji hovořit v části věnované počátkům sboru augšpurského vyznání.

V roce 1830 přišel do Libštátu farář **Josef Nosek**, který byl prvním farářem, který v Libštátě také zemřel. Pohřeb tohoto duchovního se konal až 11 let po jeho příchodu, a tak stihl Josef Nosek udělat značný kus práce. Z jeho životního portfolia stojí za zmínku především jeho činnost literární. Největším dílem se stal překlad knihy *Věčné odpočínutí svatých*¹¹⁵ z pera anglického puritána Richarda Baxtera. Noskův překlad byl vydán v Jičíně v roce 1839. Na překladu tohoto díla čítajícího téměř 400 stran pracoval Nosek několik let¹¹⁶ a práce na překladu musela alespoň zčásti ovlivnit život ve farářově církevní obci. O to pak více ovlivnila život libštátských věřících, když byla tato názorná a zřetelně psaná příručka vydaná. Každého muselo upoutat a povzbudit, že hned po otevření knihy na čtenáře čekala předmluva vlastního faráře Noska.

---

¹¹³ KAŠPAR, Ludvík Bohumil: *Památník reformované církve Českomoravské*. Praha: 1881, str. 90.

¹¹⁴ TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny*. České Budějovice: 1931, str. 130.

¹¹⁵ Nosek dílo překládal z němčiny, anglický originál *The Saints' Everlasting Rest* byl napsán v roce 1650.

¹¹⁶ Předmluva knihy je datována k 3. únoru 1836, zatímco kniha vychází až o 3 roky později.

O této však přítomné knižce může a musí se říci, že z ni jedenkaždý k odplatě svrchovaného povolání Božeho w Kristu Ježiši opravdu přijiti žádající Křesťan, naučení za naučením, naučení za naučením, zprávu za zprávu, zprávu za zprávu, trošku odtud, trošku od onud bráti, Izaj. 28,10, a že ona jej kdežby z cesty sešel, napraviti, y jemu síly k běhu přidati může.¹¹⁷ Tolik úryvek z Noskovy předmluvy ke knize, ve které se čtenář v 16 kapitolách dočte o různých aspektech věčného života. Jedna kapitola se například věnuje tomu, jak je potřebné se o věčný život snažit, jiná zas o bídě těch, kteří budou věčného života zbaveni, a jiná zas o tom, jak člověk může vést nebeský život na zemi.

Věčné odpočinutí svatých nebylo jediným literárním počinem faráře Noska. Ve stejném roce vydává *Píseň k slavnosti toleranční*.¹¹⁸ Jedná se o chvalozpěv o čtyřech slokách, v nichž je chválen Hospodin, mimo jiné za svobodu vyznání: *Nebo on nám hlása tu milost, že nám svědomi svobody dáno...*

Snad ještě větší horlivec pro literaturu je Noskův nástupce **Jan Šolín Ledecký**. Šolín byl velkým českým vlastencem, stal se dokonce jedním ze zakládajících členů Matice české. Z Libštátu ale brzy odešel. Po něm přišel **Josef Štorch** a pak **Josef Šiller**. Potom přišla do Libštátu zajímavá řada farářů, z nichž každý získal vzdělání za hranicemi Rakouska-Uherska. Jedná se o tři faráře, kteří byli absolventy univerzity ve švýcarské Basileji, a o jednoho faráře, který přišel s teologickým vzděláním ze Spojených států amerických. První z basilejských učenců je **Daniel Nešpor**, ten zůstal v Libštátě pouhé tři roky. Je to rovněž první farář, od kterého se nám dochovala fotografie; její kopii je možné vidět spolu s fotografiemi ostatních farářů mezi přílohami této práce.

Bez pochyb největší dílo v 19. století vykonal na libštátské vinici **Emanuel Havelka**, který do Libštátu přišel v roce 1864 a zůstal tam po celých 45 let. Nebylo to pouze díky této dlouhé době, ale především díky jeho houževnatosti a celkovému zájmu o práci na sboru. Ke všemu Havelkovi přála i doba, v níž působil, neboť ten přichází do Libštátu tři roky po vydání tzv. protestantského patentu, kterým se nekatolíkům dostává

---

¹¹⁷ Baxter Richard, Předmluva knihy je datována k 3. únoru 1836, napsána v Libštátě. BAXTER, Richard: *Věčné odpočinutí svatých*. Jičín: 1839, str. 4.

¹¹⁸ *Píseň k slavnosti toleranční na den 13. Října 1839 pro Cýrkew ewangelickou h.w. w Libštátě*. Výtisk je dostupný v příruční knihovně Ústředního církevního archivu ČCE v Praze.

před státem rovného postavení s katolíky. K Havelkovi máme vedle klasických archivních a biografických pramenů i nenahraditelnou knihu *Světlo na horách*, která již byla výše mnohokrát citována. Těžko tuto knihu něčím překonat jak po literární, tak i po obsahové stránce. Nelze namalovat lepší portrét otce, než jak to učinil jeho syn. Netřeba připomínat, že vedle hlubokého citu pro estetiku pracoval Havelkův syn i s obdivuhodnou historickou přesností a smyslem pro detail. Přesto však, a každý necht' mi zde odpustí, pasáže, které mají v knize *Světlo na horách* tendenci faráře Havelku jakýmkoliv způsobem hodnotit, budou pro účely této práce považovány spíše za okrajové pramenné zdroje.

Havelka se narodil v Hraběšíně u Čáslavi.¹¹⁹ Otec mu zemřel velmi brzy, a tak byl vychováván především svou matkou. Studoval v Těšíně, kde se projevilo jeho studijní nadání,¹²⁰ potom studoval ve Vídni a určujícím musel být jeho studijní pobyt v Basileji. Vikářem byl u superintendenta Veselého. Až jednoho dne přišel z Libštátu vikáři Havelkovi úhledný dopis psaný na modrém papíře, z čehož je patrné, že autorem dopisu byl Jiří Šádek. Celá domluva proběhla poměrně rychle a do dvou měsíců měl již Havelka zkušební kázání v Libštátě.¹²¹

Z rodinného alba bychom měli uvést alespoň několik základních údajů. Havelka byl dvakrát ženat. První manželka byla z jeho rodného kraje, z Čáslavi. Dostalo se jí vzdělání v Holandsku. Drsnější horské podnebí však způsobilo její časté nemoci. Po její smrti si přivedl Havelka do Libštátu svou druhou ženu, což byla sestřenice jeho první manželky. S touto o téměř dvacet let mladší ženou se oženil roku 1888 v Praze u Klimenta.¹²² Dohromady se Havelkovi narodilo sedm dětí, z čehož dvě zemřely v dětském věku. Jeho tři synové se dále vzdělávali, jeden byl bohoslovec, druhý medik a třetí učitel.¹²³

Podobně jako někteří jeho předchůdci byl i sám Havelka literárně činný. Od roku 1864 pracoval v týmu překladatelů na sbírce kázání Hermanna Friedricha Kohlbrüggeho, holandského neokalvinistického teologa. Tato postila vyšla několikrát,

---

¹¹⁹ Narodil 8. března 1839 Hraběšíně. ÚA ČCE, dodatky k fondu SR ČCE, personální složka Emanuela Havelky.

¹²⁰ TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny*. České Budějovice: 1931, str. 130.

¹²¹ 6. listopadu 1864, Havelka tehdy kázal na text Lk 12,32: *Neboj se, ó maličké stádce, neboť se zalíbilo Otcí vašemu dáti vám království*.

¹²² ÚA ČCE, dodatky k fondu SR ČCE, personální složka Emanuela Havelky.

¹²³ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 48.

ve druhém vydání z roku 1878 je následující věnování Heřmana z Tardy: *Věrnému zvěstovateli apoštolského evangelia, výtečnému znalci jazyka, svému draze váženému spoludělníku na vinici Páně, i v tomto díle.*¹²⁴ Pro zmiňovanou dobrou znalost jazyků bylo Havelkovi svěřeno i přední místo v komisi pro revizi Bible kralické v roce 1883. O rok později se však musel práce ze zdravotních důvodů vzdát a v práci pak pokračoval Jan Karafiát.¹²⁵

Jádrem Havelkovy činnosti byla pastorační práce.¹²⁶ Vyplývá to i z Havelkových výročních zpráv o činnosti sboru. *O vzdálené rodiny a členy sboru církve vede se péče návštěvami farářovými, zejména cvičením mládeže a večerními pobožnostmi tam, kde poněkud větší počet rodin pospolu bydlí.*¹²⁷ Zároveň také od Havelky mnohokrát slyšíme, jak by libštátské církvi pomohlo, kdyby zde byl ještě jeden pomocný farář. Havelkův projev v kázáních byl patrně střídmy. Havelka nebývá popisován jako řečník se strhující výmluvností. Duchovní projevy faráře Havelky byly velikým vyznáním zbožnosti, pravdy a pokoje.¹²⁸

Havelkovi přichází v jeho 71 letech na pomoc mladý a nadějný teolog **Slavomil Daněk**, který tak uzavírá řadu odchovanců basilejské teologické fakulty, kteří v Libštátě sloužili. Oproti svému mentoru Havelkovi stojí tento uherskohradištský rodák na opačném konci farářského spektra. Určitou zkratkou bychom tento rozdíl mohli vystihnout tak, že Havelka kladl důraz na pastorační, každodenní styk s jednotlivcem, osobní návštěvy a pochůzky po celé diaspoře, zatímco Daněk byl teologem par excellence. Ostatně když už jsme na Havelku vzpomínali očima jeho syna, podívejme se na Daňka očima jeho dcery: *Jeho zájem o lidi nebyl osobní, nýbrž věcný; jeho péče nebyla sentimentální, protože byla dána službou pravdě. Staral se o církev, lidi nehledal, vážil myšlenky, ne člověka.*¹²⁹

Do Libštátu byl Daněk povolán jako pomocník stárnoucího Havelky v dubnu

---

¹²⁴ KOHLBRÜGGE, Hermann Friedrich: *Postilla to jest výklady Pisem svatých na neděle a svátky celého roku*. Vídeň: 1878. Jako hlavní autor českého překladu je uveden Heřman z Tardy.

¹²⁵ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 74.

¹²⁶ Daňkův rukopis se stručným přehledem dějin sboru je uložen ve sborovém archivu pod názvem *Toleranční sbor v Libštátě a jeho rozvoj*. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹²⁷ Zpráva o stavu sboru zapsaná 1. června 1894 farářem Havelkou. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹²⁸ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 68.

¹²⁹ DAŇKOVÁ Mirjam, BOHATEC Miloslav, úvod k teologické korespondenci S.C. Daňka, in DANĚK, S. C.: *Solí ozdobená*. Praha: 1948, str. 108.

roku 1910.¹³⁰ Tehdy měl před sebou jeden rok, ve kterém se postupně měnilo jeho formální postavení ve sboru. Prvních šest měsíců společně pečoval o farnost s farářem Havelkou, který poté odešel do výslužby.¹³¹ Týden po jeho odchodu byl Daněk, který čerstvě oslavil své 25. narozeniny, jednomyslně zvolen za faráře sboru. Slavnostní instalace se potom dočkal 16. května 1911.¹³² Pak měl před sebou ještě dalších devět let, po kterých odešel na nově založenou Husovu československou evangelickou fakultu bohosloveckou v Praze coby mimořádně jmenovaný profesor pro Starý zákon. Během těchto devíti let čekala mladého Daňka celá řada náročných úkolů. Jmenujme například kompletní přestavbu farní budovy v roce 1914, přípravy na spojení reformovaných a luteránů a podobně jako i všechny jiné faráře i péče o rozsáhlou diasporu, která Daňka značně vyčerpávala. Posuďme sami: *...člověku při tom není dobře. Totiž proto, že de facto není farářem nýbrž agentem, jmenuje se sice „parochus“ ale ve skutečnosti ho drží v drápech železnice...*¹³³

Daněk se mnohem raději zabýval bádáním. Ve sborovém archivu tak z jeho ruky máme několik drobnějších badatelských počinů ze světa historie. Daněk sepsal stručné dějiny sboru, vydal několikastránkovou publikaci k dějinám církve v Čechách, sepsal úvod k biblickým knihám či začal vydávat každoroční věstníky, v nichž byly uvedeny základní informace o životě sboru za uplynulý rok. Vše dělal s pečlivostí sobě vlastní, veškeré texty byly precizně a řádně upraveny. Smysl pro detail a pořádek dýchne na každého kdo nahlédne do Daňkova archívu na Katedře praktické teologie Evangelické teologické fakulty. Veškerá korespondence, osobní poznámky, kontakty, kázání a další listiny jsou všechny úhledně zarovnané ve stejném formátu v katalogových pořadačích.

Podobně precizně měl Daněk uspořádané i své myšlenky. Být teologem pro něj znamenalo *setkat se s Bohem také v intelektu*.¹³⁴ Na stole měl fotku svého basilejského učitele Bernharda Duhma, již to samo o sobě vypovídalo o Daňkově příklonu ke kritické teologii. Duhm vycházel z filosofického idealismu, odkud také pramenil

---

¹³⁰ Daněk přišel 10. dubna 1910, do té doby byl vikářem u superintendenta Szalatnaye. Zpráva o stavu sboru za rok 1910. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹³¹ Havelka odchází do výslužby 10. října. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹³² Věstník 1911. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹³³ Osobní korespondence s Josefem Hromádkou, 7. ledna 1919. Archiv Slavomila Daňka, Katedra praktické teologie Evangelické teologické fakulty UK.

¹³⁴ BOHATEC, Miloslav: Slavomil C. Daněk: Libštát-Praha, 16.11. 1949. In: MACEK, Ondřej (ed.): *Slavomil C. Daněk v kontextu českého protestantismu a starozákonního bádání*. Praha: 2007, str. 45.

Daňkův platonismus – či jak to sám Daňek nazýval – jeho realismus, ne tedy ve středověkém smyslu slova.¹³⁵ Daňkovi se podařilo skloubit zásadu *padni komu padni* (tu sám rád citoval), a přece hluboce věřit. Kriticky doložil, že Písmo vznikalo, bylo tradováno a redigováno právě z víry. Toto rozpoznání je jádrem jeho práce.¹³⁶ Co znamenalo setkání se s takovýmto teologem a myslitelem pro chudý podhorský lid?

Částečnou odpověď můžeme najít v jeho kázání. Z Libštátu se dochovalo celkem 29 kázání. Kázání jsou psaná značně složitě, obsahují velké množství jak odkazů biblických, tak i odkazů k odborné teologické literatuře, církevním dějinám i k beletrii. Náročnost Daňkových kázání potvrzují i svědectví pamětníků.¹³⁷ Zároveň se ale Daňek nebojí ostře kritizovat stávající mravy v Libštátské společnosti. Podívejme se tak například, jak ostře vystupuje proti českému vlastenectví pár dní po návratu Masaryka do země v prosinci 1918: *Pozor tedy, když oslavy takového Wilsona nebo Masaryka začínají lidem plésti hlavu! Těch obrazů jest už skoro mnoho, když jsou za každou druhou výkladní skříní! To hraničí už pomalu s nevkusem – nedovede to český národ jinak než Habsburkové – či jen sladká pomsta? Hlídky školáků u obrazu Masarykova, aby každý smekl – ukazuje tu v zárodku něco, co páchne podezřele modlářstvím! ... Ale nutno zbaviti se rytin módních a moderních – ano utopií všelikých a iluzí, jež se rojí nejhojněji právě tam, kde staré modly se kácejí: pouhými rytinami a cetkami jsou naše dnešní představy o budoucnosti člověka a lidstva, o cílech dějin a světa – u porovnání s tím, co Bůh skutku chce – odlitky olova o Štědrý večer!*¹³⁸

Nyní jsme slyšeli o životě libštátských duchovních. Dějiny světa nejsou ale pouze biografiemi velkých mužů, a co více to platí pro prostředí církevním, kde největší roli hraje společenství křesťanů, které je jako nevěsta Kristova. Zahleďme se tedy nyní do života těch maličkých. Jaké jsou jeho hloubky, naděje i každodenní starosti?

---

¹³⁵ HELLER, Jan: Pokus o zhodnocení theologického přínosu Slavomila C. Daňka. In: MACEK, Ondřej (ed.): *Slavomil C. Daňek v kontextu českého protestantismu a starozákonního bádání*. Praha: 2007, str. 58.

¹³⁶ Tamtéž, str. 61 – 62.

¹³⁷ LANDOVÁ, Tabita: Slova – fakta – Slovo: Kazatelské dílo Slavomila C. Daňka a jeho pojetí homiletického procesu. In: MACEK, Ondřej (ed.): *Slavomil C. Daňek v kontextu českého protestantismu a starozákonního bádání*. Praha: 2007, str. 130.

¹³⁸ Kázání na Iz 42,8: Bůh silný a horlivý, 22. prosince 1918, Archiv Slavomila Daňka, Katedra praktické teologie Evangelické teologické fakulty UK.

4.3 Život sboru

Libštátský sbor byl po celé 19. století tvořen více jak 100 rodinami. Nelze tak opominout studium vnitřních vztahů a vnitřního života této skupiny. Středobodem života všech křesťanů vždy byla a je neděle. Tento den tvoří základ pozemského života všech věřících, je to den stvořený k oslavě Hospodina. Na libštátské faře posvátná nálada tohoto dne začínala již během soboty. Havelka vypráví, jak jeho otec připravoval kázání a jak všichni ostatní museli chodit potichu. Kostelník v sobotu odpoledne všechno pozametal, uklidil prostor před kostelem a upravil zahradu. Dalšího dne ráno se začali lidé scházet okolo deváté hodiny, každý s objemným zpěvníkem pod paží.¹³⁹ Účast na bohoslužbách byla hojná, a tak z celkové kapacity kostela, která čítala na 300 míst, bylo vždy hodně míst zaplněno. I farář Daněk si ještě v roce 1911 účast pochvaloval. Ještě snad více ho pak těšilo, že k večeři Páně přicházela drtivá většina lidí z celkového počtu návštěvníků bohoslužeb.¹⁴⁰ Údaje z doby o něco dávnější nám prozrazují, že na večeři Páně přicházelo přímo z Libštátu přibližně 100 lidí z celkového počtu 150 členů a připočíst musíme i stovky těch, kterým se vysluhovalo v diaspoře, která čítala přibližně 800 věřících.¹⁴¹ Večeře Páně se v Libštátě vysluhovala zpravidla čtyřikrát do roka. Třikrát byla vysluhovaná na tradiční výroční svátky a jednou při poděkování za úrodu.¹⁴²

Cenným pramenem by nám mohly být záznamy, které byly učiněny při vizitacích sborů. Jenže ty jsou uschovány v archivech dřívějších superintendentů, které jsou v současné době nezpracovány a veřejnosti nepřístupny. O vizitacích seniorů a superintendentů tak máme informace především pouze ze sborové korespondence. Z té se dovídáme především o plánech jednotlivých superintendentů. Ti se většinou ohlásili přibližně měsíc před plánovanou návštěvou. Při návštěvě navštívili vedle Libštátu zároveň filiálku ve Valteřicích. Dovídáme se, že například v roce 1855 měli pro seniora Samuela Tardu nechat poslat z Valteřic, kde vykoná jeden den vizitaci školy, druhý den

---

¹³⁹ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 29.

¹⁴⁰ Daněk uvádí, že večeře Páně se v roce 1910 účastnilo 91,5% všech účastníků bohoslužeb. Zde ale Daněk nejspíš bere v úvahu jen ty lidi, kteří do společenství skutečně chodí, a ne ty, kteří jsou jen nahlášení jako evangelíci. Zpráva o stavu sboru za rok 1910, zapsaná 31. března 1911. Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁴¹ Jedná se o přibližnou hodnotu vypočtenou na základě statistik z let 1830-1854. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-14.

¹⁴² SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-C-3-b/2, seznam členů 1872.

pak církevní vizitaci. Pak pro něj mají zase nechat poslat někoho z Libštátu. Stravní nároky seniora byly malé, *ať toliko jedna libra hovězího masa se koupí a dvě libry telecího a dva mázy piva – a to ať se přichystá, a konec! Budeli co více, tedy to musí duch. správce ze svého škodovati, aneb pan početvedoucí.*¹⁴³ Žel pouze tyto a podobné informace jsou jediné, co se v současnosti o vizitacích můžeme dozvědět.¹⁴⁴

V natolik nábožensky různorodém prostředí, jakým Libštát v průběhu 19. století bezesporu byl, bylo přirozené, že se zde často uzavírala smíšená manželství. Například roku 1872 jich bylo uzavřeno na 27. Z toho zde byli početně rovnoměrně zastoupeni muži i ženy z řad reformovaného sboru.¹⁴⁵ Poměrně vyrovnané jsou i počty dětí z těchto smíšených manželství, kde z celkového počtu 45 dětí jich je 23 členy reformovaného sboru. Ze statistik tak není patrná žádná tendence k jednoduchým automatismům založeným na pohlaví snoubenců, respektive manželů. Naopak, pouze ve čtyřech smíšených manželstvích funguje klasický systém výchovy dětí, kde dcery následují ve víře své matky a synové své otce.¹⁴⁶

Tolik je alespoň svědectví jednoduchých úředních statistik. Ty ale nemohou vypovídat o tom, jakou měli tito manželé výdrž k tomu, aby každý setrval u své konfese. O tom nám však vypráví dochované příběhy. Například Havelka píše: *Manželství nejednotná ztratila se později pravidelně v katolickém prostředí i s dětmi.*¹⁴⁷ Jinověrců bylo v Libštátě téměř desetkrát více než helvetů a snahou Havelky bylo vyhnouti se uzavírání smíšených manželství, a tak se občas ujal i role zprostředkovatele. *V Leženech měl mladý Bulušek hospodářství. Havelka se přimlouval u zámožného rolníka Cejnara z Nové Paseky, aby dal Buluškově svou dceru, aby prý si nemusel brát jako Izák „z dcer kananejských“. Chytrák Cejnar pozdvihl prst, pousmál se v očích a povídá hlasem úsměšně zpěvavým: „Jo, když je ale ten Izák zadluženěj!“ A*

---

¹⁴³ Datováno 26. května 1855, příjemcem je farář Šiller. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L 7.

¹⁴⁴ Pro usnadnění budoucí práce uvádím ještě data dalších prokázaných vizitačních návštěv, všechna data jsou vyvozena ze sborové korespondence: 19. června 1829 (není jasné, kdo ji vykonal); 22. června 1855 (senior z Bošína); červenec 1858 (není jasné, kdo ji vykonal); 6. července 1870 (superintendent z Kláštera); 29. července 1884 (není jasné, kdo ji vykonal); 30. července 1900 (senior z Chlebů); 11. dubna, resp. 2. října 1905 (senior z Hronova).

¹⁴⁵ Z 27 smíšených manželství bylo 14 tvořeno muži hlásícími se k reformovanému a 13 ženami patřícími k reformovanému. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D, 1872.

¹⁴⁶ SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D, 1872.

¹⁴⁷ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 45.

bylo po jednání.¹⁴⁸

Zajímavým ukazatelem na život sboru je pohled na jeho školství a na jeho práci s dětmi a s mládeží. V toleranční době vzniklo na českém území 24 reformovaných škol. Nejbližší byla k Libštátu škola valteřická, vzdálena přibližně tři hodiny chůze. V celém regionu pak už žádné další reformované školy vybudovány nebyly, vedle Valteřic tak nejbližší reformované školy byly v oblasti Poděbrad. V regionu se ještě nacházela evangelická škola augšpurského sboru v Křížlicích, ta je od Libštátu ale vzdálena ještě více než škola ve Valteřicích. Právě pro značnou vzdálenost obou škol od Libštátu nepřipadalo v úvahu, že by děti z Libštátu tyto školy navštěvovaly, a tak chodily do obecních škol, kde jim zajišťoval výuku náboženství jejich konfesijní faráři.

Výuka obvykle probíhala dvakrát týdně. Například roku 1872 to bylo ve čtvrtek a v neděli. Tehdy navštěvovalo výuku náboženství 28 dětí z Libštátu a 7 Kundratic, které do Libštátu docházely pěšky. Dále se snažil duchovní dostat alespoň několikrát za měsíc do Peřimova, kde bylo toho roku vyučováno 10 žáků.¹⁴⁹ Nejednalo se tedy o nějaký veliký počet dětí, zároveň však to nebyl počet zanedbatelný, a tak je jasné, že se v Libštátu otázka založení vlastní školy opakovaně vracela. Z právního hlediska nebylo založení protestantské školy zdaleka tak obtížné jako založení vlastního sboru. Často se stávalo, že protestantské školy plnily určitou funkci filiálního sboru, kde učitel vedl nejen klasickou výuku, ale i bohoslužby, jako tomu bylo například ve Valteřicích.¹⁵⁰ Hlavní překážkou zřízení nové školy tedy nebyl požadavek na minimální počet žáků, ale značné finanční nároky. Nekatolíci museli školu vystavět na vlastní náklad a na vlastní náklad ji i udržovat, a to včetně platu učitele.¹⁵¹ Tento stav s drobnějšími změnami platil po celé 19. století.¹⁵² Nejinak to nejspíš bylo i v Libštátě, kde se myšlenkou výstavby nové školy protestanti nejednou zabývali.

Iniciativa vznikla za působení faráře Nešpora. Patrně byla tato myšlenka posílena i faktem, že se v téže době chystala výstavba školy katolické. Administrátor

---

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 45.

¹⁴⁹ SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L2.

¹⁵⁰ LOUDA, Jiří: *Evangelíci augšpurského a helvetského vyznání ve Valteřicích (1781 – 1928)*, Diplomová práce. Hradec Králové: 2008, str. 37.

¹⁵¹ Viz Emanuel Havelka, uvádí dekrety z let 1782, 1783 a 1787. HAVELKA, Emanuel: *Protestantské školství v Čechách a na Moravě*. Praha: 1910, str. 36.

¹⁵² Do roku 1831 musejí nekatolíci přispívat na stavbu či nájem katolických škol, od roku 1870 musí i nekatolíci přispívat na školy veřejné, od roku 1888 dostávají evangelíci zemskou subvenci na provoz svých škol. Tamtéž, str. 36.

radí nově nastoupivšímu faráři Havelkovi začít se stavbou co nejdříve. *Je strach, že budou katolíci v Libštátě novou a nákladnou školu stavět. Odtud hrozí dvojnásobné břímě našincům.*¹⁵³ Tato obecní škola je nakonec postavena roku 1877. Myšlenka postavit si vlastní konfesní školu byla patrně pouhým vzplanutím z doby faráře Nešpora. Po pár letech Havelkovy činnosti se dozvídáme, že sbor by školu stále chtěl, ale nemůže si ji pro nedostatek finančních prostředků dovolit.¹⁵⁴ V souvislosti s pokusem o zřízení vlastní školy se nám dostává i pohledu na spolupráci mezi reformovanými a augšpurskými evangelíky.

Již v roce 1864 je faráři Havelkovi navrhováno, aby se obrátil o pomoc k luteránům a školu budoval společně s nimi.¹⁵⁵ Taková spolupráce zajisté není úplnou výjimkou. Pro příklady nemusíme chodit daleko. Stačí třeba pohled na valteřickou reformovanou školu, kam chodily zároveň děti luteránů i reformovaných až do roku 1865, kdy se obě strany mezi sebou na dlouhá léta oddělily.¹⁵⁶ V Libštátě ale magnetismus působil spíše opačně a obě konfese k sobě brzy našly společnou cestu. Jakousi platformou jim k tomu bylo právě školství. Augšpurskému faráři Marušiakovi a helvetskému faráři Havelkovi se podařilo začít se společnou výukou dětí v diaspoře.¹⁵⁷ Bylo to jistě motivováno především praktickými důvody, kdy si oba faráři ušetřili mnoho kilometrů, které by jinak strávili na cestách za dětmi, ale i sám fakt, že taková dohoda je možná, je znakem otevřenosti obou konfesí.

Tato potřeba vzájemné spolupráce přišla postupně časem a byla do jisté míry ovlivněna i nárůstem počtu hodin náboženství, které museli faráři v rozrůstající se diaspoře vyučovat. Již jsme si uvedli, že v 70. letech 19. století bylo vyučováno ze všech míst, tj. z Libštátu, Kandratic a Peřimova, méně než 50 žáků. Ovšem se zvětšující se diasporou a se zakládáním nových kazatelských stanic a filiálních sborů se počet žáků navýšil rázem na 140, kterým se dohromady věnovalo 6,5 hodin týdně.¹⁵⁸ Mezi

---

¹⁵³ Dopis faráři Havelkovi od Josefa Dobiáše z Bukovky, 20. prosince 1864. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L6.

¹⁵⁴ SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D, 1872.

¹⁵⁵ Dopis faráři Havelkovi od Josefa Dobiáše z Bukovky, 20. prosince 1864. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L6.

¹⁵⁶ LOUDA, Jiří: *Evangelíci augšpurského a helvetského vyznání ve Valteřicích (1781 – 1928)*, Diplomová práce. Hradec Králové: 2008, str. 78.

¹⁵⁷ MARUŠIAK, Jan: Svědectví tatínkova života. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 23.

¹⁵⁸ Daňkův stručný přehled dějin sboru. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

obvyklé školy, kde libštátský farář vyučoval náboženství se, mimo té v Libštátě, řadily školy v Kundraticích, Peřimově, Loukově, Železnici, Nové Pace, Semilech, Turnově a Liberci. Valteřický učitel míval na starost výuku v Jilemnici, Horních Štěpanicích a Mrklově.¹⁵⁹ To vyžadovalo mnohé cestování, které v této době podnikali faráři ještě většinou pěšky, tedy až na skutečně vzdálená místa, kam jezdili vlakem, a bralo jim to tolik potřebný čas na ostatní duchovenskou činnost. Starší mládež se scházela zvlášť. Svá setkání vyplňovala tradičně zpěvem, modlitbou, četbou písma a následnou rozpravou. Není jisté, od jakého období se takto mládež scházela, jisté je, že to tak činí již.¹⁶⁰

Na Libštátské faře fungovala také knihovnička, ze které si mohli lidé půjčovat knihy. Ta byla zřízena patrně již od počátku 60. let 19. století.¹⁶¹ Během dalších 50 let se v ní podařilo nastřádat na 287 knih a různých spisů, z nichž většina pocházela nejspíš z darů faráře Havelky. V rámci knihovny fungovalo také oddělení pro mládež, kde bylo k vypůjčení 59 knih a spisů.¹⁶²

Mezi aktivity pro děti patřila například ještě tradiční vánoční nadílka. Na tu se skládali jednotliví členové sboru. Jednou se ve výroční zprávě dokonce dočítáme o darech ze Švýcarska.¹⁶³ Kromě toho se jim život zpestřoval i různými výlety. Jako jeden příklad za všechny můžeme uvést pěší výlet ze Železného Brodu na Malou Skálu, který se uskutečnil začátkem června 1917. Výletu se mělo účastnit 47 dětí.¹⁶⁴

Mezi největší nešvary v církvi patřila, ostatně tak jako na mnoha jiných místech, nadměrná konzumace alkoholu. V Libštátě se přece jen jednalo o něco hojnější úkaz, než jak tomu byli faráři zvyklí z jiných míst. Pro lepší vtažení do problematiky si vyslechněme následující úryvek ze *Světla na horách: V Krkonoších bylo tehdy pít kořalky zvlášť rozšířené. Lidé propijeli chudé chaloupky i zámožné statky, ničili sebe i rodiny na zdraví, na majetku, na dobré pověsti. Nebylo řídkým zjevem, že se opíjela i žena, nebo že ráno k snídani jedly ze společné mísy i děti chléb nakrájený v ohřáté*

---

¹⁵⁹ Zpráva o stavu sboru sepsaná 27. května 1903. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁶⁰ Daňkův stručný přehled dějin sboru. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁶¹ Dopis faráři Havelkovi od Josefa Dobiáše z Bukovky, 20. prosince 1864. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L6.

¹⁶² Daňkův stručný přehled dějin sboru. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁶³ Zpráva o stavu sboru za rok 1910. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁶⁴ Dopisu Daňka na železniční stanici, výlet se uskutečnil 7. června 1917. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L7.

*kořalce. Tedy mor.*¹⁶⁵ Často se o alkoholismu dovidáme z ohlášek před večerí Páně, kdy je zakázáno přistupovat alkoholikům.¹⁶⁶ Patrně nejhorší situace byla ve Valteřicích, těm se tedy dostalo pozornosti i na výročních zprávách.¹⁶⁷ Boj proti alkoholu je spojený i s farářem Štorchem, o kterém Jan Toul píše: *rozhorlil-li se ve spravedlivém hněvu, ani rány nelitoval.*¹⁶⁸

4.4 Finance

Při studiu majetkových poměrů sboru musíme mít na paměti, o jak chudý kraj se jedná. Většina členů sboru se živila ve zdejšíh horském terénu obhospodařováním půdy či tkalcovstvím. Teprve ke konci 19. století a na začátku století 20. došlo v této oblasti k silné industrializaci. Do továren zamířili především dřívější tkalci, i ti si ale často ponechali svá drobná políčka a o ty se dále starali. Do 20. století tak sbor vstupuje jako sbor složený z větší části z drobných rolníků a továrních dělníků, tedy dřívějších tkalců, a částečně i z drobných živnostníků.¹⁶⁹

Chudoba se projevovala na každém rohu. Kvůli chudobě mnoho farářů z Libštátu odešlo. Pro nedostatek finančních prostředků si sbor nemohl postavit ani vlastní školu, kterou chtěl. Lidé si nemohli dovolit ani pestrou stravu. Denně se tak na stole objevovaly brambory na loupáčku, někdy s mlékem, jindy s podmáslím.¹⁷⁰ Přesto tato chudoba neodradila členy sboru, aby se podíleli na budování společného díla, a to i za přispění velkých hmotných obětí. Již zde byla řeč o tom, jaké oběti dokázala tato chudá církev přinést v prvních desítkách let. Poměrně rychle a snadno dokázala vybrat peníze potřebné ke stavbě nového chrámu i ke stavbě nové fary. To se dělo za přispění nejen celé diaspory, ale i s podporou vrchnosti. Četli jsme již například o darovaném dřevu ke stavbě kostela od Trautmannsdorfa. A právě jeho dalšími dary načneme tuto

---

¹⁶⁵ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 43.

¹⁶⁶ Např. v ohláškách 28. srpna 1903, ale i ve většině dalších z téhož roku. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, III-B-10.

¹⁶⁷ Zpráva o stavu sboru za rok 1894 – tehdy je již alkoholismus údajně na ústupu. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁶⁸ Žel však zůstává nejasné, zda se následující věta z jeho biografie vztahuje k jeho činnosti v Libštátě nebo v Bedřichově Hradci v Prusku: Bojoval proti alkoholu, jenž ve sboru byl oblíben jako lék na všechno. TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny*. České Budějovice: 1931, str. 179 – 180.

¹⁶⁹ Daňkův stručný přehled dějin sboru. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁷⁰ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 28.

novou kapitolu.

Trautmannsdorf přispěl v prosinci 1828 faráři Nagyovi.¹⁷¹ Tento příspěvek přichází opět v době, kdy libštátští potřebují peníze na svou další stavební činnost. Dosavadní fara, v pramenech se o ní občas hovoří jako o *dřevěné chaloupce*, byla nevyhovující, a tak byla přestavěna a rozšířena z cihel a kamene. Stále však je velice malá, Havelka hovoří o tom, jak jeho otec žil v pokoji, který byl současně kancelář, pokojem obývacím i ložnicí. V kuchyni, která na faře byla, žila hospodyně, která se o faráře starala.¹⁷² Tato fara byla několikrát opravovaná, nejzávažnější opravy proběhly v roce 1853. Další úpravy se odehrály po příchodu faráře Havelky. Během prvních osmi let jeho činnosti se do fary investovalo na 1 540 zlatých, fara se tak dočkala další důkladné opravy.¹⁷³ Budova to byla však malá a nestačila k tomu, aby byla vhodným prostorem k rostoucímu počtu aktivit sboru. Stížnosti na malý prostor byly slyšet z různých stran, v posledních letech pak nejvíce v souvislosti s činností mládeže, která se scházela ve velkém počtu, takže ji často nestačil ani ten největší pokoj na faře.¹⁷⁴ Mimo chrám nebyl žádný vhodný prostor, kde by se mohli reformovaní scházet k rozličným přednáškám či setkáním. Roku 1914 tedy byla postavena nová farní budova, tak jak ji známe dnes. Ze stavebních prací je ještě potřeba připomenou významnější rekonstrukci modlitebny, kterou prošla roku 1877.

Kromě Trautmannsdorfů zde byla ještě celá řada jiných osob a institucí, kteří církvi významně přispívali. Například roku 1854 existoval jakýsi libštátský fond, do kterého hradily ostatní sbory své příspěvky pro Libštát. Víme, že se takto vybíralo nejméně po 17 zlatých ze třech různých sborů.¹⁷⁵ Na co však byla částka určená a zda se později sešlo peněz více, z dochovaných dokumentů nevyplývá. V téže době byl přičiněním faráře Štorcha položen základ k dotačnímu fondu sbírkami v Německu a Rakousku. Poměrně významné příspěvky chodily do Libštátu od státu, například mezi lety 1861-1872 získal Libštát 1400 zlatých. Dalším výrazným zdrojem byl spolek Gustava Adolfa, ten za stejné období zaslal do Libštátu částku 95 zlatých.¹⁷⁶

---

¹⁷¹ Listina z 18. prosince 1828. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-C-1.

¹⁷² HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 27.

¹⁷³ SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D, 1872.

¹⁷⁴ Věstník 1912. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁷⁵ Dopis od Samuela Tardy z Bošína, 12. ledna 1854. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-C-1-b.

¹⁷⁶ Částka je uvedena bez Valteřic, ty dostaly za stejné období 660 zlatých od státu a 353 zlatých od

Mezi další příjmové zdroje reformovaných v Libštátě patřily zisky z farních polností. V úvodní části jsme četli o zakoupení pole v roce 1794. Od té doby se pozemkové jmění ještě rozhojnilo. Za Havelkovy činnosti došlo k zakoupení 11,5 jitra pole. Z těchto polností se částečně přispívalo na plat farářů. Jeho celkový příjem byl 540 zlatých ročně, což bylo vedle standardního příjmu tvořeno štolou 50 zlatých, 3,5 korce pole o roční ceně 50 zlatých, 100 toлары z nadace v pruském Slezsku.¹⁷⁷ O penězích získaných ze zahraničí slýcháváme v Libštátě poměrně často. Mimo spolek Gustava Adolfa jsou to i rozličné švýcarské fondy. V roce 1904 přišel do Libštátu dopis, ve kterém se píše, že se celému seniorátu podařilo získat 450 korun z Basileje a část těchto prostředků má být určena právě do Podkrkonoší.¹⁷⁸ O švýcarské pomoci se dovídáme i v souvislosti s vánoční nadílkou dětem, kdy přispěli *hojně rozmanitými dary švýcarští přátelé*.¹⁷⁹ Dále církev získávala peníze v dědickém řízení, někdy se jednalo i o poměrně vysoké částky. Dovídáme se tak o pozůstalostech ve výši 630, 241 a 200 zlatých.¹⁸⁰

Tato dědictví jsou patrně výjimečným příkladem, přesto však v jistém směru svědčí o všeobecné ochotě jednotlivých členů k finančním obětem. Ochotu přispívat do společné kasy chválí ne jeden duchovní. Daněk v roce 1915 píše: *Až na neznatelné výjimky plní církevníci své povinnosti v hospodářství sboru ochotně, o obětavosti svědčí pak fakt, že chrámové a dobrovolné sbírky v Libštátě, tedy za účasti nejbližších, bez diaspory dosahují 1/3 ročních příspěvků celého sboru*.¹⁸¹ Podobně vnímá libštátskou ochotu i farář Havelka více jak 20 let předtím a rovněž dodává, že se to projevuje hlavně při sbírkách. Jako příklad uvádí rychlost, s jakou se vybralo 300 zlatých na nové varhany.¹⁸² Sbor v Libštátě mimoto přispíval i na pomoc okolním sborům církve, ročně jim v průměru odevzdal částku ve výši 20 zlatých.¹⁸³ Příspěvky mířily i mezi chudé v

---

spolku Gustava Adolfa. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D, 1872.

¹⁷⁷ Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842, str. 22. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

¹⁷⁸ SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L7.

¹⁷⁹ Zde je zmiňován farář Pfeuinger-Bodmer a Heřman z Tardy, rok 1894. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁸⁰ Jsou to pozůstalosti těchto členů uvedených ve stejném pořadí: Jiří Opočenský z Peřimova, Ignác Soukup z Valteřic a J. Mach. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D, 1872.

¹⁸¹ Daňkův stručný přehled dějin sboru. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁸² Havelkova zpráva o sboru 1894. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁸³ Fond ČCE v Libštátě, R-III-D, 1872.

Libštátě. Těm byla určena především nadace v hodnotě 400 korun¹⁸⁴ a pokladnička uložená v modlitebně, do které se štedře přispívalo. Ročně se tam nastrádalo přibližně 50 korun, přičemž tato částka během první dekády 20. století stoupla na 70 korun.¹⁸⁵

V tomto období stoupla i ochota k povinným finančním odvodům, kdy se rok od roku vybralo více peněz. Každý měl zaplatit 1 korunu a dále buď zaplacení 0,25% z ročního příjmu nad 1 200 korun nebo určité procento z c.k. přímých daní. Mezi lety 1901-1902 to bylo 15%, 1903-1906 to bylo 25%, 1907-1909 to bylo 37,5%, 1910-1911 to bylo 25%.^{186 187}

4.5 Spiritismus

Libštátský sbor za svou minulost také čelil mnohým odchýlným učením. Jedno z nejdůležitějších hnutí přišlo na začátku 60. let 19. století. Tehdy nastalo tříbení sboru skrze činnost jistého Ketrleho z Pasek. Patrně zde nebude ani náhodné načasování celé jeho činnosti, které by mohlo vysvětlovat obrovský úspěch, jaký Ketrle měl. O Ketrlem se dozvídáme, že působil v 60. letech. K přesnějšímu datování nám pak pomohou dva údaje z knihy *Světlo na horách*. Prvním údajem je, že Ketrle působil v době, kdy byl v Libštátě administrátorem, tj. správcem sboru, černilovský farář Šubert. Ten spravoval sbor roku 1859. Dalším údajem, který nám pomůže s datací hlavní Ketrleho činnosti, je datum vydání knihy, kterou Ketrle používal. Je to *Život Ježíšův* od francouzského filosofa Ernesta Renana, který byl do češtiny přeložen roku 1864.¹⁸⁸ Hlavní období Ketrleho činnosti tak můžeme vidět v intervalu okolo let 1859 – 1864. Právě v roce 1864 přichází do Libštátu farář Havelka, který proti Ketrlovi a jeho učení začíná bojovat. Jednu z hlavních příčin počátečního Ketrlova úspěchu můžeme vidět v tom, že sbor byl silně oslaben dlouhodobou nepřítomností stabilního duchovního. Po odchodu faráře Šillera roku 1859 byla libštátská kazatelna dva roky neobsazená a poté přišel farář Nešpor na pouhé tři roky. Po celou tuto dobu tak nemohla být rozvíjena soustavná

---

¹⁸⁴ Zpráva o stavu sboru pro seniorátní konvent 1903. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁸⁵ Věstník 1912. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁸⁶ Věstník 1911. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁸⁷ Věstník 1913: 994 příspěvky, nájemné z pozemků 477, chrámové sbírky 347 (bez sbírek v kazatelských stanicích), farní dotační fond je 11 914 K, chudinský fond 450, stavební fond 1 430. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁸⁸ Heslo: Ernst Renan. *Ottův slovník naučný*, 21. díl. Praha: 1904, str. 547 – 549.

práce duchovního na stabilitě sboru, který tak nebyl sborem dostatečně nábožensky vzdělaným a odolným vůči divergentnímu učení.

Činnost Ketrleho zanechala na církvi dlouhodobé následky, které byly patrné ještě několik desítek let po jeho vystoupení. Ještě v 90. letech slyšíme o rodinách, které tomuto učení propadly a jen s těžkostí se z něho dostávají.¹⁸⁹ Přesto se ale nezdá, že Ketrleho učení bylo nějak hluboce propracované. Tento *katolík* Ketrle stával na rozcestí nedaleko kostela a přemlouval lidi, aby tam nešli. Pak pořádal po večerech schůzky, kde dokazoval lidem, že Kristus nebyl Božím synem a že snad vůbec nežil. Ketrle byl nejspíše velice výřečný, na vše uměl údajně odpovědět nějakým biblickým veršem. Přestože se ho některé rodiny držely mnohem déle, jeho činnost byla výrazně narušena s příchodem faráře Havelky, který proti této herezi bojoval například i tím, že samotného Ketrleho navštívil.¹⁹⁰

Poté ale přišlo další učení, na kterém se měla církev tříbit. Tentokrát to bylo učení mnohem propracovanější a mnohem rozsáhlejší co do počtu stoupenců, přesto však podle některých pramenů napáchalo u reformovaných méně škody než výše zmíněné učení Ketrlovo. Řeč je o spiritismu.

Tento původně americký fenomén se na České území začal šířit zprvu spontánně. Spiritistické myšlenky přivázeli především čeští řemeslníci, kteří byli v západní Evropě za prací. Teoretický spiritismus se pak dostal do Podkrkonoší zásluhou Františka Pavlíčka z Českých Budějovic, který přibližně od roku 1879 vydával spiritistické knihy, především pak knihy z pera Allana Kardeka. Praktický spiritismu pak do Krkonoš přiváží Ignác Ettrich, který byl na stáži v Anglii. Spiritismus se v Podkrkonoších projevil nejprve ve své lidové formě. Teprve až v období mezi světovými válkami došlo k promísení s intelektuálním spiritismem typickým hlavně pro města. Poměrně zlomovým okamžikem byl příchod Karla Sezemského do Podkrkonoší v roce 1901. Tento vydavatel spiritistické literatury se pokusil na sjezdu v Nové Pace v roce 1910 vytvořit československé spiritistické sdružení, plán se pak plně podařil až o rok později v Olomouci. Vlivem Sezemského se stala Nová Paka meziválečným centrem spiritismu v Podkrkonoší.¹⁹¹ Jaká bude reakce evangelických církví?

---

¹⁸⁹ Zpráva o sboru 1894. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁹⁰ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 82.

¹⁹¹ CHOCHOLÁČ, Ivo: Spiritismus. In: Flousek, J. – Hartmanová, O. – Štursa, J. – Potocki, J. (eds):

Podle luterského faráře Marušiaka se spiritismu dostal do Krkonoš tak snadno mimo jiné z následující příčiny: *V Čechách, myslím, jen v Krkonoších, kde je spiritismus nejvíce rozšířen a příčinou toho je jistě jen zvědavost, neobyčejnost zjevů a dějů, kouzlo tajemného a pak bohužel i náboženská vlažnost a lhostejnost a k tomu nevdělanost a neuvědomělost náboženská.*¹⁹²

Navzdory obrovské síle a popularitě, kterou si v Podkrkonoší získal, nebyl však jeho dopad na evangelickou obec tak vážný, jak by se dalo očekávat, a to jak na straně libštátských reformovaných, tak i na straně luteránů. Luterský farář Marušiak soudí, že evangelíci jsou duchařstvím zasaženi daleko méně než katolíci.¹⁹³ Syn faráře Havelky zase tvrdí, že sbor byl spiritismem zasažen méně než činností Ketrlovou, která sbor zasáhla několik desítek let před příchodem spiritismu.¹⁹⁴ Přesto je ale několik rodin z libštátského sboru spiritismem zachváčeno. Dokládá to stížnost faráře Havelky ve výroční zprávě za rok 1893: *v nynějším čase zachvacuje spiritismus mnohých lidí ve zdejších okolí, a z církve naší zachvátil 3 rodiny, které nemohou se vyprostíti z tohoto učení, jež zabývá se duchy zemřelých lidí.*¹⁹⁵ Tito lidé byli staršovstvem následně vyloučení od večeře Páně.¹⁹⁶ Zákaz spiritistům přistupovat k večeři Páně nacházíme i o více jak deset let později. Například v ohláškách před večeří Páně roku 1903 čteme: *Však ti, kdo buď náboženství jiné mají než to, které církev naše dle písem svatých drží a zachovává, jako např. spiritisté, nemají jíti k večeři Páně.*¹⁹⁷ O evangelících propadlých spiritismu se dozvídáme i mezi luterány od faráře Marušiaka, který dále dodává: *Mezi opravdovými horlivými a vzdělanými evangelíky se duchařství neujímá.*¹⁹⁸ Nejednalo se tak nejspíš o fenomén, který by byl pro evangelíky nepřekonatelnou hrozbou, přesto však je to jev, který svým rozsahem evangelické faráře v Libštátě minimálně zneklidnil. Zmínky o spiritismu nacházíme v mnohých výročních zprávách během poslední dekády

---

Krkonoše. Příroda, historie, život. Praha: 2007, str. 537 – 540.

¹⁹² MARUŠIAK, Petr: Něco o spiritismu (Psáno r. 1903). In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka.* Jičín: 1931, str. 73.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách.* Praha: 1939, str. 82.

¹⁹⁵ Zpráva o sboru 1894. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

¹⁹⁶ Tamtéž..

¹⁹⁷ Např. v ohláškách 28. srpna 1903, ale i ve většině dalších z téhož roku. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, III-B-10.

¹⁹⁸ MARUŠIAK, Petr: Něco o spiritismu (Psáno r. 1903). In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka.* Jičín: 1931, str. 73.

19. století a nepřestáváme o něm slyšet ani na počátku 20. století. Hrozba vážného ohrožení sboru spiritismem je vždy v těchto zprávách patrná, nejedná se pouze o nějakou malichernou zmínku faráře, mnohdy farář věnuje spiritismu poměrně značnou část své výroční zprávy.

Ze zpráv také vidíme, že reformovaný farář nejenže hrozbu spiritismu viděl, ale také proti ní bojoval. Jako vhodnou formu boje proti spiritismu si zvolil posílení pastorační práce v rodinách, které bydlí blízko spiritistů. Sám konstatuje, že napomínání spiritistů nepomáhá, a tak se raději rozhoduje pro posílení těch, kteří spiritismu ještě nepropadli.¹⁹⁹ Vedle pastorační práce byl tento boj proti spiritismu veden například i v homílii. Víme minimálně o jednom kázání, kde farář Havelka proti spiritismu vystoupil. Bylo to proti věštkyni Endor. Patrně to bylo dobře načasované kázání, neboť v kostele byl tehdy přítomný jistý Crha, který začínal mít k spiritismu velice blízko.²⁰⁰ Toto kázání nebylo určitě ojedinělé, můžeme očekávat, že se jednalo o poměrně systematickou činnost.²⁰¹ Dle dochovaných zpráv se zdá, že se hlavnímu náporu spiritismu podařilo reformovaným ubránit, především tedy v centru celé diaspory – v Libštátě. Ony tři výše zmíněné rodiny byly z okrajových částí libštátského sboru. Dvě rodiny byly z Peřimova a jedna rodina z Valteřic. Ani jednu z nich se během několika let nepodařilo přivést zpět do církve, a tak došlo k vyškrtnutí všech tří rodin ze sboru.²⁰² Spiritismus ale nebyl pouhou záležitostí přelomu století. Pan Kříž vzpomíná na léta dvacátá a třicátá 20. století, když říká: *Lidi tím byli načichlí.*²⁰³

Zřejmě velmi podobná reakce přišla i ze strany luteránů. Farář Marušiak napsal roku 1903 několika stránkovou stat', kde spiritismus důkladně popisuje. Zaměřuje se zde spíše na duchovní nauku a principy spiritismu, než na popis jednotlivců, kteří spiritismu propadli, a jejich praxi. V tomto se liší od vylíčení, které nacházíme v knize *Světlo na horách*. Obě pojednání si tak jsou výborným doplněním. Marušiak nepřestává zdůrazňovat, jak je v boji proti spiritismu důležité vzdělání. V jeho textu například

---

¹⁹⁹ Zpráva o sboru 1894. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

²⁰⁰ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 81.

²⁰¹ Pan Kříž potvrzuje, že faráři na spiritismus reagovali v kázáních, tím má na mysli především období první republiky.

²⁰² Zpráva o sboru 1903. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-D.

²⁰³ Pan Kříž v rozhovoru uvádí i jména jednotlivých lidí, kteří měli co do činění se spiritismem. Dále vzpomíná, jak někteří z nich chodili za jistou ženou, která jim například měla pomoci v rozhodnutí, zda koupit koně.

čteme: *Lidé méně vzdělání, zvláště ti, u nichž cit převládá nad rozumem, ženy a lid pohorský, rádi věří ve zjevování duchů, jak to vidíme i u dětí. Oni žijí mezi duchy. Je to primitivní způsob myšlení.*²⁰⁴ Odtud potom vychází i forma, kterou je možné spiritismu zabránit – vzděláváním. Marušiak upozorňuje, že nejméně vhodným způsobem je násilí a trest. *Zde je potřebí zdravého vzdělání a péče o to, aby se vzdělání šířilo do všech vrstev. Přednášky s pokusy a demonstracemi, prстонárodní vědecké výklady o zjevech se spiritistickou vírou souvisících: o halucinaci, magnetismu, náměsíčnictví, extasi, davovém blouznění, byly by velice vhodným prostředkem.*²⁰⁵

Na spiritismus reagoval i Slavomil Daněk ve svém kázání v roce 1917. Necht' je nám tak následující ukázka nejen náhledem na vztah církve ke spiritismu, ale ať poslouží jako ukázka Daňkova svébytného kazatelského stylu. Jistý patos do celého kázání vnáší to, že jako základ mu posloužil text z knihy Zjevení. *A přepadne-li satanské pokušení Ježíše v božské samotě, není divu, že lid má čerta za hlupáka. Zato, když k spícím nebo klímajícím přijde třeba dobroděj, může být i z radosti smrt! Leknutí může způsobit služebníku také pán - zrovna jako zloděj. Také spasitel vyděsí a strachem zmrtví jakoby soudce ty, kdož nejsou každou chvíli hotovi přivítati s chutí samého d'ábla jako Luther kalamářem i sestru smrt s otevřenou náručí jako František z Assisi. Kdo se bojí, vyděsí se andělem stejně jako hastrmanem, a známo vám, že matky zšílely strachem ze spiritských produkci svých zemřelých dětí. Kdo naopak má radost spasení dnes, těší se i na poslední soud.*²⁰⁶

V Libštátě se zajisté o spiritismu nemlčelo. Shrneme-li uvedené poznatky, vidíme, že se proti spiritismu kázalo, vedla se silná pastorační činnost ve směru k lidem pohybujícím se v blízkosti prostředí spiritistů, věřící byli poučováni, lidé propadlí spiritismu byli vylučováni od večere Páně a nakonec došlo i k několika vyloučením ze sboru. Zároveň spiritisté budili zájem a pozornost mnohých evangelíků. Například farářův syn faráře Havelky byl ze zvědavosti na jednom setkání spiritistů, za což mu otec také vyčinił.²⁰⁷ O to více nás překvapí, že v okolních sborech se o spiritismu

---

²⁰⁴ MARUŠIAK, Petr: Něco o spiritismu (Psáno r. 1903). In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 77.

²⁰⁵ Tamtéž, str. 78.

²⁰⁶ Kázání na Zjevení 3,1-6. Archiv Slavomila Daňka, Katedra praktické teologie Evangelické teologické fakulty UK.

²⁰⁷ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 85.

mlčelo.

V knize *Na horách ležící* se dočteme, že navzdory tomu, že se v oblasti křížlického sboru zrodil český spiritismus, všechny dostupné sborové zprávy o spiritismu mlčí. V této studii je pak nastolena jedna možná hypotéza, že se každý křížlický farář této oblasti podvědomě vyhýbal. To by podle této hypotézy mohlo být tím, že farář spiritismus schvalovat nemohl, avšak kdyby se proti němu postavil, znamenalo by to mnohé urazit a znepřátelit si je.²⁰⁸ Podobně je tomu i ve Valteřicích, které jsou podobně úzce spjaty s Libštátem. Ani z tamního archivu nemáme zprávy o nějaké výrazné činnosti spojené s obrannou před spiritismem, respektive o vlivu spiritismu na Valteřické sbory.²⁰⁹ Dějiny obou konfesních sborů v Libštátě jsou tak cenným zdrojem poznání vztahu mezi spiritisty a oběma protestantskými církvemi.

---

²⁰⁸ REJCHRT, Luděk: *Na horách ležící*. Praha: 1978., str. 123.

²⁰⁹ LOUDA, Jiří: *Evangelíci augšpurského a helvetského vyznání ve Valteřicích (1781 – 1928)*, Diplomová práce. Hradec Králové: 2008, str. 72.

5. Augšpurský sbor

5.1 Dlouhý začátek

Název této kapitoly je více než výstižný. Na rozdíl od reformovaných, kterým se podařilo během dvou let po tolerančním patentu získat vlastního faráře a vystavět během prvních deseti let tolerančního období vlastní modlitebnu i faru, na luterány čekala cesta poněkud trnitější. Od vydání tolerančního patentu jim trvalo 61 let, než si mohli postavit vlastní modlitebnu, a na vlastního faráře museli čekat celých 87 let. Tím mohl teprve začít svébytně fungovat sbor Církve evanjelické augšpurského vyznání v Libštátě. Právě těch 87 let představuje období onoho *dlouhého začátku*.

Celý tento čas je vyplněný neutuchající snahou po vybudování nové a fungující církve. Budeme číst příběh o tom, jak se libštátští luteráni snažili vybudovat svůj vlastní chrám, zřídit nový hřbitov, postavit vlastní faru a získat vlastního faráře, a tím se plně osamostatnit. Toto období si zaslouží větší pozornost, nejen protože bylo delší než následné fungování samostatné luterské církve v Libštátě, ale i z toho důvodu, že se na našem území jedná o poměrně vzácný jev, kdy vedle sebe vznikají dvě protestantské církve rozdílného vyznání hned v raném tolerančním období. Jedním z hlavních pramenných zdrojů je vedle tradičních listinných archivních pramenů kniha *Dějiny evanjelické církve a. vyznání v Libštátě*.²¹⁰ Ta byla sepsána ke 100. výročí vydání tolerančního patentu. Tato několika stranová publikace neobsahuje žádné výraznější chyby, alespoň tedy pro ty pasáže, kde je možná jejich kontrola z jiných zdrojů.²¹¹ Její text vesměs kopíruje koncept chronologie zapsané na několika listech, které jsou volně založeny do Památné knihy, která sama o sobě žádná významná data neobsahuje.²¹² Teď již však přistupme k samotnému počátku, ať jej neučiníme delší, než ve skutečnosti byl.

V prvních letech po vydání tolerančního patentu se lidé poměrně chaoticky hlásili k jedné ze dvou konfesí, přičemž málokdy měli nějaké hlubší povědomí o tom, v

---

²¹⁰ Autor knihy není znám.

²¹¹ Pokud přehlédneme fakt, že kniha je psaná tendenčně ve prospěch luteránů, najdeme zde jen několik nepřesností, jako je například ojedinělé chybné uvedení letopočtu. Autor knihy byl obeznámen i s lidovým vyprávěním dějinných událostí, např. na str. 4 uvádí o Jiřím Tůmovi z Bělé: *Je dosud ve vděčné paměti u potomků*.

²¹² V Památné knize je pouze nám již známý text navrhované dohody z roku 1792 o společném užívání reformované modlitebny a doplněný životopis faráře Marušiaka. Z titulního listu knihy se dovídáme, že byla roku 1872 na žádost faráře Kristiána Pospíšila vydána z Křížlic do Libštátu. Pamětní kniha ev. církve a. v. v Libštátě. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-B-1.

čem se dané konfese liší. Venkovský lid si stěží ještě pamatoval na odkaz Jednoty bratrské, natož aby věděl o rozdílných člancích v učení luteránů a kalvínů, což nakonec ani dnes nezanedbatelná část příslušníků ať jedné či druhé strany leckdy ani netuší. Jednota bratrská sice byla v myslích poddaných, ale nebyla v nabídce na milostivém patentu Josefa II. I proto můžeme v Libštátě ve vztahu těchto dvou konfesí vidět několik charakteristických období, neboť konfese, jež byly Josefem II. nabídnuty, nezahrnovaly tu konfesi, po které lidé nejvíce toužili.

Prvně je to období zmatků, kdy se evangelíci k nějaké konfesi přihlásí převážně podle toho, jak se rozhodne skupina do té doby tajných nekatolíků, se kterou se scházeli. Případně se nechají přetáhnout nějakým horlivcem, který se snaží lidi zlanřit pro tu či onu stranu.²¹³ Později také hrálo velkou roli to, kde byl zrovna přítomný farář dané konfese. Například v oblasti Křížlic se reformovaní dali často na stranu luteránů, zatímco v Libštátě se někteří luteráni časem přiklonili k reformovaným. Další období bychom mohli vidět jako období značné rivality mezi oběma konfesemi. To nastává v 90. letech 18. století, kdy luteráni dostali zákaz dělat své bohoslužby po domech a byli tak odkázáni na reformovanou modlitebnu. V této době nedochází již k výraznějším přestupovým akcím, obě církve se spíš vzájemně provokují a pomlouvají. Toto období má být ukončeno zřízením vlastního luterského chrámu, respektive definitivně ukončeno s příchodem prvního luterského faráře do Libštátu. Tím nastává poslední období, kdy obě církve v rozličných oblastech svých činností spolupracují, vzájemně si navštěvují své slavnosti či uvažují o stavbě společné školy. A nakonec se tato dvě společenství spojí v církvech jednu. Podrobněji se ještě podíváme na to období první.

Po roce 1781 se v Libštátě a okolí přihlásí k augšpurské konfesi přibližně 200 lidí. To je samozřejmě hluboko pod oním kýženým počtem 500 lidí, který je požadován v tolerančním patentu. Z toho důvodu se tito evangelíci dostali pod patronaci křížlického sboru, který je od Libštátu vzdálený 4 hodiny chůze. S ohledem na tuto

---

²¹³ Dovídáme se tak například o činnosti jistého Jiřího Brože, který se po roce 1781 navrátil z Berlína a který přemlouval lidi k helvetskému vyznání, přitom udával, že augšpurské vyznání není o moc lepší než katolické. Údajně tak přetáhl během roku 1782 nejprve ty, kdo s ním byli osobně spojeni jako rodina či jako přátelé, s nimiž pak velká část lidí v Libštátě a Valteřicích přešla od augšpurského vyznání k helvetskému. *Dějiny evangelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881.* Turnov: 1881, str. 3.

vzdálenost nebyli s to se pravidelně účastnit tamějších bohoslužeb, a tak se scházeli společně po domech v okolí Libštátu. Podobně jako jsme to již viděli u reformovaných, tak i luteráni se nejprve scházeli v domech svých dřívějších vůdců z doby předtoleranční. Zde byl jednou z hlavních osob Jiří Tůma z Bělé, u něhož se první shromáždění konala. Jiří Tůma také během bohoslužeb předčítal. Četlo se hlavně z Arndtovy a Sartoriovy postily. Vedle Bělé se později začali evangelíci scházet i ve Svojkou a v Libštátě. Všechny tři obce se pak v pořádání těchto bohoslužebných setkání střídaly.²¹⁴ Patřilo by se zde zdůraznit, že tyto tři obce dohromady tvoří malý trojúhelník, jehož jednotlivé strany jsou dlouhé přibližně 3 – 4 km.

Těmto setkáním byla učiněna přítrž v roce 1792, kdy bylo zakázáno vykonávání bohoslužeb v soukromých domech. Řešením číslo jedna bylo postavení vlastní modlitebny. To však bylo luteránům krajským úřadem zamítnuto. Namísto toho dostali radu, aby se dohodli s bratry helvetského vyznání. A v tomto okamžiku začíná první vážnější spolupráce mezi luterány a reformovanými. Vlastně těžko hovořit o skutečné spolupráci, která by vycházela z vnitřního přesvědčení obou církví či z vlastní potřeby budovat společné dílo. V prvních letech bychom to spíše než spolupráci měli označit jako součinnost obou církví. Ke všemu se ještě jednalo o součinnost nakázanou shora.

První žádost ze strany luteránů přichází po 5 letech, které uplynuly od doby, kdy byla reformovaná modlitebna posvěcena. Luteráni se nejspíš nejprve pokusili o přímé jednání s reformovanými, ale tato jednání ztroskotala. O jejich existenci ani o jejich průběhu nám není nic známo. Předpokládejme, že se luteráni po těchto jednáních obrátili opět na vrchnost, aby jim dělala zprostředkovatele. Dne 20. listopadu 1792 přijel do Libštátu pán z Valzberku, aby vyjednal dohodu mezi oběma stranami.²¹⁵

Rozsudek přišel poměrně záhy a byl ve směru k reformovaným nekompromisní. Z jeho obsahu si uvedme jen několik nejdůležitějších částí. Prvním bodem bylo samotné umožnění využívání kalvínské modlitebny. Přesněji dostali povolení k vysluhování večere Páně čtyřikrát v roce, konkrétně vždy týden po velkých svátcích, a v další dny na návrh superintendenta.²¹⁶ Dále bylo luteránům nařizeno, aby se bohoslužby

---

²¹⁴ *Dějiny evangelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881.* Turnov: 1881, str. 4.

²¹⁵ Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842, str. 17. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

²¹⁶ Byly to tyto svátky a) první neděle po Novém roce, b) první neděle po Velikonocích, c) první neděle

konaly vždy jen od 8 do 10 hodin, a byla stanovena částka, za kterou bude křížlický duchovní do Libštátu docházet. Celkem měl za rok vykonat čtyři bohoslužby s vysluhováním večeře Páně, za což měl dostat 20 zlatých a proplacené cestovní náklady. Vedle dalších regulí upřesňujících činnost luteránů a reformovaných v Libštátě se v listině objevil bod, který říká, že luteráni mají platit stejným dílem na správu kostela. Celá listina pak měla být na nedělním shromáždění vyhlášena a vyvěšena na rychtě a na modlitebně.²¹⁷

Reformovaný pastor Csomor se zdá být celou listinou zaskočen, ale patrně se spíš jednalo o hru s časem. Csomor odepsal, že se musí poradit s celou diasporou, neboť ta na stavbu modlitebny přispívala. Nakonec se dle očekávání rozhodli modlitebnu nepovolit, respektive upravili podmínky, za kterých jsou ochotni modlitebnu půjčovat. A důvod byl jednoduchý: *Jen toho jsouc žádostivi, aby někdy bratří ti AV nějak se nespouštěli dobrého povážení a nepokládali to někdy za věc jim právně přináležící.*²¹⁸ Klíčem k tomu, aby si později po takovýchto přispěvcích nečinili luteráni právní nárok na budovu chrámu, mělo být to, že luteráni nebudou přispívat rovným dílem, ale po bohoslužbách budou sbírat peníze do kasičky, kterážto suma bude na konci roku odvedena jako odměna *té bratrské lásky*. Toto bylo ujednáno na katolické faře za přítomnosti kněze, avšak bez zásahu vrchnosti.²¹⁹ Takovýto systém však velmi dlouho nefungoval. Roku 1796 odvedli 6 zlatých a 30 krejcarů, pro následující rok není žádných zpráv o tom, že by něco zaplatili, a roku 1798 zaplatili 4 zlaté.²²⁰

Neshody mezi oběma stranami nastaly již několik let poté, co vstoupila v účinnost zmiňovaná dohoda. První ze série stížností, o kterých v následujících 20 letech uslyšíme, přišla na konzistoř roku 1802 a byla hned doprovozena žádostí o stavbu nové modlitebny. V této stížnosti šlo snad především o neshodu na výši nájemného. Reformovaným se zdálo, že luteráni platí málo, a tak chtěli zaplatit 4 zlaté za rok a dluh 24 zlatých za roky, které již uplynuly. Vyvrcholením nejspíš bylo to, když reformovaní nepustili luterány dovnitř a všech 40 jich zůstalo venku.²²¹ Na žádost o povolení

---

po sv. Duchu. d) první neděle po sv. Michalu. Tamtéž, str. 17.

²¹⁷ Tamtéž, str. 18 – 20.

²¹⁸ Tamtéž, str. 20 – 21.

²¹⁹ 3. května, 1795, Jiří Kříž a Jan Kříž jednají jménem všech AV. Tamtéž, str. 21.

²²⁰ Tamtéž, str. 21.

²²¹ 14. května 1802. Chronologie založená v Pamětní knize ev. církve a.v. v Libštátě, SOkA Semily, Fond

stavby nové modlitebny, ve které mimo jiné slibovali, že již mají vysbíráno 206 zlatých, však nikdo dlouho nereagoval.²²²

A tak byl roku 1803 vyslán Josef Janata, aby osobně celou žádost přednesl. Hrabě Trautmannsdorf se však vyjádřil, že *tři kostely v jedné obci by něco neobyčejného bylo*. Následujícího roku přichází oficiální vyrozumění, ve kterém se opakuje již to, co hrabě vyjádřil ústně. K tomu zde přibylo ještě jiné vysvětlení tohoto zamítnutí, a sice citování předpisu, že stavba modlitebny se smí povolit jen tam, kde je 100 rodin nebo 500 obyvatel. Luteráni mají i nadále chodit do reformovaného kostela a reformovaný farář Štěpán Gaál dostal napomenutí, že před luterány kostel zavřel. Přetahování s reformovanými neskončilo ani po odchodu faráře Gaála. Nakonec stížnosti byly i na jeho předchůdce Jana Kazaye a stížnosti zůstávají i na jeho nástupce Jana Szantaye a stížnosti budou i na Benjamina Kisse, posledního reformovaného faráře čistě maďarského původu. Jakým způsobem probíhalo společné užívání modlitebny za prvního českého faráře Václava Francouze, nevíme, neboť v chronologii vložené do Památné knihy chybí data pro roky 1806 – 1822 a jiné prameny se o této záležitosti nezmiňují. Víme jen, že roku 1807 nastalo jakési vyrovnání, jež nařizovalo luteránům za užívání modlitebny platit 6 zlatých ročně.²²³ Další informace se nám dostávají až pro léta dvacátá.

Přibližně ve dvacátých letech byly obě strany předvolány před komisí. Máme dokonce zapsaný průběh tohoto jednání, ten ale pochází až z druhé poloviny 19. století. Původní listinu se v archivu nepodařilo najít.²²⁴ Není jasné, zda je dochovaný dokument opisem původní listiny anebo se jedná o pozdější rekonstrukci daného jednání. Obžaloba luteránů zní následovně: *Před modlitebním domem po čas vykonávání služeb Božích svévolně křikem, smíchem, hraním karet a kouřením pokoj přerušují*. A jejich následná odpověď: *Tuze se ohražují proti tomuto neslušnému a nepravdivému obviňování*. Tato možná až úsměvná obvinění nám ukazují, jakým způsobem se obě

ČCE v Libštátě, L-III-B-1.

²²² Jedna žádost byla 6. listopadu 1802 – Jiří Kříž žádá o povolení, 1803 leden - chtějí mít modlitebnu 15 loket dlouhou, 10 širokou, k tomu účelu mají sesbíráno 206 zl, sesbíráno. Chronologie založená v Pamětní knize ev. církve a.v. v Libštátě. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-B-1.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ V knize *Dějiny evanjelické církve a. vyznání v Libštátě* se autor zmiňuje, že listina není datována, nesprávně se však domnívá, že je z roku 1802. Píše se v ní o faráři Kissovi, ten v Libštátě působil až v letech 1815 – 1826.

strany mezi sebou přetahovaly. Avšak tazateli oné komise můžeme být vděční za následující otázku: *Zdaliž by nebyli nakloněni od užívání modlitebny upustiti, a kázání pana faráře Kiše navštěvovati?* Je správné, jestliže čtenář této práce právě zpozorněl, neboť má možnost se dozvědět, v čem spatřovali luteráni rozdíl mezi sebou samými a kalvíny. *Co však se toho návrhu dotýká, aby kázání pana Kiše navštěvovali, to že bez újmy vlastního vzdělání učiniti nemohou, anť oni více na učení Nového zákona váhu kladou.*²²⁵

V souvislosti s činností faráře Kisse se dovídáme i o dalších nepokojích mezi oběma konfesemi. Roku 1822 došla na c.k. konzistoř stížnost, že reformovaný farář Benjamin Kiss vzal mezi konfirmandy dva syny Jiřího Palounka, který byl jedním z pilířů církve augšpurského vyznání v Libštátě. Údajně se také pokusil získat syny Jiřího Mikuláška a další nám jménem neznámé osoby.

Po všech těchto neshodách bylo společné užívání modlitebny ukončeno v době, kdy reformované vedl farář Nagy. Ten dokonce celou problematiku vysvětloval osobně ve Vídni, kam ovšem zrovna náhodou jel ze zcela jiných pohnutek. Totiž bral si tam za ženu dceru profesora Kanky.²²⁶ Příčinou již nebyly snad ani tolik peníze, jako vzájemné neshody a nedostatek vůle ke vzájemnému vycházení. Z úst luteránů často v posledních letech slyšíme například o tom, jak je reformovaní rušili na jejich bohoslužbách svým vcházením do modlitebny, když se luterské bohoslužby konaly mezi 8 a 10 hodinou dopolední. Naproti tomu, když se hodiny užívání modlitebny prohodily a luteráni měli mít své pobožnosti mezi 11 a 12 hodinou, slyšíme stížnosti na to, že reformovaní své bohoslužby protahovali a nikdy neskončili včas, takže luteráni museli čekat venku, což je samozřejmě hlavně v zimě velice nepříjemné. Co se týká právě tohoto pozdního ukončování bohoslužeb, přichází největší stížnosti na faráře Nagye, který údajně nikdy neskončil dříve jak v poledne. Jisté je, že snad většina těchto stížností má pravdivého základu. Nevíme ale, jak veliký zlomek je toho, co si jedna či druhá strana přimyslela. Nevíme ani, co byla skutečná motivace tohoto jednání, zda pozdní ukončování bohoslužeb bylo skutečně záměrnou provokací nebo či bylo způsobeno upřímnou potřebou po delších bohoslužbách. Buď jak buď, jisté je, že se za více jak 35 let, kdy

---

²²⁵ Kiss je reformovaný farář. *Dějiny evanjelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881.* Turnov: 1881, str. 7.

²²⁶ KAŠPAR, Ludvík Bohumil: *Památník reformované církve Českomoravské.* Praha: 1881, str. 91.

církve obou konfesí společně užívaly modlitebnu, nedokázaly shodnout tak, aby obě strany byly spokojené. Proto luteráni po další neúspěšné žádosti o stavbu chrámu z roku 1827 žádají následujícího roku o povolení ke konání bohoslužeb po domech, konkrétně v domě č. 92.

Tohoto povolení se jim dostává, a tak se na příště scházejí v domě č. 92 u Františka Palounka. Později se také scházejí u Františka Kříže. Ze záznamů se dále dovídáme, že tento František Kříž vedl zpěv a že z postily předčítal Jan Šádek.²²⁷ Přestože se církev mohla nyní opět scházet po domech svých členů, nepřestala usilovat o stavbu vlastního kostela. V roce 1831 vyrazilo za vrchností pět zástupců libštátských luteránů,²²⁸ ale po dvou letech se dočkal opět zamítavé odpovědi. Tentokrát byl důvodem zamítnutí názor krajského zeměměřiče, který vypočítal cenu nové modlitebny na 5 388 zlatých, zdejší evangelíci však měli pouze 874 zlatých. Toto zamítnutí libštátské luterány neodradilo, dokonce je spíše povzbudilo k ještě větší horlivosti při sbírkách, neboť během následujících dvou let vybírali dalších 728 zlatých, k dispozici tak měli částku 1 602 zlatých.²²⁹

Poté, co byla vybírána tato částka, přislíbili, že celá stavba nebude stát více jak 1 378 zlatých a že ruční a povozní práce vykonají sami.²³⁰ Již roku 1838 přišel do Libštátu přípis, ve kterém se stavba nové modlitebny povoluje.²³¹ S velkou radostí se se stavbou ihned začalo. Dřevo se jim nakonec podařilo získat za 445 zlatých od hraběte Trautmannsdorfa, který jim povolil danou sumu rozdělit na splátky do třech let. Při poslední splátce zkoušeli jeho dobrotu a žádali ho, aby jim posledních 149 zlatých odpustil. Ten ale částku neodpustil. Zde už vidíme nápadný rozdíl ve vztahu, jaký měl Trautmannsdorf k reformovaným a jaký k luteránům. Reformovaní například dostali na stavbu modlitebny dřevo zdarma, na konci 20. let 19. století zase dostali od hraběte

---

²²⁷ Chronologie založená v Pamětní knize ev. církve a.v. v Libštátě, SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-B-1.

²²⁸ Byli to: F. Palounek, J. Šádek, F. Kříž, P. Beran, J. Císař. *Dějiny evangelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881.* Turnov: 1881, str. 8.

²²⁹ Přispěly především: Libštát, Bělá, Svojek Kruh, Nová ves a Kundratice. *Dějiny evangelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881.* Turnov: 1881, str. 7.

²³⁰ ŠTĚPÁNEK, Vojtěch: O bývalé církvi evangelické augsburského vyznání v Libštátě a okolí. In: *Beseda: obrázkový čtrnáctideník Libereckého kraje, Českého ráje a Podkrkonoší.* Ročník 6, čísla 17, 18, 19. Železný Brod: 1949, str. 234 a 236.

²³¹ Chronologie založená v Pamětní knize ev. církve a.v. v Libštátě, SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-B-1.

příspěvek. Oproti tomu luteráni dlouho nemohli získat ani povolení ke stavbě kostela, natož pak nějaký finanční příspěvek od vrchnosti. Na žádost o prominutí poslední splátky za dřevo zní odpověď Trautmannsdorfa ve smyslu těchto slov: *Mají na tom dost, když jim splácení na tři leta povolil.*²³²

Přesto se po všech překážkách, které byly církvi kladeny, se podařilo se stavbou nové modlitebny začít. Základní kámen byl posvěcen 9. října 1839 a do základu byl položen 21. dne téhož měsíce. Kázání měl ten den křížlický farář Molnár.²³³ Ovšem ani krátce po začátku stavby neměl sbor dostatek finančních prostředků. Tento nedostatek sborových financí se měl vyřešit například sbírkou po Uhrách, kterou měl vykonat syn křížlického faráře Daniel Bohumil Molnár, který studoval toho času v Bratislavě. V *Nábožné prosbě*, jak svou žádost a zplnomocnění Daniela Molnára sami představitelé libštátského sboru nazývají, píší, že k dokončení stavby potřebují 2 000 fr. stříbra a mezi sebou je vybrat nemohou.²³⁴

Finanční prostředky se nakonec podařilo zajistit, a tak mohli stavbu dokončit. Loď chrámu je 627 čtverečných stop veliká a dle dobového odhadu pojme 156 lidí, dalších 50 lidí se vejde na chór. Plán vyhotovil stavitel Manich za 30 zlatých. Na modlitebně si mohli luteráni na základě zvláštního povolení udělat kříž. Modlitebna byla dokončena 16. srpna 1842. Následujícího měsíce pak byla stavba schválena kumburským vrchnostenským úřadem. Celkové náklady na stavbu byly 2 587 zlatých, z čehož si 1 164 zlatých vysbírali sami, křížlický farář zprostředkoval 1 311 zlatých, za významný je potřeba vidět dar Kateřiny Molnárové, která darovala 70 zlatých, a dále příspěvek 40 zlatých, který byl vybrán v Mříčném, Javorku, Hrabačově a Jilemnicí.

Posvěcení nové modlitebny se konalo 1. listopadu 1842 a je jasné, že bylo po tolika letech čekání opravdu velkolepé. I díky tomu se nám dodnes zachoval jeho

---

²³² *Dějiny evanjelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881.* Turnov: 1881, str. 10.

²³³ Molnár kázal na text 1 Kor 3,11- 17: *Nebo základu jiného žádný položití nemůž, mimo ten, kterýž položen jest, jenž jest Ježíš Kristus. ... Jestližeť kdo chrámu Božího poskvřňuje, tohoť zatratí Bůh; nebo chrám Boží svatý jest, jenž jste vy.*

²³⁴ Nábožná prosba byla sepsaná v listopadu 1839. Sbor v ní vysvětluje svoji celkovou situaci. Její text je celý uveden v příloze této práce. Jako zdroj byla použita edice této listiny v časopise *Beseda*. ŠTĚPÁNEK, Vojtěch: O bývalé církvi evangelické augsburského vyznání v Libštátě a okolí. In: *Beseda: obrázkový čtrnáctideník Libereckého kraje, Českého ráje a Podkrkonoší*. Ročník 6, čísla 17, 18, 19. Železný Brod: 1949, str. 234 a 236.

podrobný program včetně prepisů modliteb a projevů, nedochovalo se však kázání. Víme ale, že bylo na stejný text jako kázání v den zahájení stavby. Z dochovaných pamětí na tento den se podívejme alespoň na část z nich. Den začal pobožností v domě Františka Kříže č. 95. Zde se shromáždění společně modlilo, zpívalo písně a vyslechlo si řeč.²³⁵ Odtud se všichni vydali ve slavnostním průvodu směrem k nové modlitebně. Tento průvod vypadal nejspíš následovně: *p. učitel se svým lidem po třech, panny po třech, mládenci po třech, dvě družičky, z nichž na pravé straně jdoucí na talíři šátkem přikrytý klíč chrámový nesla, pan senior s agendou v ruce a s ním úřední osoba, první pozvaný d. Pastýř s kalichem a vedle něho osoba úřední, domácí duchovní správce s Biblí a s ním úředníci, kandidát theologie Th. Molnár s křtícím nádobím, představení městyse Libštátu s rychtářem kružským Janem Janatem a Fr. Kříž starší, představení církve Jan Šádek, Jan Kříž – kovář, Jiří Kříž, starší, Jan Sedláček, starý Palounek, Josef Císař, Josef Šádek ze Svojků, Jan Kříž, truhlář, Jan Kovář, sedlák, bratři Fr. A Jan Kříž a Jiří Kříž, nejstarší údové církve po třech, ostatní údové mužského pohlaví po třech, ženy domácí a příchozí po třech.*²³⁶

Shromáždění v kostele pak začalo tradičním předzpěvem: *Nejsvětější, Bože všemohoucí, po kterém následovala antifona: Tento' jest den, kterýž učinil Hospodin a protož radujme se a veselme se, Hallelujah! Aj stánek Boží s lidmi, a bydleti bude s nim, a oni budou lid jeho, a on Bůh s nimi bude, jsa Bůh jejich, Hallelujah!*

Ještě by se patřilo připomenout zřízení nového hřbitova. K tomu došlo pět let po vybudování nové modlitebny, tedy roku 1847.²³⁷ Nehledě na to, že evangelíci augšpurského vyznání měli v Libštátě po postavení nové modlitebny poměrně dobré zázemí, návštěvy faráře se jim dostávalo i nadále pouze čtyřikrát do roka. Ostatní neděle musely být vyplněny pouze četbou z postily. A tak není divu, že tato vzrůstající se církev bude usilovat o získání svého vlastního faráře, a tedy i o následné osamostatnění ze svazku své mateřské církve v Křížlicích, obzvláště když taková věc byla po vydání tzv. protestantského patentu roku 1861 daleko jednodušší. O prvních vážných plánech na osamostatnění se dovídáme roku 1865. Tehdy se za tímto účelem sešli evangelíci z

---

²³⁵ Řeč Františka Kříže.

²³⁶ *Dějiny evangelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881. Turnov: 1881, str. 11.*

²³⁷ Podloženo dekretem 23. září 1847, posvěcen 7. prosince 1847.

Libštátu společně s evangelíky ze Spálova. Ani jedna z církví totiž neměla dostatek peněz, aby měla vlastního duchovního, a proto došlo k dohodě, že po odtržení od Křížlic budou Spálovští i Libštátští fungovat jako jeden sbor. Dohodli se na společném jmění a i na tom, že se nový farář bude ob týden v těchto dvou místech střídat. Sídlo nového faráře měl určit vyšší církevní úřad. Společně založili dotační fond pro nového duchovního, do něhož přislíbili nastřádat 1 362 zlatých. Nakonec ale ne všichni odvedli, co měli, přispělo celkem 44 rodin a lidí.

Mateřská církev v Křížlicích na tuto žádost o osamostatnění přistoupila. Udělila však dvě podmínky. Tou první byl jakýsi revers pro případ, kdyby Spálov měl konvertovat ke katolicismu. V takové situaci by dům č. 7 a pozemek 800 sáhů čtverečných připadl původní mateřské církvi v Křížlicích. Druhá podmínka byla stanovena Libštátu, a sice že bude platit 13. díl saláru pro duchovního v Křížlicích do doby, než přijde nový duchovní. To se sice Libštátu nelíbilo, nakonec však na podmínky musel přistoupit.²³⁸ Poté byla žádost předložena superintendenci. Zde bylo připomenuto, že Libštát dal do dotačního fondu 1 462 a Spálov 1 504 zlatých.²³⁹ Nakonec dekretem ze dne 13. srpna 1867 dostali odpověď, že mohou být samostatní, jako sídlo faráře je určen Libštát. Tím se končí tato odysea a luteráni tak mají po 86 letech od vydání tolerančního patentu svůj vlastní sbor.

5.2 Pracovníci na vinici

Libštátem prošla celá řada luterských farářů. Většina z nich ale Libštátem skutečně pouze prošla, a to povětšinou čtyřikrát do roka. Natrvalo se zde usadili pouze faráři dva: Kristián Pospíšil a Petr Marušiak. Budeme tak upírat pozornost tedy především k těmto dvěma duchovním. Ještě předtím si však udělejme krátký přehled těch farářů, kteří do Libštátu přicházeli z mateřského sboru v Křížlicích.

První farář, který pravidelně vykonával tuto čtyři hodiny dlouhou cestu, byl **Štěpán Šimko**, rodák z Trenčína, který přišel do Křížlic na konci roku 1782.²⁴⁰ Jako druhý přišel do Křížlic farář **Štěpán Leška**, rovněž původem z Horních Uher. Ten byl v

---

²³⁸ Nakonec zaplatí Josef Císař částku 139 zlatých.

²³⁹ 14. prosince 1865.

²⁴⁰ TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny*. České Budějovice: 1931, str. 175.

Křížlicích od roku 1785, rok nato se ale stal superintendentem, a tak již roku 1787 odešel, neboť si stěžoval na špatné spojení do Křížlic, které mu znemožňovalo vykonávat dobře práci superintendenta. Nakonec se ale do Křížlic opět vrátil, takže zde působil ještě v letech 1791 – 1794. Leška byl velice výraznou farářskou osobností. Jeho zásluhou byla založena pamětní kniha křížlického sboru. Za další významný krok můžeme považovat sestavení vlastního kancionálu.²⁴¹ Leška také nabádal lid ke větší ochotě při finančních obětech a zdůrazňoval, že se nelze pouze spoléhat na zahraniční podporu.²⁴² Po Leškově prvním odchodu přišel do Křížlic farář **Pavel Zelenka**. Ten ale v Křížlicích dlouho nezůstal a po třech letech, roku 1790 odešel.²⁴³ Po krátkém návratu Štěpána Lešky přišel další farář slovenského původu, **Štěpán Boleman**. Zůstal zde čtyři léta, tedy až do roku 1798. Ten se ale s církví nepohodl, dokonce se zdá, že se se sborem trpce rozhádal.²⁴⁴

Do nového století vstupuje Křížlická církev spolu s celou svou širokou diasporou s farářem **Janem Molnárem**. Tento vysoce činorodý farář působil v Křížlicích mezi 1798 – 1809,²⁴⁵ poté kvůli problémům pramenících z nedostatku prostředků pro vyživování své rodiny odešel, aby se pak v roce 1814 vrátil a v Křížlicích zůstal až do své smrti, která ho potkala roku 1828. Molnárovi je připisována zásluha za vydání několika set výtisků Biblií. Zároveň se Molnárovi podařilo systematicky zaznamenávat významné události do pamětní knihy, takže pro období jeho služby máme poměrně značný dostatek informací, a to i ve vztahu k Libštátu. Víme tak například, že se Molnár aktivně podílel na sporu mezi libštátskými luterány a reformovanými.²⁴⁶ Když Molnár z Křížlic dočasně odešel, sloužil zde v letech 1809 – 1813 **Matouš Havlík**.²⁴⁷

Patrně nejvýznamnější farářskou osobou byl farář čtyř jmen, **Matouš Michal Jan Molnár**, syn faráře Jana Molnára. Ten se v této horské církvi narodil a také v ní

---

²⁴¹ LEŠKA, Štěpán: *Nová kniha zpěvů křesťanských s připojeným Řádem evangelickým církvi Augšpurského vyznání v království Českém, sepsaná a vydaná od Štěpána Lešky*. Praha: 1796.

²⁴² KUTLÍK, Bohdan: *Zrcadlo Křížlické*. Praha: 1881, str. 16 – 17.

²⁴³ Tamtéž, str. 22.

²⁴⁴ Pamětní kniha křížlická: *Tento pan Boleman vykonával úřad svůj s mnohým stýskáním, nejen na některé oudy církve, ale téměř na celou církev. Za jeho času vlezla do církve jistá zlá povaha pomlouvání*. KUTLÍK, Bohdan: *Zrcadlo Křížlické*. Praha: 1881, str. 24.

²⁴⁵ Toul uvádí rok odchodu 1808, Kutlík 1809.

²⁴⁶ KUTLÍK, Bohdan: *Zrcadlo Křížlické*. Praha: 1881, str. 27 – 30.

²⁴⁷ Tamtéž, str. 26.

umřel. Farářoval od roku 1828 do roku 1864. Byl tedy farářem v době, kdy se Libštátu podařilo dosáhnout značné emancipace, což je do určité míry právě jeho zásluhou. Jsou mu připisány zásluhy za získání povolení ke stavbě libštátského chrámu, rovněž tak i zásluhy za organizaci sbírek na libštátskou stavbu v zahraničí.²⁴⁸ Nakonec se dostáváme k poměrně kontroverznímu faráři, **Bohdanu Kutlíkovi**, který byl v Křížlicích mezi lety 1863 – 1895. Kutlíkovou stinnou stránkou je podíl na zhoršení vztahů mezi reformovanými a luterány. Libštát se však roku 1868 dočkal vlastního faráře, a tak ho mnoho rozbrojů způsobených tímto farářem nepotkalo.

Prvním farářem samostatného libštátského sboru se stal **Kristián Pospíšil**, stalo se tak rok po získání samostatnosti. Možná i proto byla volba tak trochu *neohrabaná*. Jakési počátky příprav nastaly již v roce 1866, tedy ještě mnoho měsíců před nabytím vlastní samostatnosti. Tehdy dostali v Libštátě příslib od církve z Meklenburska, ve kterém dostali velkorysou nabídku ročního příspěvku ve výši 180 tolarů na plat faráře. Velkorysost sahala však pouze potud, že se příspěvek mohl vztahovat pouze k jednomu faráři. Tím měl být Josef Iustitoris. Taková podmínka nebyla v Libštátě nikomu na závadu, vždyť velkorysé nabídky je zvykem přijímat, a tak byl Josef Iustitoris jednohlasně zvolen. Už by se mohl Iustitoris pomalu chystat na cestu, kdyby nezasáhla vyšší moc. Tou byla církevní rada. Senior samozřejmě proti Iustitorisovi nic neměl, dokonce jej před církví pochválil,²⁴⁹ ale trnem v oku je ona podmínka, že příspěvek na plat si lze nárokovat pouze tehdy, bude-li farářem Iustitoris, což je dle mínění církevní rady samozřejmě proti pravidlům svobodné volby. Aby ale takovýmto jednáním církev celou věc nekomplikovala, nabízí Libštátu obratem dva své kandidáty, oba dva jsou rodáci z Humpolce a oba jsou čerství absolventi bohoslovecké fakulty ve Vídni. Vybrán je tedy po všech peripetiích Kristián Pospíšil.

Pospíšil byl opět jedním z farářů, kteří vedle běžné práce stíhali vydávat knihy či redigovat časopisy. Takto činný byl Pospíšil určitě již v Libštátu, víme minimálně o jedné knize, která pochází z této doby.²⁵⁰ Pospíšil odešel roku 1876. Po jeho odchodu

---

²⁴⁸ Tamtéž, str. 31 – 32.

²⁴⁹ *Dějiny evanjelické církve a. vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881.* Turnov: 1881, str. 17.

²⁵⁰ POSPÍŠIL, Kristián: *Ruční knížka obsahující: I. Pořádek svaté pašie, jak v neděli evanjel. Augsb. Vyzn. v Humpolci čtena bývá, II. Lamentace, které se tutěž zpívají na zelený čtvrtek a velký pátek odpoledne, III. Šest zpěvů z "Misijní harfy" v církvi humpolecké užívaných a IV. Hymnu národní*

zůstala fara na dva roky uprázdněná, až se zdejší kazatelny ujal další čerstvý absolvent bohoslovecké fakulty, **Petr Marušiak**.

U Petra Marušiaka se musíme zastavit trochu déle. Marušiak je totiž doposud nejdéle sloužícím libštátským protestantským farářem od vydání tolerančního patentu. Do Libštátu přišel 23. června 1878 a do výslužby odešel 30. června 1927, farářsky činným však zůstal ještě po celý následující rok do příchodu faráře Kučery a příležitostně vypomáhal ve své farnosti až do své smrti, která ho zastihla v prosinci 1929.²⁵¹ V Libštátu sloužil více jak 50 let, a tak není divu, že k jeho osobě máme poměrně hodně pramenů, které nám o něm přináší cenná svědectví. Patrně nejpřehlednější portrét Petra Marušiaka nalezneme ve sborníku nesoucím název *Památce služebníka Božího Petra Marušiaka*.²⁵² Odtud získáme ucelený přehled o Marušiakově osobě. Sborník obsahuje vzpomínky Marušiakovy manželky a Marušiakova syna, dále vzpomínky Marušiakova nástupce na kazatelně a také texty takových osobností, jako například Emila Lányho či Ferdinanda Hrejsy. Vedle toho tento sborník obsahuje i některá Marušiakova zamyšlení, kázání a proslovy.

Vzhledem k tomu, že Marušiak strávil v Libštátě většinu svého života, podívejme se na jeho curriculum před příchodem do Libštátu jen letmo. Narodil v silně evangelickém kraji v obci Hybe, v liptovské župě. Již za studentských let na gymnáziu byl velice činný. Na svých cestách navštívil Budapešť a Bělehrad. V Bělehradě dokonce pobýval u senátora Jana Šafaříka, synovce Pavla Josefa Šafaříka. Po gymnáziu studoval bohosloví ve Vídni v letech 1873 – 1876. Poté složil bohosloveckou zkoušku v Bratislavě a byl roku 1877 ordinován. Pak nastoupil na vikariát do obce Kochanovce u Trenčína. Odtud byl poprvé pozván Bohdanem Kutlíkem, aby přišel do Libštátu. Tuto první pozvánku Marušiak odmítl a odešel v prosinci 1877 do obce Rybník v gemerské župě, kde vypomáhal nemocnému faráři.²⁵³ Ale z Libštátu přišly i další žádosti a mladý Marušiak se jim nakonec rozhodl vyhovět. Do Libštátu přišel v červnu 1878.²⁵⁴

Marušiak opustil svou rodnou zemi ještě dříve, než měl vůbec své místo v

---

/ sestavil a vydal K. E. Pospíšil. Turnov: 18--.

²⁵¹ ÚA ČCE, dodatky k fondu SR ČCE, personální složka Petra Marušiaka.

²⁵² NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931.

²⁵³ Vlastní životopis, 12. června 1929. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17, III-D-1.

²⁵⁴ Hlasovací listina: 23. června 1878 byl jednohlasně zvolen, celkem odevzdáno 30 hlasů, vše pro něj. ÚA ČCE, dodatky k fondu SR ČCE, personální složka Petra Marušiaka.

Libštátě jisté. To se nakonec ukázalo jako poměrně odvážný krok, neboť teprve až po jeho příchodu do Libštátu si zdejší evangelíci uvědomili, že nebudou mít na jeho vyživování dostatek prostředků. Bratří v Meklenbursku se totiž rozhodli přestat dotovat libštátský sbor.²⁵⁵ Částka 180 tolarů, která doposud do Libštátu pravidelně přicházela, nebyla bezvýznamná, jednalo se přibližně o 50% celkových nákladů na plat faráře.²⁵⁶ Situace zašla tak daleko, že hrozilo, že Marušiak bude muset Libštát opustit. Dokonce mu bylo seniorem Lánym nabídnuto i jedno učitelské místo. Libštátu v tuto chvíli hrozilo, že zanikne jako samostatný sbor a bude opět součástí Křížlic. To patrně zdejší evangelíky poněkud vystrašilo, takže nakonec potřebné peníze získali. Ostatně i tak dostali napomenutí seniora Lányho, že mnohé sbory, které jsou podobně chudé jako Libštát, své faráře vyživovat zvládají.²⁵⁷ Nakonec se tedy vše podařilo vyřešit a Marušiak mohl v Libštátě zůstat. Neodešel ani zpět na Slovensko, což byl jeho původní plán. Chtěl v Libštátě zůstat jen pár let a pak se vrátit do své rodné země. Plány mu však překazily úřady, neboť jak sám uvádí, *jakmile jsme Uhry opustili, byly pro nás navždy zavřeny*.²⁵⁸ Jaký tedy byl Petr Marušiak?

Především byl Marušiak velice vzdělaný. Neustále četl knihy. Nečetl krásnou literaturu, to spíš už teoretické články o beletrii,²⁵⁹ ale hlavně četl vědecké knihy. Z náboženských knih četl podle jeho ženy vše, dokonce i knihy protináboženské, k čemuž jeho manželka dodává, že *nic nezviklalo jeho pevné víry v Ježíše Krista*.²⁶⁰ V teologii byly pro Marušiaka nejdůležitější patrně dva prvky: Písmo a zbožnost. Dogmatika pro něho nejspíš nebyla až tak důležitá. Jeho syn k tomu dodává: *Různosti theologického dogmatického myšlení znal a je sledoval, ale nebyla mu to hlavní věc a nezabýval se jimi zvlášť*. A dále konkretizuje otcovo theologické vnímání takto: *Mladší teologii vytýkal, že se snaží v kázáních o vtípnost a že lidé zvykají si chodit do kostela pro zábavu. Starým náboženská pravda stačila a ostatní hrozilo jen od ní odvádět. Snaha po*

---

²⁵⁵ Korespondence mezi seniorem Lánym z Černílova a Marušiakem. Dopis z Černílova 5. září 1878. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-C-1b.

²⁵⁶ Vokátor Jan Jirů z Krajců, 1877. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-A.

²⁵⁷ Dopis z Černílova 5. září 1878. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-C-1b.

²⁵⁸ Vlastní životopis, 12. června 1929. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17. III-D-1.

²⁵⁹ Vážil si hlavně Goetha, Schillera, Kollára a Erbena. MARUŠIAK, Jan: Svědectví tatínkova života. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 22.

²⁶⁰ MARUŠIAKOVÁ, Adéla: Nejkrásnější podobizna z rodinného alba (úryvek dopisu). In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 18.

čemkoli jiném než po pobožnosti byla jim snížena.²⁶¹ Podobný pohled nabízí i superintendent Ferdinand Hrejsa: *Nešlo mu v kázáních o problémy hluboce dogmatické.*²⁶²

Ale farář je taky jenom člověk, a tak na něho mnozí vzpomínají, jak s radostí pokuřoval *dýmčičku*, k tomu popíjel kávu a přikusoval housky. Marušiak dlouhodobě trpěl problémy se žaludkem a s kaženými zuby. Paní Václavíková z Jičína mu říkala: „*Pane faráři, dejte si udělat chrup!*“ A on vždy vesele odmítal: „*Maminko, já na něj nemám a pak na tu krátkou dobu to již nestojí zato.*“ A ta krátká doba trvala skoro třicet let.²⁶³ Staré pravidlo říká: *O mrtvých jen v dobrém*, ale ze sborníku věnovaného Petru Marušiakovi je cítit více než chvála. V jednotlivých příspěvcích je vidět, že lidé měli svého faráře rádi.

5.3 Život sboru

Již jsme podrobně prošli období od ranně toleranční doby až po rok 1867. V tomto období byly síly zdejších evangelíků soustředěny na vybudování vlastní infrastruktury a na získání autonomie. Značné množství energie tak bylo věnováno vyjednávání s vrchností, zajištění prostor ke konání bohoslužeb, stavbě chrámu a konečně i založení samostatného farního sboru a vyhledání prvního vlastního duchovního. S příchodem Kristiána Pospíšila roku 1867 se toto dlouhé období mělo ukončit.

To, že přítomnost faráře dokáže sbor v mnohém povznést, je vidět i na tak jednoduché věci, jakou byl inventář sborového majetku. Seznam položek na inventáři se za prvních osm let Pospíšilovy činnosti zvýšil o více jak 2/3. V roce 1868 bylo mezi hmotným majetkem církve uvedeno pouze osm položek: kostel, harmonium, kalich, ciborium, Bible, zpěvník, svícny a konvička na křty.²⁶⁴ Asi není složité si představit, v jaké chudobě musela církev po dlouhá desetiletí žít. Ani po osmi letech však sbor

---

²⁶¹ MARUŠIAK, Jan: Svědectví tatínkova života. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 23.

²⁶² HREJSA, Ferdinand: Bratr Petr Marušiak. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 28.

²⁶³ VÁCLAVÍK, Bohuslav: Vzpomínka na velikého služebníka. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 100.

²⁶⁴ Inventář majetku zapsaný Bohdanem Kutlíkem 10. listopadu 1868. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L-III.

nijak výrazně nezbohatl. Inventář z roku 1876 uvádí, že v kostele byly například pouze tři lavice. Od příchodu nového faráře ovšem nelze očekávat výraznější hmotné zabezpečení, vždyť musíme povážít, že se právě s příchodem faráře musela začít libštátská církev skládat na jeho plat, což obnášelo s pohledu libštátských nemalé prostředky. Avšak s novým farářem dochází především k duchovnímu povznesení sboru, a dochovaný inventář je nám toho důkazem.

Vedle sbírek církevních předpisů a agendy tak na augšpurské farnosti přibylo i liturgické vybavení. Mezi položkami inventáře nacházíme různá svátostná roucha, šátky či dva krucifixy, přibylo také další křestní nádoby či několik kalichů. Vedle liturgických předmětů se ale nově objevilo i větší množství knih. Ve sboru přibyla druhá Bible a ke staršímu kancionálu přibyl i jeden nový. Jednalo se o kancionál s názvem *Písně cestou života* od Ludvíka Kašpara.²⁶⁵ Mezi dalšími knihami, které známe pod titulem, byla kniha *Duchovní poklad*, jejímž autorem byl Pavel Jakobaei.²⁶⁶ Dále se z inventáře dovídáme o postile Ferdinanda Arndta.²⁶⁷ V neposlední řadě je potřeba zmínit i mapu Palestiny, která se nově objevila mezi majetkem libštátských luteránů.²⁶⁸ Z tohoto srovnání vyplývá, že příchod faráře Pospíšila byl pro evangelíky klíčovým. Došlo zde k výraznému zintenzivnění bohoslužebného života a zároveň k prohloubení duchovního vzdělání skrze novou literaturu.

Důraz faráře Pospíšila na vzdělání byl patrný. Na seniorátním konventu se například silně zastával myšlenky, aby byly zakládány konfesní školy. Pospíšil ze své zkušenosti - a nutno podotknouti, že se jedná o zkušenost Libštátskou, neboť to byl jeho první sbor - uvádí, že *dítky navštěvující katolickou školu, neuměly se ani Otčenáš pomodlit. A dodává: Protož by měly církve k tomu hledět, aby raději dříve povolávaly učitele než duchovního. Sbory nemající církevních škol musí trpěti újmu jak v duchovním životě tak i co se týče viditelné církve. Hory naše mají arci málo odvahy k povolání a vydržování svých duchovních a učitelů, a proto nemají 4 sbory svých*

---

²⁶⁵ KAŠPAR, Ludvík Bohumil: *Písně cestou života*. Praha: 1873.

²⁶⁶ JAKOB AEI, Pavel: *Duchovní poklad, obsahující modlitby, křesťanské horlivé a nábožné, jak sváteční, nedělní, všední tak též i k všelikému času a k rozličným potřebám obecným i zvláštním sloužící*. Praha: 1863.

²⁶⁷ Arndtova postila byla zmiňována již v souvislosti s domácími bohoslužbami v raném tolerančním období.

²⁶⁸ Inventář majetku zapsaný Kristiánem Pospíšilem 29. května 1876. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L-III.

škol.²⁶⁹

Velký důraz na vzdělání přichází do Libštátu i s dalším farářem. Petr Marušiak si na nedostatek evangelických škol stěžuje ještě více jak 30 let poté, co tak učinil jeho předchůdce. Ve svém projevu adresovaném rodičům píše: *Jistě, otcové a matky, dobře víte, že je našich evangelických škol málo a že jsou vaše děti nuceny chodit do obecních škol, které jsou vlastně katolické. Konečně je vám známo i to, že jsou naše děti po různých školách rozptýleny, že jich duchovní správce i při nejlepší vůli nemůže dostatečně náboženství vyučovat. Vždyť jsou někde až na třiceti i více školách a při tom bývají vzdáleny od farního místa až na pět i více hodiny, i kterak může duchovní častěji na ta místa docházeti?*²⁷⁰ Nakonec o Marušiakově vztahu ke vzdělání svědčí i to, že byl po dobu 20 let členem okresní školní rady v Jilemnici, kde zastupoval obě libštátské církve, helvetskou i augšpurskou.²⁷¹

Zastupování obou církví zároveň nás přivádí k dalšímu tématu, kterému jsme se ještě doposavad nevěnovali, a tím je vztah mezi reformovanými a luterány. Dle prostudovaných pramenů se zdá, že v průběhu druhé poloviny 19. století docházelo k neustálému zlepšování vzájemných vztahů. Ještě v 60. letech se dočteme o konfesijních sporech v Libštátě, ale situace zde nebyla zdaleka nejhorší. Vztahy mezi reformovanými a luterány byly v Libštátě v této době na mnohem lepší úrovni než ve Valteřicích. Když si tak v Libštátě nějaký farář stěžoval na konfesijní problémy, bylo to většinou v souvislosti s Valteřicemi. Ostatně tento stav přetrval po mnohá desetiletí. Zajisté ještě nelze tvrdit, že by se jednalo o ideální soužití. V souvislosti se zřízením reformované školy v Libštátě jsme si již připomněli výrok, že by stálo vzít v úvahu spolupráci s luterány. *Kdybyste s evangelíky A.V. v Libštátě do jednání se v té věci pustil? Není to ovšem snadné.*²⁷² Ale i navzdory tomuto postěžování vezměme do úvahy samotný fakt, že byla vůbec možnost takovéto spolupráce mezi oběma konfesemi reálně zvažována. Například právě ve Valteřicích působily síly v této době spíše odstředivě,

---

²⁶⁹ Protokol konventu východního seniorátu a.v. ze dne 9. a 10. května 1871, Kniha kurendní. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-B-2.

²⁷⁰ MARUŠIAK, Petr: Rodičům (Psáno r. 1906). In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 50.

²⁷¹ Vlastní životopis Petra Marušiaka, 12. června 1929. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17. III-D-1.

²⁷² Dopis faráři Havelkovi od Josefa Dobiáše z Bukovky, 20. prosince 1864. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L6.

jako základní příklad si uvedme to, že si v roce 1865 museli luteráni vystavět vlastní školu, neboť společné užívání reformované školy bylo provázeno mnohými neshodami.²⁷³

Jako příklady vzájemného soužití církví obou konfesí si můžeme uvést několik příkladů. V roce 1873, když jel luterský farář Marušiak do Německa, byl sbor administrovaný helvetským Havelkou.²⁷⁴ Kniha *Světlo na horách* zase přináší svědectví o tom, jak Marušiak Havelku denně navštěvoval. „*Pozdrav Pánbu!*“ *zazněl vždy jeho slovensky široký pozdrav na příchodu, stejně jako když odcházel. Rozdíl byl jen v tom, že v pokoji odložil hned doutník, poněvadž farář Havelka nekouřil. Zato při odchodu pravidelně dodal: „Musím si zapálit krátky dútnyček.“ To se ovšem nejvíc líbilo farským dětem.*²⁷⁵ O dobrém vztahu mezi oběma církvemi vypovídá dále i to, že zde faráři Havelka a Marušiak zavedli společné vyučování náboženství v diaspoře.²⁷⁶ Jistě zde velkou úlohu sehrály i praktické důvody, neboť nebylo v silách jednoho faráře všechna místa dostatečně zaopatřovat. Avšak ani tyto praktické důvody by samy o sobě nestačily, kdyby zde nebyla vyšší vůle dělat věci společně. Jako znamení naprosté důvěry a úcty mezi oběma sbory můžeme brát to, že farář Marušiak vykonával za nemocného Havelku křty.²⁷⁷ Oba muže, kteří vedle sebe působili více jak 30 let, můžeme považovat za základ dobrého porozumění mezi oběma církvemi. V Libštátě tak především díky nim žili evangelíci obou konfesí s dobrými vzájemnými vztahy, což jistě přispělo i spojení obou církví v roce 1918. O dva roky dříve si píše Marušiak se svým někdejším vikářem a pozdějším valteřickým farářem Josefem Cohorou.²⁷⁸ Ten v korespondenci reaguje na Marušiakov projev ze dne 22. března, kde Marušiak patrně vyslovil svou náklonnost k církevní unii. Cohora se ho dopisem snažil přibrzdit. Jako hlavní důvod uvedl, že by

---

²⁷³ LOUDA, Jiří: *Evangelíci augšpurského a helvetského vyznání ve Valteřicích (1781 – 1928)*, Diplomová práce. Hradec Králové: 2008, str. 78.

²⁷⁴ Kniha ohlášek 1873. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-B-5.

²⁷⁵ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 109.

²⁷⁶ MARUŠIAK, Jan: Svědectví tatínkova života. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 23.

²⁷⁷ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 109, podobně i str. 110, kde je zmíněna událost, kdy reformovaný Havelka nechtěl křtít dívku, která již byla pokřtěná augšpurským farářem. Vedle teologických důvodů proti dvojímu křtu argumentoval i zachováním dobrých vztahů s reformovanými. Na nátlak superintendence ale dívku nakonec pokřtil podruhé.

²⁷⁸ Farářem ve Valteřicích od 1896-1898. Vikářem od 1892.

evangelíci augšpurského vyznání byli pohlceni reformovanými.²⁷⁹ O tom ale podrobněji v oddílu věnovaném unii.

Z událostí, které mezi roky 1868 – 1918 ovlivnily život sboru, bychom ještě měli zmínit první světovou válku. Ta značně ochromila sborový život, neboť na frontu odvedli kurátora sboru. Svou vojenskou povinnost musel vykonat ale zároveň i sborový pokladník i zástupce kurátora. Marušiak si tak v jednom ze svých dopisů stěžoval, že ve sboru nebyl nikdo, kdo by byl schopný vést účetnictví či vykonávat čtené bohoslužby.²⁸⁰ Ta druhá otázka pálila sbor o něco více, neboť pomalu stárnoucí Marušiak byl v tomto období poměrně často nemocný a potřeboval někoho, kdo by ho zastoupil.

5.4 Finance

O sborových financích a o sborovém majetku jsme slyšeli již poměrně mnoho v úvodním oddílu věnovaném církvi augšpurské konfese. Kdybychom měli hospodářské a finanční otázky shrnout jedním slovem, byla by to chudoba. Po svém osamostatnění v roce 1867 se sbor dokonce dostal vzápětí na samotnou hranici vlastní existence a to poté, co mu byla odepřena finanční pomoc ze zahraničí. Po dlouhá léta totiž chodila do Libštátu podpora od evangelíků v Meklenbursku, která se pohybovala ve výši 180 tolarů. S ohledem na to, že již základní majetkové a finanční otázky byly načrtnuty v předchozím textu, zaměříme se nyní na několik konkrétností.

V druhé polovině 19. století se největší zátěží sborové pokladny stalo udržování vlastního faráře. Pro něho bylo potřeba zajistit přibližně 500 zlatých ročně. Již výše zmíněný příspěvek z Meklenburska pokryl přes polovinu nákladů, zbývalo tak doplatit ještě 260 zlatých. Na tuto částku se skládali evangelíci v Libštátu společně s kazatelskou stanicí na Spálově. Spálovští měli platit ročně 50 a Libštátští 170 zlatých. Nad tyto smluvně přislíbené částky mohl duchovní očekávat okolo 40 zlatých, které dostane za vykonání zvláštních obřadů, jako jsou například křty, pohřby, svatby apod.²⁸¹

V průběhu let se evangelíci v Libštátě rozhodli navýšit své vlastní roční odvody

---

²⁷⁹ Farář Cohorna z Humpolce píše 4. srpna 1916 Marušiakovi. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L6.

²⁸⁰ Dopis faráře Marušiaka faráři na Mělníce, 7. března 1916. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L6.

²⁸¹ Povolací listina Jana krajíce, 16. května 1877. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L-III.

o 100 zlatých na celkových 270 zlatých. Společně se Spálovem tak celkem slibovali novému faráři Marušiakovi roční plat 600 zlatých. Libštátský podíl se skládal z příspěvků jednotlivých členů, kteří měli celkem odevzdat 117 zlatých, a dále z peněz z dotačního fondu a z církevního pozemku. Dotační fond byl v hodnotě 1 564 zlatých a ročně z něho plynulo do sborové kasy a následně osobě faráře 93 zlatých. Církevní pozemek, který byl o velikosti čtyře korců, vynášel ročně 60 zlatých.²⁸² Právě ale v souvislosti s nástupem faráře Marušiaka nastalo jedno nedopatření. Evangelíci z Meklenburska neodeslali do Libštátu tradičních 180 tolarů a zdejší Luteráni se rázem ocitli ve vážném existenčním problému. Patrně bychom zdejší evangelíkům křivdili, kdybychom tvrdili, že nechtěli doplatit tento rozdíl z vlastních prostředků pro tvrdost svého srdce. Zdejší kraj byl skutečně chudý a pro mnohé členy sboru byl problém takové částky odvádět. Jinak situaci ale viděl senior Lány. Ten poukazoval na to, že v jiných sborech, které jsou podobně malé a podobně chudé, své náklady zvládají hradit sami.²⁸³

Pro představu si ještě uvedme stručný mechanismus, podle kterého se určovala částka, kterou daná rodina odvede. Paušálně platila každá rodina ročně 50 krejcarů. Zbylá částka se doplácela podle výše daní. Tradičně se jednalo o 8% z daní, jestliže rodina nic nesložila do dotačního fondu, anebo 4%, jestliže do dotačního fondu platila.²⁸⁴ Vedle toho musel každý platit již zmiňovanou štólu, tj. za obřady. Povinnost platit štólu se ale nevztahovala na chudé členy sboru.²⁸⁵

Když už jsme do podrobností zmínili, jakým způsobem fungovalo vyživování faráře, podívejme se již jen letmo na dobrovolné výdaje členů sboru. V prvním a druhém desetiletí 20. století se ročně odevzdalo ve sbírkách přibližně 300 korun. Na co byly tyto peníze určeny? Například v roce 1917 bylo odevzdáno nejvíce peněz na Gustav Adolfský spolek, celkem 44 korun. Další výrazná suma, kterou mezi sebou luteráni vysbírali, byla určená sirotčincům. Jednalo se o jubilejní sbírku, která vynesla celkem 30 korun. Dále bylo v tomto roce vykonáno značné množství sbírek, jež vynesly okolo 5 korun. Namátkou jmenujme lipskou misii mezi pohany, sirotčinec v Humpolci,

---

²⁸² Zápis z jednání staršovstva, 21. července 1878. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-C-3-C.

²⁸³ Dopis Marušiakovi od seniora Karla Lányho z Černílova, 5. září 1878. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-II.

²⁸⁴ Zápis z jednání staršovstva, 21. července 1878. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, L-III-C-3-C.

²⁸⁵ Povolací listina Jana krajíce, 16. května 1877. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L-III.

pensijní církevní ústav či Luterův ústav v Hradci Králové aj. Dále se za celý rok nastřádalo 67 korun v kasičce ležící v chrámu.²⁸⁶

---

²⁸⁶ Sbírký za rok 1917, zapsal farář Marušiak 21. prosince 1917. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L9.

6. Spojení v jedno

6.1 Pracovníci na vinici

Naše další zastavení, které pojednává o dějinách sjednocené evangelické církve, začneme pohledem na pastýře nového sboru. Ti měli největší možnost sbor nějakým způsobem duchovně směřovat. Uveďme si tak jejich základní životopisná data, a to především s důrazem na jejich studium a kariéru, respektive s důrazem na jejich věroučné zaměření.

Prvním farářem, kterému budeme věnovat pozornost, je farář **Petr Marušiak**. O tomto luterském faráři jsme toho v předchozích oddílech slyšeli poměrně mnoho. Do Libštátu přišel roku 1878, takže počítáno na roky, čtyřicet let vykonával faráře samostatného luterského sboru v Libštátě a deset let spravoval sjednocený sbor luteránů a reformovaných. Již z těchto čísel je evidentní, ve které době a ve kterém sboru vykonal největší díl práce. Připomeňme si teď ještě jednou letmo Marušiakův životopis a to, jak ovlivnil novou sjednocenou církev.

Již víme, že Marušiak přišel do Libštátu ze Slovenska, kde vyrostl v silně evangelickém kraji, v obci Hybe ležící přímo pod Tatrami. Dále jsme slyšeli, jak byl za svých studentských let činný. Na svých cestách navštívil Budapešť a Bělehrad. V Bělehradě pobýval u senátora Jana Šafaříka, synovce Pavla Josefa Šafaříka. Po studiích nastoupil na vikariát k faráři, který byl zetěm obrozence Hurbana. Tím ale jeho styky s národními obrozenci neskončily. Svá přátelství s nimi rozvíjel i po příchodu do Čech.²⁸⁷

V roce 1885 dal podnět ke slavnosti na památku 50. výročí písně *Hej Slované* od Samuela Tomášika. S poslancem Karlem Tůmou pak o Tomášikovi uveřejnil článek v Národních listech. Z dalších jeho obrozeneckých aktivit můžeme uvést členství v Husově muzeu a Slovenské muzeální společnosti.²⁸⁸ Marušiakův syn zase vzpomíná na to, jak měl otec ručně psaný královédvorský rukopis, kterému se ještě jako student učil nazpaměť. Tento rukopis se však již ztratil.²⁸⁹

Samozřejmě obrozenecké aktivity Marušiaka tvořily pouze část jeho portfolia. Jednalo se o všeobecně velmi činného člověka, který byl členem mnoha jiných

---

²⁸⁷ Vlastní životopis, 12. června 1929. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17, III-D-1.

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ MARUŠIAK, Jan: Svědectví tatínkova života. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 26.

organizací. Zde bychom mohli připomenout například jeho angažovanost při práci s mládeží. Byl členem okresní školní rady v Jilemnici, kde zastupoval obě evangelické církve, a členem okresní péče o mládež. V neposlední řadě je také potřeba zmínit jeho činnost coby náměstka superintendenta. V minulých kapitolách jsme také viděli, že jeho spolupráce s reformovanými faráři byla na velice dobré úrovni. Sám píše, že *s farářem Havelkou po 45 let nazíval vždy v nejlepší bratrské přátelské shodě*.²⁹⁰

Toto curriculum jeho činností před rokem 1918 mohlo by se zdáti být příliš daleko od tématu tohoto oddílu. Nicméně právě v něm je možné najít mnohé odpovědi na otázky, které jsme si zde položili. Brzy uvidíme, jak snadno se v Libštátě po roce 1918 sbory obou konfesí sloučily a jak rychle se luteráni vzdali svých tradičních prvků. Přímou nabídkou vyslovení hypotézy, že farář Marušiak byl do značné míry příznivec národního hnutí. Jako takový měl samozřejmě také zájem na budování nové národní církve. Bylo by příliš odvážné tvrdit, že otázky národní upřednostňoval před otázkami věroučnými, ale určitá ryzost touhy po národním povznesení Slovanů je z jeho života patrná.²⁹¹

Vedle zájmu o vlastenectví a o povznesení národa mohl jistý vliv na lehkost, s jakou došlo k církevní unii, sehrát i fakt, že faráři Marušiakovi bylo v době sjednocení již 66 let, zatímco jeho reformovaný protějšek Daněk byl 33letým farářem na počátku své akademické kariéry. Ale toto vnímání by bylo patrně mylné, neboť Daněk brzy odchází na pražskou fakultu a od roku 1920 po následujících osm let spravuje sbor Marušiak sám. A právě v tomto období jsou i nadále patrné odstředivé tendence směrem od luterské ortodoxie. Marušiak vedl nově spojený sbor fakticky až do roku 1928. O rok na to umřel. S ohledem na dobu, kterou v Libštátě působil, a na práci, kterou zde vykonal, si Marušiak zaslouží, abychom zde byli trochu osobněji a vzpomenu i na jeho poslední den. *Poslední den, krátce před skolem, začal mluvit slovensky, vrátil se do dětských let a jako dítě bezmocný potřeboval v největším utrpení pomoci*.²⁹²

Marušiakovým protějškem v reformovaném sboru se stal farář **Slavomil Ctíbor**

---

²⁹⁰ Vlastní životopis, 12. června 1929. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17, III-D-1.

²⁹¹ Například Marušiakovy veřejné projevy v letech 1907 a 1908. MARUŠIAK, Petr: Duch našich dějin. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 82 – 86.

²⁹² MARUŠIAK, Jan: Svědectví tatínkova života. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 27.

Daněk, který přišel do Libštátu roku 1910. Po sjednocení obou církví pak stanuli společně s Marušiakem v čele nového spojeného sboru. Daněk měl na Libštát bezesporu zásadní a formující vliv. Tento pozdější zakladatel starozákonní biblistiky na Husově československé evangelické fakultě bohoslovecké v Praze přichází do Libštátu s moderními poznatky jak v biblistice, tak v teologii. Svá studia absolvoval v Basileji a ve Vídni.

Během svého pobytu na švýcarské univerzitě se setkal s teologem Bernhardem Duhmem, proslulým hlavně analýzou starozákonních proroků. Ve Vídni se jeho učitelem stal starozákonník Ernst Sellin. Během roku 1920 Daňkovi přišlo pozvání k práci na pražské bohoslovecké fakultě. Pozvání přijal a během léta se odstěhoval do Prahy. Od září 1920 již nepobíral farářský plat. Na funkci faráře však rezignoval až v dubnu následujícího roku, aby mohl sbor právně zastupovat do jeho plného splnutí se sborem augšpurského vyznání.²⁹³

Tím se samozřejmě Daněk nerozloučil s Libštátem nadobro. Libštát byl Daňkovi jako farářovi jeho jediným sborem, a tak se sem s radostí vracel po celý zbytek svého života. Jezdil sem hlavně na léto. Během svých návštěv Libštátu mnohokrát pomáhal sboru službou kázání Božího slova a vysluhováním svátostí. Kromě bohoslužebného života se zde Daněk věnoval svým přátelům, se kterými trávil mnoho času nad různými teologickými otázkami. Za léta, která v Libštátě strávil, k němu velmi pevně přilnul a Libštát si dokonce vybral za místo svého posledního odpočinku, a tak zde byl roku 1945 pohřben. Je důležité připomenout i to, že je pohřben po boku Josefa Rohlíčka. Právě tento tkadlec, písmák a varhaník v jedné osobě patřil mezi Daňkovy osobní přátele.²⁹⁴ U něho také většinou přespával na svých pozdějších návštěvách Libštátu. Rohlíček pak snadno přejímal Daňkovy názory.²⁹⁵

Daňkovými názory poučený Rohlíček se snadno dostal do konfliktu s farářem **Jaroslavem Kučerou**, který stojí na úplně opačném konci teologického spektra. Kučera byl *farář amerických zkušeností a prestižního charakteru*.²⁹⁶ Tento světák, původem z

---

²⁹³ ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1921.

²⁹⁴ BOHATCOVÁ, Mirjam: Slavomil Daněk. In: BALABÁN, Milan: *Rosa na ratolestech: z odkazu evangelických kazatelů*. 2. svazek, Slavomil C. Daněk. Praha: 1999, str. 8.

²⁹⁵ Rozhovor s panem Křížem.

²⁹⁶ BOHATCOVÁ, Mirjam: Slavomil Daněk. In: BALABÁN, Milan: *Rosa na ratolestech: z odkazu evangelických kazatelů*. 2. svazek, Slavomil C. Daněk. Praha: 1999, str. 8.

Moravy, přišel do Libštátu roku 1928 a nastoupil na uprázdněné farářské místo po faráři Marušiakovi. Není pochyb o tom, že Marušiak musel být po více jak 50 letech, které strávil duchovenskou činností, na sklonku své kariéry značně unaven. Značný kontrast muselo způsobit i to, že Marušiak jezdil na kočáře, který byl tažený koňmi, zatímco Kučera vlastnil vlastní osobní automobil. Podle vzpomínek pana Kříže mohly být v této době v Libštátu celkem přibližně čtyři automobily.²⁹⁷

Uvažujeme-li o Kučerově bezprostředním předchůdci Marušiakovi jako o luterském faráři, pak posledním předchůdcem kalvínským byl farář Daněk, který si navzdory své nepřítomnosti ve sboru zachovává velký vliv. A právě s Daňkem má Kučera společný možná tak akorát jen rok narození, 1885. Zatímco Daněk byl vzdělaný v Basileji a ve Vídni pod vedením luterských starozákonníků, Kučera přichází se vzděláním z amerických univerzit v Pittsburghu ve státě Pensylvánie a v Dubuque ve státě Iowa.²⁹⁸ V rámci této práce byl učiněn pokus kontaktovat univerzity, na nichž Kučera v Americe studoval. A dostalo se jedné překvapivé odpovědi z univerzity v Dubuque. Vzhledem k tomu, že následující informace není nikde jinde v českém prostředí dostupná, bude zde odpověď americké univerzity o Kučerově studiu v Dubuque ocitována celá.

Ve vydaném katalogu German Presbyterian Theological School of the Northwest, což je dřívější název této instituce, stojí, že Jaroslav Kučera absolvoval studium semináře v roce 1909. Když jsme se podívali hlouběji do školních matrik, zjistili jsme, že se účastnil slavnostní imatrikulace 8. března 1909. Můžeme se jen dohadovat, jak je možné, že imatrikulace proběhla pouhé tři měsíce před ukončením studia. Situace je ještě více zarážející při pohledu na protokol o vykonaných zkouškách, protože na něm nejsou žádné záznamy, navzdory tomu, že ostatní protokoly v této složce obsahují jak známky, tak i názvy absolvovaných předmětů. Protokol dále obsahuje data narození (21. května 1985), adresu (Auspitz [psáno nečitelně], Morava, Rakousko) a informaci o tom, že byl kandidátem duchovenské služby a že byl spojen s Třetí presbyteriánskou církví (Third Presbyterian Church).²⁹⁹

---

²⁹⁷ Rozhovor s panem Křížem.

²⁹⁸ ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1929.

²⁹⁹ Zpráva vychází z mé osobní korespondence s emeritním profesorem Joelem L. Samuelsem, archivářem univerzity v Dubuque. Tato informace pochází z emailu ze dne 20. května 2011.

Během svého pobytu v Americe se Kučera sblížil se sborem v Glen Falls ve státě New York, se kterým zůstává v kontaktu i mnoho let po svém návratu do Čech. Pravidelně každý rok píše svému americkému sboru zprávu o svém působení v Čechách. Z druhé strany mu kromě dopisů přichází i každoroční finanční podpora 250 amerických dolarů. Tento grant dostává v plné výši od roku 1923, občas je tento příspěvek snížený na polovinu. Příspěvek za rok 1929 ale již nedorazil,³⁰⁰ lze se snad pouze domnívat, že by toto náhlé přerušení mohlo být spojeno se světovou hospodářskou krizí. Jak již bylo řečeno, nejedná se o pouhou finanční podporu. Mezi Amerikou a Libštátem se uskutečňovala poměrně živá a pravidelná duchovní výměna. Farář Kučera byl také v kontaktu s mládeží amerického sboru. Ta mu zasílala různé knihy.³⁰¹

A jakým byl Jaroslav Kučera farářem v Libštátě?³⁰² *Pěkně káže slovo Boží, biblicky a ze srdce.*³⁰³ Také se o něm dovídáme, že byl dobrým zpěvákem a hudebníkem, hrál na harmonium a vedl zpěv.³⁰⁴ Mezi Kučerou a částí sboru se ale rozhořel roku 1942 táhlý spor, jehož záminkou se stal Kučerův druhý sňatek, kdy se vzal o více jak 35 let mladší dívku. Těžko soudit, jestli tento sňatek přilil pouze poslední kapku do ohně nebo jestli veškeré neshody vznikly až v roce 1942. Dcera předešlého faráře Daňka o Kučerovi říká, že *cestu k těmto prostým, ale tradičně nábožensky hlubokým horalům nenalezl.*³⁰⁵ Kučerův bezprostřední předchůdce na libštátské kazatelně to viděl ale jinak. *My v Libštátě jsme šťastni, že přišel sem bratr Kučera... Já mám z toho srdečnou radost a zrovna jsem duševně okřál. Je to Boží řízení, že bratr Kučera do Libštátu přišel. Kéž mu Bůh pomáhá a žehná u nás i u vás i všude, kde bude služby Boží konati.*³⁰⁶ S Kučerou tak do Libštátu přišel zajisté probuzenecký farář, který

---

³⁰⁰ ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1929.

³⁰¹ Tamtéž.

³⁰² Příchod nového faráře byl v této době více než žádoucí, neboť v kraji byly tou dobou hned tři uprázdněné sbory. Vedle Libštátu neměli svého faráře ani ve Valteřicích, ani v Křížlicích, zde byl pouze vikář, který navíc pro svou fyzickou slabost přemýšlel o odchodu.

³⁰³ MARUŠIAK, Petr: Duch našich dějin (Poznámky na okraj veřejných projevů, psané r. 1907 a 1908). In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 82 – 86.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ BOHATCOVÁ, Mirjam: Slavomil Daněk. In: BALABÁN, Milan: *Rosa na ratolestech: z odkazu evangelických kazatelů*. 2. svazek, Slavomil C. Daněk. Praha: 1999, str. 8.

³⁰⁶ Marušiakův dopis do Jičína z 1. prosince 1928. Úryvek dopisu přepisuje Oldřich Novotný. NOVOTNÝ, Oldřich: Duchovní dílo Petra Marušiaka. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník*

bude zajímavým doplněním práce předchozích dvou farářů, jednoho obrozence a druhého akademika.

6.2 Unie

Přípravy na spojení evangelických církví probíhaly v Libštátu již během roku 1917, a to v návaznosti na postup ústředních orgánů jednotlivých církví. Ke konci tohoto roku zde vznikl pracovní odbor, který měl součinnost evangelických církví v Podkrkonoší koordinovat a vést je k postupnému sloučení. Nakonec do tohoto odboru byly zataženy tři církve: Jednota bratrská, evangelíci augšpurského vyznání a reformovaní. Aktivně v těchto jednáních vystupovaly církve z Libštátu, Nové Paky, Valteřic, Jilemnice, Křížlic, Jičina, Turnova a z poněkud vzdálenějších Semonic. Dle dochovaných pramenů se zdá, že počáteční impuls těmto okrskovým jednáním dali zástupci z libštátského reformovaného sboru.

Zastupitelstvo tohoto sboru se 15. července 1917 sešlo a jednohlasně se vyslovilo pro snahy a zásady memoranda českých evangelíků. Z dopisu zaslaného církevnímu ústředí vyplývá, že to bylo zároveň i se souhlasem sboru. Dále z dopisu vyplývá, že se zástupci libštátského sboru pokusí nejdříve zjistit, jaké je mínění evangelíků augšpurského vyznání z jejich okrsku, tedy z Libštátu, z Valteřic a Křížlic. Zastupitelstvo se rovněž na daném červencovém zasedání rozhodlo navrhnout uspořádání okrskové církevní schůze, kam byli vedle již zmíněných sborů pozváni zástupci církve ze Semonic (h.v.), Nové Paky (h.v. a Jednota bratrská), Sobotky (h.v.), Turnova (h.v. i Jednota bratrská), Jičina (spojení h.v. a a.v.). Dále byli na jednání pozváni zástupci ústředí, kteří měli tlumočit nejnovější vývoj.³⁰⁷

Dlouho plánované setkání se nakonec uskutečnilo 8. a 9. prosince 1917 ve Valteřicích. Za ústředí tam dorazil učitel Klíma, který zde přednesl referát o vzniku, důvodech a postupu snah o českou evangelickou církev. Z pozvaných církví nakonec dorazili zástupci z Křížlic, Libštátu, Valteřic, Jilemnice, Jičina, Nové Paky a Semonic. Závěrem tohoto setkání bylo vytvoření podkrkonošského pracovního odboru, do něhož

---

památce služebníka Božího Petra Marušiaka. Jičín: 1931, str. 97.

³⁰⁷ Dopis do ústředí od reformovaných v Libštátě, 21. srpna 1917. Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L7.

bylo ze všech tří církví zvoleno po dvou zástupcích.³⁰⁸ Z protokolu tohoto jednání si uvedme pouze parafrázovaný názor libštátského faráře Daňka. Možnosti, kde je možný společný postup a výchova sborů pro budoucí poměry, jsou dle něho následující: přestupy mezi evangelickými církvemi, tzv. reversy mezi manžely dvou evangelických vyznání, společné vyučování náboženství v diaspoře anebo i tam, kde jsou dva sbory, především v nedělní škole, společná sdružení mládeže a zpěváků a vůbec všechno vystupování církevního života na veřejnosti.³⁰⁹

Následné spojení reformovaných a luteránů po roce 1918 proběhlo v Libštátě hladce. Co je toho příčinou, bude předmětem následujícího bádání. Poté, co prostudujeme celou genezi této unie, uvidíme, že slovo unie, nevystihuje velice přesně to, co se v Libštátě událo. Mnohem přesnější by bylo označit tento jev jako zánik augšpurské konfese nebo hromadný přestup luteránů. Všechna jednání nového staršovstva, které se skládalo ze staršovstev obou evangelických církví, augšpurské a helvetské konfese, přijala veškerá usnesení týkající se církevního sloučení jednomyslně. Jednomyslně byly přijaty i všechny návrhy na další fungování nově vzniklé církve.

Hned v listopadu 1918 se konala v Nové Pace konference o součinnosti evangelických církví všech vyznání, jejíž usnesení byla v Libštátě oběma staršovstvy vzápětí přijata.³¹⁰ Již o měsíc nato se starší obou církví schází znovu, aby zvolili svého delegáta na sněm českých evangelíků. Zvoleným delegátem se nakonec stal kurátor Jiří Vedral. Po vyřešení těchto záležitostí týkajících se církevní politiky se staršovstva jala diskutovat práci s dětmi.

Spojená staršovstva se rozhodla podniknout kroky k tomu, aby bylo vyučování pro děti obojího vyznání společné.³¹¹ Samozřejmě toto rozhodnutí může být motivováno ryze praktickými zřetely, neboť seznam škol, ve kterých spojený libštátský sbor musel zajišťovat výuku náboženství, čítal přes dvě desítky zařízení. To by byl patrně ale velice zavádějící pohled, obzvláště s ohledem na další kroky, které byly učiněny k budování jednoty nové církve. Na výuce náboženství ve školách tak můžeme vidět, že ani při

---

³⁰⁸ Za luterány byli zvoleni Samek a Soukup, za reformované Daněk a Jiskra, za Jednotu bratrskou Sequens a Glos.

³⁰⁹ Protokol jednání podkrkonošských evangelíků 8. a 9. prosince 1917. Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L7.

³¹⁰ Kniha protokolní. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-17.

³¹¹ Tamtéž.

práci s těmi nejdůležitějšími, s nastupující generací církve, nedocházelo ke konfesijním třenicím. K problematice společného vzdělávání dětí se pak ještě starší několikrát vrátili. Tak například v září 1919, na začátku nového školního roku, se starší dohodli, aby děti používaly místo svých konfesijních katechismů katechismy Jednoty bratrské.³¹²

Vzdělávání dětí bylo ale pouze jednou z mnoha oblastí, kde bylo poměrně snadné nalézt shodu. Rychle přibývala jednomyslná rozhodnutí týkající se rozvržení bohoslužeb, pastorační a financování. Snad až překvapivě hladce probíhala jednání týkající se liturgie. Vedle mnoha vlastních liturgických ad hoc řešení, na která se ještě podíváme podrobněji, vyslovili představitelé libštátského sboru přání, aby příslušné církevní orgány začaly s přípravou nové agendy.³¹³

Nová agenda by zajisté mnoho práce v Libštátě usnadnila, její pečlivá příprava se však nedá uspišit, a tak si v roce 1919 musel Libštát poradit sám. V lednu došlo k dohodě o střídání obou chrámů při velkých svátcích. Již dopředu bylo rozvrženo, kde se v daném roce bude konat například konfirmační slavnost, která bude mimochodem pro oba sbory společná, nebo kde se bude konat slavnost reformační.³¹⁴

Stejně lednové zasedání také rozhodlo o střídání běžných nedělních bohoslužeb. Od příště se tak pravidelně budou střídat oba kazatelé i oba kostely. Později během roku ještě dojde k upřesnění tohoto systému, kdy v Libštátě zůstane vždy jeden farář a druhý pojedje kázat do okolních kazatelských stanic a filiálních sborů. Mimo tato místa až ryze praktická rozhodnutí přichází usnesení, která se týkají i formy a obsahu bohoslužebných a jiných dalších shromáždění. Takových zasedání presbyterů, kde by se řešily pouze otázky bohoslužebné a věroučné nebylo málo. Tedy například na schůzi v říjnu 1919 se rokovalo o třech otázkách. Vyřešeny byly jednomyslně, a to takto: Při modlitbě ve všech shromážděních budou všichni stát, pohřební průvody se obejdou bez nesení kříže, večere Páně se bude v obou kostelech vysluhovat s obyčejným chlebem.³¹⁵

Naší pozornosti jistě nesmí uniknout, že se ve všech třech zmíněných otázkách jedná o přijetí takových rozhodnutí, která jsou svým charakterem či podstatou mnohem blíže tradici reformované než tradici augšpurské. Při pohledu na hlasování nás tak

---

³¹² Tamtéž.

³¹³ Tamtéž.

³¹⁴ Tamtéž. Přesný rozpis je patrný i z tištěného rozpisu bohoslužeb pro rok 1919, ten je uveden mezi přílohami této práce. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L7.

³¹⁵ Kniha protokolní. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-17.

jedině může zaskočit, že se jednalo o shodu jednohlasnou a že nikdo z přítomných luteránů nehlasoval proti.

Další podobné zasedání presbyterstva se konalo o půl roku později, kdy se sešlo k přípravě velikonočních slavností. Tehdy se na návrh presbytera Rohlíčka všichni opět jednohlasně shodli na tom, že podávání chleba a vína se bude dít pouze s doprovodem slov ustanovení večeře Páně nebo dle agendy Jednoty bratrské. Napříště se tak nebude během bohoslužeb mluvit o pravém těle Kristově. To ale nebude o Velikonocích roku 1920 jedinou novinkou na shromáždění evangelíků v Libštátě. Předvelikonoční staršovstvo se rovněž usneslo, že všichni účastníci večeře Páně budou stát a nikoliv klečet, jak je tomu zvykem v církvích augšpurského vyznání.³¹⁶

Luterské prvky se tedy z Libštátu velmi rychle vytratily, a to i navzdory tomu, že v čele spojeného sboru stála nejprve dvojice farářů zastupující každé vyznání a později dokonce pouze samotný luterský farář Marušiak. Právě farář Marušiak mohl stát za tím, že se luteráni poměrně snadno vzdali svých atributů. Již ve stručném náhledu do jeho životopisu jsme si uvedli, že byl silným stoupencem národního obrození. Ve spiscích, které se nám dochovaly, píše Marušiak o nových českých hrdinech daleko častěji než o Lutherovi.

Marušiak tak již například v roce 1907 ve svém projevu o Jaroslavu Vrchlickém říká: *Zvláště v nynější době jsme Vrchlickému vděčni za toto upřímné a otevřené vydání svědectví pravdě, kdy všechny klerikální noviny a jejich dějepisné knihy jen tupí a haní dobu husitskou a českobratrskou, naše reformátory i církev evangelickou, která je dědičkou právě oné doby... T. G. Masaryk dobře mluví a radí, že jest nám potřebí navázati na myšlenky a život českých Bratří... To buď naším cílem a heslem.* A podobně kladně se k Husovi, Chelčickému či Komenskému hlásí v jiných svých projevech.³¹⁷ Českobratrství mu zajisté bylo daleko bližší než německá reformace, na tu se odkazuje jen zřídka. Celkově je Marušiak unii nakloněn. Bylo to vidět již několik let před samotným spojením a je to vidět i několik let po něm. Dosvědčuje to i jeho rozhovor s Emilem Lánym, který se uskutečnil nejspíš roku 1922 ve věznici v Kartouzích, kde se

---

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ MARUŠIAK, Petr: Duch našich dějin (Poznámky na okraj veřejných projevů, psané r. 1907 a 1908). In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 82 – 86.

oba muži náhodně potkali. Lány z této konverzace, vedle jiného, uvádí: *Marušiak, starý luterán, byl plně přesvědčen, že utvoření církve českobratrské evangelické bylo jediné správným řešením a ve svém krásném optimismu byl pln víry v budoucnost církve, národa, republiky a pln touhy po mravním a náboženském obrození našeho lidu.*³¹⁸

Zatímco rozhodnutí týkající se teologie nového sboru se zdají být jakýmsi diktátem reformovaných, osoby obou farářů či prostory obou chrámů jsou si úplně rovnocenné. Zmínka již byla o pravidelném střídání farářů obou konfesí během klasických nedělních shromáždění. Se slavnostními shromážděními tomu bylo podobně. Pro ilustraci se můžeme podívat právě na velikonoční svátky roku 1920.

Na Velký pátek byla vysluhována večeře Páně pouze v *hořením* kostele a to farářem Marušiakem. Tedy luterský farář vysluhoval v luterském kostele. V *dolením* kostele pak byla dopoledne i odpoledne pouze kázání faráře Daňka. Na největší svátek v roce, v neděli velikonoční, kázal v *dolením* kostele vikář z Turnova a v *hořením*, luterském kostel bude opět farář Marušiak, který měl odpoledne ještě jedno kázání v *dolením* kostele. Z tohoto harmonogramu tedy vyplývá, že zde není žádné pravidlo, které by svazovalo faráře k účasti na horním či dolním shromáždění, není zde ani takové pravidlo, které by podobným způsobem upravovalo to, kdo a kde může vysluhovat večeři Páně.³¹⁹

Kromě duchovních a organizačních záležitostí se samozřejmě projednávaly i otázky týkající se financí. Na setkání v listopadu v roce 1918 se jednalo o cenách obilnin a dalších zemědělských produktů, jako másla a brambor, pro oba faráře. Toto ujednání bylo společné a platilo pro oba faráře stejně.³²⁰ Společná pokladna se definitivně podařila zřídit začátkem roku 1920. Zasedání, jež tomu předcházelo, bylo patrně o něco živější než zasedání týkající se ostatních otázek. V zápisu je uvedeno, že začalo přečtením dopisu synodní rady, který se k danému tématu vztahoval. Načež následoval referát faráře Daňka. V žádném jiném protokolu však zápis o tom, že by se na jednání staršovstva konal jakýsi referát, není. Po tomto referátu následoval důsledný rozhovor. I v tomto případě se jedná o ojedinělý výskyt; není žádný jiný zápis z jednání

---

³¹⁸ LÁNY, Emil: Blahoslavený čistého srdce. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 48.

³¹⁹ Kniha protokolní. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-17.

³²⁰ Tamtéž.

presbyterstva, který by se zmiňoval o důsledném rozhovoru. Závěrem tohoto ojedinělého jednání bylo vyslovení ochoty ke zvýšení platby repartic, tj. poplatků do společné pokladny Českobratrské církve evangelické, ovšem za podmínky, že v Libštátě nabydou jistoty, že také jiné sbory platí stejným procentem.³²¹

Je vidět, že unie proběhla bez větších zádrhelů. Přesto ale povědomí jednotlivých členů o své tradiční konfesní příslušnosti bylo přítomné. Ještě v roce 1928 čteme v souvislosti s příchodem faráře Kučery následující dopis jeho předchůdce Marušiaka. *Naši, bývalí a.v., ho mají upřímně rádi, oč jsem je prosil, aby jej v uctivosti i v lásce chovali. A bývalí h.v., kteří ke mně nechodili, jsou nyní šťastní a říkají: „Teď máme svého faráře.“ Dobře tak, jen když jsou služby Boží hojně navštěvovány.*³²²

To, jak byl tento přechod v jednotnou církev hladký, je patrné ze vzpomínek pamětníků, kteří toto období čerstvě sjednocené církve prožili. Příkladem nám zde může být vyprávění pana Kříže. Jeho rodinné kořeny tvořily silný základ augšpurské církve v Libštátě. Jeho dědeček pomáhal budovat luterský kostel, dělal tam kovářské práce a jeho rodina tam měla vlastní lavici. Jistý František Kříž, jehož příbuzenství nelze s jistotou potvrdit, zase věnoval pozemek pro stavbu kostela. Rodina Křížů, nebo přesněji její mnohé větve, byly silným článkem sboru augšpurského vyznání.³²³

Z příběhu pana Kříže se pak dovídáme, že se v jejich rodině luterství nijak silně neudrželo a veškeré pobožnosti i náboženská výchova se děly v mantinelech stanovených reformovanými, respektive v mantinelech určených novou sjednocenou církví. Při vzpomínkách na rodinnou knihovničku si pan Kříž nevybavuje, že by zde byly zastoupeny základní luterské spisy a knihy. Katechismus, který používali, byl klasickým katechismem ČCE. Dále pan Kříž vzpomíná, že používali heidelberský katechismus. Na takový katechismus, který by byl z pera luterského teologa, si ale nepamatuje.³²⁴

Ve vyprávění také pan Kříž potvrzuje, že luteránství bylo nejvíce znát do první světové války. A na otázku, proč převládla kalvínská liturgie a kalvínský způsob

---

³²¹ Tamtéž.

³²² NOVOTNÝ, Oldřich: Duchovní dílo Petra Marušiaka. In: NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931, str. 97.

³²³ Rozhovor s panem Křížem.

³²⁴ Rozhovor s panem Křížem.

zbožnosti, odpovídá velmi výstižně a bezprostředně: *Asi to byla silnější větev.*³²⁵

6.3 Život sboru

Život každého sborového společenství samozřejmě vrcholí sedmým dnem. Je to den, kdy se schází nejvíce lidí, je to den, který je nejvíce slavnostní. V neděli se v Libštátě běžně konalo hned několik setkání. Vše začalo bohoslužebným shromážděním v 9:30. Ta se zprvu ještě stále konala dvě, jedno v *dolením* chrámu a druhé v *hořením* chrámu. Postupem času se přestal *hoření*, tj. augšpurský, chrám používat během zimního období, až se nakonec využíval výhradně na sváteční příležitosti.

Ten stejný den se odpoledne faráři rozjeli kázat do libštátské diaspory. Pravidelně navštěvovali Jičín, Liberec, Rváčov a Spálov. Zatímco faráři odjeli kázat, jejich manželky vedly pro děti nedělní školu, která se konala v odpoledních hodinách. A v některých letech se pak ještě večer scházelo sdružení mládeže ke své biblické hodině. O něm však bude ještě podrobněji řeč níže v této kapitole.

V neděli sice sborový život vyvrcholil, ale rozhodně se jí nekončil. Celý sbor se z rozličných příčin scházel i další dny v týdnu. Co do účasti, tak další velikou událostí byla biblická hodina. K té se libštátští začali scházet až s příchodem faráře Kučery, tedy od roku 1928. Toto setkání si vzápětí získalo velikou oblibu, o které mimo jiné svědčí počty lidí, kteří na ni pravidelně docházeli, jakož i fakt, že o biblické studium projeví zájem i mnozí nečlenové evangelické církve.

Cílem těchto setkání bylo, aby se posluchači lépe seznámili s Biblií, a jak říká farář Kučera, *aby z ní dovedli čerpat poučení a útěchu*. K tomu měla sloužit důsledně a systematicky připravená osnova. Hned první rok bylo pro libštátské církevníky i necírkevníky připravené téma *ženy v Novém zákoně*. V dalších letech pak byla připravena další novozákonní témata jako *výklad listu Filipským* či *Ježíšova podobenství*, v jiném roce bylo zase zpracováno téma *ženy ve Starém zákoně*. Jeden rok byl pro změnu věnován čistě etickým tématům. Ta byla patrně vybrána dle jakési příručky. Z nich jen telegraficky uvedme několik příkladů: *Křesťanův Bůh*, *Křesťanova víra*; *Křesťanova kniha*; *Křesťanova modlitba*; *Křesťanova církev*; *Křesťanův domov*;

---

³²⁵ Rozhovor s panem Křížem.

*Křesťanova společnost; Křesťanův stát; Křesťanova naděje.*³²⁶

Mimo to, že se na těchto setkáních posluchači učili pracovat s Biblií, tak často mezi další cíle patřilo také učení se novým písním z chrámového zpěvníku, které zpravidla přicházelo po skončení biblické hodiny, která byla uzavřena stejným způsobem, jakým byla zahájena: zpěvem a modlitbou.³²⁷

O vysoké oblibě těchto setkání svědčí statistiky návštěvnosti, kdy se průměrná účast po mnoho let drží v intervalu od 50 do 70 lidí. Překvapí pak, že nejnižší účast zaznamenaná v mnohých letech neklesne pod 44 osob. Tento údaj nelze vidět jinak, než že lidé projeví o biblická setkání veliký zájem, o to spíš, když nízkou účast připisuje farář Kučera velmi špatnému počasí. V souvislosti s nepřízní počasí pak Kučera oceňuje obzvláště lidi z Kandratic, které jsou vzdáleny asi hodinu cesty. Právě odtud pravidelně docházela skupinka velká až 25 lidí, a to i v zimě, když byla krajina zcela zaváta sněhem. Navzdory velké oblibě biblických hodin však přece jen lidé museli dávat přednost svým pracovním povinnostem, a tak poslední biblická byla zpravidla koncem března. Na další setkání si pak museli všichni počkat až do září, kdy práce na poli začaly postupně utíchat.³²⁸

Vzhledem k tomu, že evangelíci v Libštátě nepořádali mnoho akcí určených širší veřejnosti – na rozdíl od filiálního Jičína zde například nepůsobila Kostnická jednota – byla biblická hodina jedinou pravidelnou aktivitou otevřenou i lidem stojícím mimo evangelickou církev. A biblických se skutečně po mnohá léta účastnili jak katolíci, tak i lidé bez církevní příslušnosti. Zmíněn musí být i zájem lidí ze spiritistických kroužků, o jejichž přítomnosti hovoří farář Kučera v souvislosti s nadprůměrnou návštěvností během prvního roku, kdy se biblické konaly. Sám uvádí, že se do *nich dostavovali ale mnozí spiritisté, kteří se domnívali, že tam dojdou opory ve svém náboženském blouznění. Když však poznali, že se jedná o opravdové křesťanství a ne o duchaření, mnozí z nich se odvrátili.*³²⁹

Navzdory velké popularitě, kterou biblické v Libštátě měly, se ale v jiných místech sboru nekonaly. To bylo způsobeno jednak tím, že nebylo v silách jednoho

---

³²⁶ Dotazník o biblických hodinách, 10. května 1934. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 11.

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ Tamtéž.

³²⁹ Tamtéž.

faráře tuto službu osobně zabezpečit v odlehlých částech sboru, a jednak tím, že lidé, kteří by k vedení takové aktivity měli v těchto místech předpoklady, do církve nechodili. Zde si Kučera stěžuje především na činnost učitelů, kteří jsou dle jeho slov nábožensky neteční.³³⁰

Byla zde již řeč o tom, že biblické hodiny byly jedním z prostředků, kterými oslovoval libštátský sbor neevangelickou veřejnost. Také padla zmínka, že v Libštátě neexistovala Kostnická jednota, která v mnohých jiných městech zabezpečovala osvětlu široké veřejnosti, jakož i kulturní program. Navzdory tomuto deficitu je ale patrná snaha oslovit libštátské občany formou občasných přednášek konaných v různé výroční dny. Klasicky promlouval k veřejnosti libštátský farář ve svátek Jana Husa či k oslavám založení republiky.

Kromě těchto pomalu již tradičních svátků se na faře také velkolepě oslavovaly narozeniny prezidenta Masaryka. Slavnost byla naplánována vždy na neděli připadající nejbližší ke dni narozenin. Začala svátečními bohoslužbami, po nichž následoval odpolední program, jehož součástí byl například koncert duchovních a národních písní. Oslavy poté pokračovaly i v následujícím týdnu, kdy se konala přednáška o Masarykovi. Tak tomu bylo například roku 1930; tehdy byla přednáška na téma *Masaryk jako náboženská osobnost*. Osobnost prezidenta Masaryka měla pro evangelíky v Libštátě skutečně veliký význam. Svědčí o něm i zájem sdružení mládeže, které roku 1930 na svých sobotních setkáních důkladně probíralo Masarykův životopis. K těmto setkáním mládeže byla opět zvána i veřejnost.³³¹

Fungování sdružení mládeže bychom však měli věnovat větší pozornost, neboť je snad v naprosté většině sborů platformou pro výchovu nové nastupující generace. V Libštátě byla tato skupina velmi aktivní a časem se zformovala ve svébytnou skupinu. Její značná autonomie bude později patrná i při sporech ve sboru v letech 1942 – 1945, kdy mládež projeví svou nezávislost a bude se scházet zcela samostatně v chalupách jednotlivých členů.³³²

To bychom ale předběhli dobu, nejprve se musíme podívat na léta dvacátá a třicátá. Tehdy se mládež scházela v počtech okolo 15 – 25 lidí. Její setkání byla

---

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ Plakát k oslavám narozenin TGM. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.

³³² SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

pravidelná, v jednotlivých letech se konala v různé dny, ale zpravidla se jednalo o nějaký den přináležející k víkendům.

Mládež se scházela na faře ve stejné místnosti, v které se konaly biblické hodiny pro dospělé. Mohlo by se zdát, že dospělým na sdružení mládeže velmi záleželo, neboť u fary dostali například k dispozici vlastní hřiště, které také náležitě využívají. Vůbec celou farní zahradu mládež upravila, aby ji mohla využívat pro své hry.³³³ O oblíbenosti mládeže by mohlo svědčit i to, že na její setkání chodili i někteří starší.

Ale právě situace nemusela být zdaleka tak idylická. Někteří starší, včetně některých členů staršovstva, byli proti sdružení mládeže zaujatí. V archivních pramenech lze nalézt i postesk faráře nad tím, že někteří členové staršovstva tam své děti chodit nenechají, dokonce že jsou i radši, chodí-li jejich děti na světské zábavy.³³⁴ Co mohlo tuto averzi způsobovat, se lze v současnosti jen stěží dohadovat.

Mládež je po vzoru svého sboru také velmi činná v oblasti spolupráce s okolními církvemi. Jsou zde patrné časté kontakty například s Jednotou bratrskou v Nové Pace, ale hlavně pak s Jednotou bratrskou v Turnově. Tam se libštátští mladí účastnili různých společných aktivit a srazů. Pro ilustraci můžeme připomenout Evangelizační den mládeže, který se konal v Turnově v roce 1944.³³⁵ Z častých kontaktů s Jednotou bratrskou by se mohlo zdát, že v Libštátě byl znatelný příklon právě k teologii Jednoty bratrské.

Pro omezený rámec této práce již není prostor pro analýzu toho, co se z těchto četných kontaktů mladých evangelíků s Jednotou bratrskou zachovalo do jejich zralého věku. Ovšem z rozhovoru s panem Křížem, pamětníkem popisovaného období, vyplývá, že se patrně žádné výrazné principy charismaticky laděných církví do druhé poloviny dvacátého století nepřenesly. Jediné snad, co přetrvalo, byly občasně kontakty s těmito církvemi.³³⁶

Kontakty s jinými církvemi můžeme jen těžko vidět jako jakousi pionýrskou činnost na poli budování ekumeny. Jednalo by se tak o znásilněný pohled odchovance

---

³³³ Odpověď staršovstva na stížnost podanou Vaníkem, říjen 1944. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³³⁴ Zpráva o stavu sboru zapsaná 30. března 1932. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

³³⁵ Pozvánka na Evangelizační den mládeže, který se konal 1. května 1944. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

³³⁶ Rozhovor s panem Křížem.

druhé poloviny 20. století. Tedy omezíme-li se pouze na sledování mládeže, tak bychom mohli vidět již jisté snahy po sblížení nebo minimálně bližším poznání se s věřícími z jiných církví.

Ovšem kontakty sboru jako celku s ostatními církvemi byly především pragmatického rázu. To, že evangelický farář jezdil jednou měsíčně kázat do Nové Paky do Jednoty bratrské a novopacký farář jezdil na oplátku do Libštátu, byla především snaha o kontakt se členy vlastní církve v místech, kde tato církev nemá kazatelskou stanici či vlastní filiální sbor.³³⁷

Toto byl právě případ Nové Paky, kde bylo po celá dvacátá a třicátá léta větší množství členů evangelické církve, avšak nebylo jich tolik, aby mohli mít vlastní shromáždění. Tito evangelíci potom pravidelně chodili v neděli na bohoslužebná shromáždění Jednoty bratrské. A právě pravidelná výměna kazatelen byla jednou z možností, jak s nimi udržet kontakt.

Časem dokonce tato úzká spolupráce se sesterskou Jednotou bratrskou přerostla v táhlý konflikt. Mezi roky 1942 – 1944 došlo k hlubokým neshodám mezi Libštátem a turnovských sborem Jednoty bratrské. Při pohledu na roky, ve kterých se tyto neshody odehrály, nelze přehlédnout, že ve stejné době se sám libštátský sbor nacházel v hluboké vnitřní roztržce. O té bude ještě řeč později, teď je nutné si říci pouze tolik, že libštátská strana v tomto konfliktu s turnovskou jednotou sama nebyla, a ani nemohla být, jednotná.

K načasování konfliktu je také dobré připomenout, že se odehrává v době, kdy představené orgány obou církví velmi úzce spolupracovaly a dokonce připravovaly své členy na možnost budoucího sloučení obou církví. Nadto samozřejmě platí i dlouhodobá dohoda o tom, že jedna evangelická církev nebude začínat novou práci tam, kde druhá církev již pracuje. Na tuto dohodu se pak turnovská Jednota bratrská odvolávala.³³⁸

Tento drobnější konflikt začal poté, co se v první polovině roku 1942 začaly rozbíhat poměrně intenzivní přípravy na rozšíření misijních činností v Turnově. Libštátské staršovstvo chtělo v Turnově pořádat alespoň jednou měsíčně bohoslužby,

---

³³⁷ Zpráva o stavu sboru 9. ledna 1948, podobné tendence lze vystopovat i dříve. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

³³⁸ SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

jakož i věnovat zde více času konfirmandům a mládeži. K tomu bylo mimo jiné zapotřebí prostory, v nichž budou moci tuto svou činnost vykonávat. Již před několika lety, konkrétně v roce 1935, žádali Jednotu bratrskou o poskytnutí prostor, avšak už tenkrát se dočkali odmítnutí.³³⁹ Nyní přišli s podobným přáním znovu a o prostory ke svým aktivitám požádali Církev českomoravskou, tedy dříve jakož i později známou jako církev husitskou, a kromě té požádali opět i Jednotu bratrskou.

Touto žádostí byli v Turnově přímo pobouřeni a začali činit kroky, které by této činnosti zabránily. O hloubce rozhořčení, které v Turnově nastalo, svědčí i to, že se nespolehali pouze na výzvy adresované přímo Libštátu, ale o pomoc požádali přímo synodní radu evangelické církve.³⁴⁰ Ta poměrně rychle zasáhla a rozvíjení další činnosti libštátských evangelíků v Turnově zatrhl. Jedním z argumentů bylo zachování dobrých vztahů mezi oběma církvemi.³⁴¹

Možná právě i forma řešení tohoto konfliktu byla jedním z jeho hlavních charakteristických rysů. Oba sbory nebyly schopny se mezi sebou důstojně dohodnout. Docházelo k rozličnému vyřizování přes třetí stranu a potažmo tak i ke všelijakým dezinterpretacím. Výsledek byl takový, že jedna ruka nevěděla, co dělá ta druhá. Zde je tedy řeč hlavně o Libštátu, kde byl celý konflikt s Jednotou bratrskou ještě komplikován zmiňovanou vnitřní roztržkou ve sboru. Tato jistá neinformovanost se projevila třeba i v tom, že v Libštátě měli zcela špatnou statistiku o členech hlásících se k evangelické církvi, kteří žili v Turnově. Mnozí z těch, kteří byli dle Libštátu členy evangelické církve, byli ve skutečnosti řádnými členy Jednoty bratrské a někteří z nich dokonce patřili do staršovstva v turnovské jednotě.³⁴²

Naproti tomu zase někteří skuteční členové Českobratrské církve evangelické, kteří žili v Turnově, odmítli tuto snahu libštátského sboru s tím, že jsou se způsobem duchovní péče v jednotě spokojeni. Sám Libštát se pak nespokojil s nabídkou turnovského Kazatele Glose, který nabídl libštátskému faráři občasné kázání v neděli odpoledne.³⁴³

---

³³⁹ Dopis od libštátského staršovstva, 15. června 1942. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³⁴⁰ Dopis ze staršovstva JB v Turnově, říjen 1942. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³⁴¹ Dopis ze synodu do Libštátu, 6. února 1942. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1942.

³⁴² Dopis ze staršovstva JB v Turnově, říjen 1942. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³⁴³ Tamtéž..

Za příklad toho, jak se spor až nepřiměřeně vyostřil, můžeme uvést zmínku o tom, že jakýsi člen turnovské jednoty dokonce vyhrožoval, že celou věc udá gestapu, aby prošetřilo, jestli tam Libštát nemá nějaké politické zájmy. Odkaz na tuto výhrůžku se vyskytl ve vzájemné korespondenci mezi oběma sbory v polovině roku 1942.³⁴⁴

Již bylo použito přirovnání o tom, jak levice neví, co činí pravice. To bychom mohli ilustrovat na příkladu sjezdu mládeže v Turnově v květnu 1944. Tehdy se libštátské staršovstvo rozhněvalo, proč tam nebyla mládež z Libštátu přizvána. Dokonce tvrdili, že se o srazu dozvěděli až zpětně. Skutečnost ale byla taková, že se do Turnova libštátská mládež vypravila, dokonce s nějakými staršími. Ostatním však o tom ani neřekla.³⁴⁵

Sama mládež byla v této době zasažena vnitřní roztržkou svého sboru, a tak ani druhá část mládeže o tomto setkání nejspíš nevěděla. Celý spor s Jednotou bratrskou se tak nesl spíše na vlnách vlastního konfliktu Libštátského. Po jeho utichnutí se uklidnil i spor s jednotou a spolupráce se vrátila zpět do starých kolejí.

Po druhé světové válce se takové výměny konaly i v Semilech a v Turnově. Zde je možné vidět snahu libštátských evangelíků o vypořádání se s demografickými změnami.³⁴⁶ Postupem času se totiž lidé z Libštátu stále více stěhovali do měst a do vyprázdněných Sudet, což i silně ovlivnilo množství členů sboru v Libštátě.

Obzvláště po válce je ale možné sledovat zvýšený zájem o spolupráci s ostatními protestantskými církvemi. Ty postupně přestaly být vnímány jako konkurence a začalo se s nimi jednat jako s partnery. Evangelíci tedy například nechtěli zakládat nové sbory, respektive kazatelské stanice, v místech, kde byla silná Jednota bratrská - jako právě například Semily a Turnov. Jednotu bratrskou vnímají v těchto místech jako většího a silnějšího partnera, který se dokáže v dané situaci postarat o duchovní potřeby věřících lépe.³⁴⁷

Řeč již byla o vztahu k jiným církvím vzešlým z protestantské reformace, ale je také potřeba podívat se na vztah s církví katolickou. Ten byl patrně velice dobrý. Dle dochovaných pramenů spolu obě církve v období první republiky jednaly dobře.

---

³⁴⁴ SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³⁴⁵ SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³⁴⁶ Zpráva o stavu sboru za rok 1947, zapsaná 9. ledna 1948. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

³⁴⁷ Tamtéž.

Nedocházelo k žádným třenicím ani k žádným významnějším sporům. Jediným obdobím, kdy byly vztahy mezi oběma církvemi zhoršeny, bylo období za katolického faráře Filipiho, který údajně kázal proti evangelíkům.³⁴⁸ Jinak ale byly vztahy mezi těmito dvěma libštátskými církvemi velmi dobré, a to především i na té nejdůležitější, tedy na té nejnižší úrovni.

O tom nakonec promlouvají i vzpomínky skalního evangelíka Jana Kříže, který byl v Libštátě kovářem. V Libštátě byl zároveň i kovář katolík. Pan Kříž ale přesvědčivě a barvitě hovoří o tom, jak k němu - či dříve i k jeho otci - chodili lidé do kovárny bez ohledu na své vyznání. Rozdílná církevní příslušnost mezi oběma faráři určitě nehrála roli.³⁴⁹

Při zpytování života sboru by nám určitě neměla chybět zmínka o pěveckém sboru, který výrazně obohacoval duchovní i kulturní život libštátských církevníků. Na jeho činnosti se podílelo přibližně 25 lidí, kteří se společně cvičili ve čtyřhlasém zpěvu. Celý sbor byl součástí širšího uskupení, takzvané pěvecké župy Blahoslavovy. Tento sbor vystupoval v chrámových shromážděních ale pouze ojediněle, obvykle při nějakých slavnostech.³⁵⁰

Navzdory horlivé činnosti těchto několika uskupení, jako bylo například sdružení mládeže či pěvecký sbor, se ve výročních zprávách o činnosti sboru opakovaně objevují postesknutí nad tím, jaký panuje v církvi nedostatek pochopení pro domácí pobožnosti. Nacházíme zde zmínky o tom, jak mnozí rodiče neberou své děti na bohoslužby a nechají je raději běhat venku a hrát si na ulici. Podobně se ve výročních zprávách píše i o dospělých, kteří sami na bohoslužby v neděli nechodí a dle slov faráře Kučery neváhají věnovat svůj čas například různým rodinným oslavám i v době, kdy se konají bohoslužby.³⁵¹

V jedné výroční zprávě se zase Kučera zmiňuje o tom, jak jsou mnozí evangelíci voleni do obecních úřadů, peněžních ústavů nebo do jiných spolků. Dle jeho názoru se na tato místa dostávají díky své spolehlivosti, která je u nich známa. Avšak vzápětí si stěžuje, že jakmile dostanou takovou veřejnou funkci, *nejsou-li hodně nábožensky silní,*

---

³⁴⁸ Rozhovor s panem Křížem.

³⁴⁹ Rozhovor s panem Křížem.

³⁵⁰ Zpráva o stavu sboru za rok 1931, zapsaná 30. března 1932. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

³⁵¹ Zpráva o stavu sboru za rok 1933. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

jsou pro život církevní a náboženský ztraceni. Pro příklad uvádí starostu obce, který byl evangelíkem, ale prý jakmile se stal starostou, přestal chodit na nedělní shromáždění, neboť prý musel být i v neděli ve svém úřadě. Na jiného člena staršovstva zase prozrazuje, že se dostal do výboru kempeličky, která úřaduje v neděli v době bohoslužeb, a proto se jich nemůže účastnit.³⁵²

A ještě na mnohých jiných místech si farář libštátského sboru postěžuje nad tím, jak lidé o nedělích upřednostňují rozličné jiné aktivity. Velice ho pak mrzí, že není možné provádět církevní kázeň. Jeho zkušeností je, že jakmile se pokusil své lidi napomenout, ihned mu pohrozili vystoupením z církve. K tomuto výčtu negativních zkušeností už zbývá připojit v této době snad již tak obligátní stížnost na mládež, která se často účastní světských zábav.³⁵³

Také bychom mohli pokračovat tím, jak si faráři stěžovali na neukázněné děti při výuce náboženství, ale zde bychom se už více a více zaměřovali na problematiku, která se netýká specificky pouze Libštátu, ale církevního či školního života obecně. Pozornosti by spíše nemělo ujít postavení žen v evangelické církvi v Libštátě.

Problematiku postavení žen v církvi otevřel ještě farář Daněk, a to rovnou velice svěžím způsobem ve svém kázání v roce 1919. Tehdy se opřel do libštátského sboru, takovým způsobem, že to vypadá, že to byly ženy, kdo v rodinách a v církvi pěstoval zbožnost: *kde ženy ,drží‘ církev, kde vlastně jenom na nich visí zbožnost rodiny nebo sboru, tam jest nebezpečí poklesu a úpadku, ne-li zkázy a zániku...* Problém Daněk nevidí v tom, že by ženy něco ovládaly, ale problém je *v neúčasti plné polovice sboru na jeho práci a poslání. Chyba veliká, kde muži řeknou nebo dělají, jako by si řekli: to je pro ženské, nic pro naše drsné povolání ani do boje o život!*

Daněk se tedy nebojí začlenění žen do církve. Ale z jeho kázání je cítit spíše strach o to, že se z církve začínají vytrácet muži. *Vítáme proto spolupráci žen i jejich plnoprávnost v církvi – tu jen dohánějí, co jim zůstal dlužen čas. Ale kdyby toho mělo být zneužito tak, že by pomalu na ně přešlo vedení i výchova sboru, jak už namnoze tomu v rodině, pak – přes to, že není třeba se báti papežek – byl by to hrozný úbytek církve na vnitřní potenci.*³⁵⁴ Daněk tak komentuje výrazný trend, který se v církvi

---

³⁵² Tamtéž.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ Kázání Slavomila Daňka na Zjevení 2,18-29. Archiv Slavomila Daňka, Katedra praktické teologie

objevil.

6.4 Finance

Sborové hospodaření asi vždy bylo a bude klíčovým ukazatelem na život a činnosti sboru, o to spíše pak pro historiky a badatele. Dějiny církevního společenství by bylo možné dobře sledovat podle profilů jednotlivých farářů, bohoslužebných tradic, homiletických analýz a korespondence věřících. Vynechat však pohled do sborové pokladny by nás mohlo ochudit o mnoho dalších rozměrů.

Žádná dochovaná kázání, korespondence ani různorodé duchovní texty nám nemohou poskytnout právě tak přesný obraz o kvantitativním rozměru sboru, ale zrovna tak i přehledný obraz o jeho kvalitativním stavu. Můžeme zde sledovat počty členů, kterým záleží na sboru natolik, že ochotně odvádí církevní daně, a zároveň je možné pozorovat to, jak se tyto počty plátců mění. Kromě kvantitativních hledisek přichází ovšem i prostor pro pohled na to, za co sbor peníze utrací, a tedy co je pro něj prioritou. Nakonec je také možné vidět, jak ochotně se členové vzdávají svého majetku ve prospěch svého církevního společenství.

O chudobě kraje bylo již mnohé naznačeno v předchozích zastaveních. Lidé se zde živilí převážně jako zemědělci a obdělávali náročný kopcovitý terén nebo pracovali jako tovární dělníci s minimálními příjmy, a to ani nemluvě o letech světové hospodářské krize. Snad právě tato chudoba mohla položit určitý základ ekonomickým problémům celého sborového společenství. Zda tyto finanční potíže byly skutečně způsobeny nízkou mohovitostí libštátských evangelíků nebo zda se jednalo o jistou neochotu odvádět církevní poplatky, bude předmětem následujícího exkurzu.

Hospodaření sboru se stalo jedním z nejpálčivějších problémů v Libštátě. Je to patrné i ze studia sborové korespondence se synodní radou. Právě komunikace mezi sbory a tímto nejvyšším církevním orgánem, se kterým každý sbor komunikuje jen několikrát do roka, dokáže poměrně čistě vykreslit nejzávažnější problémy sborů.

Z Libštátu pak do Prahy přišla většina dopisů s obsahem, který se vztahoval k církevnímu financování, respektive s žádostí o snížení církevních odvodů. Jednalo se o

pravidelné prosby libštátského sboru, které na synod přicházely po celá dvacátá a třicátá léta. Mnohým by se tento problém mohl zdát nepochopitelný, neboť došlo k faktickému sloučení dvou sborů, díky čemuž došlo především ke snížení personálních nákladů, kdy po odchodu faráře Daňka platí nově sloučený sbor plat pouze jednoho faráře. Zrovna tak nepochopitelný se tento problém jevil synodní radě.

Ta dostala hned roku 1922 žádost o snížení platu faráře. Z odpovědi, kterou do Libštátu zaslala, není možné přehlédnout notnou dávku pohoršení nad žádostí, kterou dostala. Přesto však dočasně snížila požadovanou částku ze 14 000 Kč na 12 000 Kč. Původně chtěli ovšem v Libštátě přispívat pouhými 6 000 Kč, což je částka, která se zajisté nerovná součtu toho, co odváděly oba sbory před vzájemným sloučením.³⁵⁵

Podobné žádosti ze strany Libštátu se objevují i v následujících letech. Pro názornost můžeme ještě namátkou vybrat dopis z roku 1926. Tehdy se jednalo o to, že sbor nevyplatil služné faráři Marušiakovi. Do 11 000 Kč, které měl sbor faráři vyplatit, zbývalo doplatit částku vyšší jak 4 000 Kč.³⁵⁶ Stejný dopis následoval i o rok později. To jej již ale doplnili informacemi o špatném zdravotním stavu 75letého faráře a o nutnosti zabezpečení jeho šesti dětí, a tak doufali, že tentokrát synod zbývající částku doplatí namísto sboru. Staršovstvo v Libštátě hlavní problém vidělo v tom, že částka, kterou měl sbor odvádět, byla vypočítána podle počtu duší, které tvořily sbor. Do tohoto počtu byli zahrnuti i lidé ze všech kazatelských stanic. Ti však podle starších z Libštátu své finanční povinnosti neplnili a svým podílem faráři na služné nepřispívali. V tomto ohledu svoji povinnost plnil snad pouze Jičín a Rváčov, a to ještě menším obnosem. Zatímco ostatní kazatelské stanice jako Spálov a Liberec hradily ze svých příjmů pouze své vlastní potřeby. Takže i když každý dorostlý člen v Libštátě zaplatil částku 10 Kč, vybrala se pouze suma 5 000 Kč.³⁵⁷

K tomu se sborové pokladně přitížilo ještě po důkladné opravě fary následujícího roku, jejíž cena dosáhla částky 10 000 Kč. V tomto roce se mezi náklady objevila také položka spojená s náklady na stěhování nového faráře.³⁵⁸ A jak se změnilo

---

³⁵⁵ Dopis ze synodní rady 13. května 1922. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1922.

³⁵⁶ Synod na tento dopis reaguje 12. ledna 1926 a dodává: *Synodu je to velice bolestno, že sbor zadržuje peníze.* ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1926.

³⁵⁷ Dopis od libštátského staršovstva, 12. února 1927. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1927.

³⁵⁸ Dopis od libštátského staršovstva, 28. ledna 1929. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory,

hospodaření s jeho příchodem? Byl nový farář téhož názoru jako synodní rada, která důrazně odpovídala na libštátské prosby slovy: *Libštát m ů ž e zaplatit!?*³⁵⁹

Čerstvě usazený farář Kučera však záhy objevil, kde bylo patrně jádro problému. V dopise synodu je spojuje především se dvěma osobami: *Ve sboru libštátském je nejchoulostivější stránkou stránka finanční. Farář Marušiak byl na to už slabý a v posledních letech konal zde zhoubné dílo bývalý presbyter Rohlíček, jenž vedl sbor téměř k anarchii. Dnes je štěstím pro sbor, že Rohlíček z církve vystoupil. Než však se sbor vychová k tomu, aby řádně platil své příspěvky, bude dlouho trvat.*³⁶⁰ V tomto dopisu Kučera dobře pojmenoval to, co bylo v Libštátě slabou stránkou, a potvrdil tím tak názor, který si čtenář korespondence mezi synodem a Libštátem, musel sám již utvořit. A sice, nejchoulostivějším tématem byly v Libštátě finance. Na vrub byl tento problém přičítán presbyteru Rohlíčkovi a slabosti faráře způsobené jeho stářím.

Osoba Rohlíčka je zde velmi zajímavá. Kučera ho popisuje jako toho, kdo *konal zhoubné dílo*. Víme však, že právě u tohoto Rohlíčka přespával na svých návštěvách někdejší libštátský farář a nyní profesor teologické fakulty, Slavomil Daněk. Rohlíček se mu stal v Libštátě nejbližším a pochopitelně také přejímal jeho názory. Těžko si proto můžeme představovat, že by chtěl Rohlíček vyvolávat v Libštátě nějaké neopodstatněné spory či že by nutil lidi k tomu, aby církvi nepřispívali, aniž by k tomu měl nějaký pádný důvod. Ani nevíme, či za touto neochotou k placení církevních poplatků stál skutečně sám Rohlíček. Mezi Rohlíčkem a Kučerou totiž došlo k hlubšímu konfliktu, a tak je teoreticky možné, že mu zkrátka Kučera přičetl na vrub více, než skutečně udělal. Kučera měl s Rohlíčkem dlouhodobé názorové neshody, zjednodušeně by je bylo možné vidět jako střet *daňkovských* a Kučerových názorů.³⁶¹

Kučera si tak klade za jeden z hlavních úkolů naučit členy sboru platit církvi, neboť se to zcela odnaučili. Zároveň se snaží reformovat systém, podle kterého se peníze za libštátský sbor odvádějí. Snažil se dát do pořádku i vztah ke vzdálenějším místům sboru. Například s Jičínem došlo k určitému konfliktu, když po nich jejich

---

Libštát, 1929.

³⁵⁹ Reakce synodní rady ze dne 29. ledna 1927 na libštátský dopis ze dne 25. října 1926. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1927.

³⁶⁰ Dopis faráře Kučery, 13. září 1929. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1929. Na Rohlíčka si Kučera v tomto ohledu stěžuje vícekrát, např. v dopise 19. února 1930. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.

³⁶¹ Rozhovor s panem Křížem.

mateřský sbor požadoval platit vedle tradičních sborových nákladů, což bylo 1 000 Kč, i do společné církevní pokladnice a do stavebního fondu církve. Jičín ihned obvinil Libštát, že z toho chce mít jen vlastní prospěch, a tak Kučera přišel s návrhem řešení, že by se odvody církvi z Libštátu a z Jičína oddělily a každý by odváděl svůj díl zvlášť. To synod schválil a Jičín byl rázem o stupínek blíže tomu, aby se stal zcela samostatným sborem.³⁶²

Kučerova snaha o zlepšení platební morálky libštátských však brzy ztratila na síle a na prvotním přesvědčení. Již roku 1930 přišla na synod žádost od Kučery, aby byla snížena částka, kterou sbor odvádí jako služné faráři. Jako důvod bylo uvedeno to, že se ve sboru snížil počet členů a také že ve sboru bylo mnoho lidí, kteří žili v odlehlých oblastech a byli ve sboru zcela neznámí, takže po nich nebylo možné vyžadovat plnění těchto povinností.³⁶³

Přesto ale i nadále poměrně často vyzýval Kučera všechny členy libštátské církve, aby veškeré poplatky řádně platili. Patrné je to i z knih ohlášek, kde se o důrazu na plnění platebních povinností dovidáme poměrně opakovaně. Tak se dělo například na Nový rok 1932, podobně i v následujících letech. K připomenutí těchto povinností využíval Kučera ale i jiných velkých svátků, kdy tak jako na Nový rok přicházejí mnozí z těch, kteří jinak do kostela nechodí. O nutnosti platit do církevní pokladny se tedy například hovořilo o Velikonocích 1934.³⁶⁴

Vůbec celá první polovina této dekády byla plná napomenutí týkajících se platební morálky zdejších věřících. Například v roce 1932 nabádal Kučera členy církve takto: *Nežádáme na nikom mnoho, a to málo, jež se požaduje, nezasluhuje snad toho, aby se stýskalo a naříkalo. Je zarážející, řekne-li člen naší církve bratřím, kteří k němu přišli vybírat salární příspěvek – pouhých 30 Kč – že se diví, kam ty peníze přijdou. Aby se nemusel divit, měl by přijít do schůze sborové, v níž se čtou úcty církevní za celý rok.*³⁶⁵

Avšak ani ve druhé polovině třicátých let nepřestaly chodit žádosti na synod o snížení částky, kterou má sbor odvádět. Kučerovo úsilí o zvýšení ochoty k peněžním

---

³⁶² Synodní výbor vyhověl 20. června 1930. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.

³⁶³ Dopis od faráře Kučery, 27. května 1930. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.

³⁶⁴ Kniha oznámení 1930 – 1934. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, III-B-12.

³⁶⁵ Kniha oznámení 1930 – 1934. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, III-B-12.

odvodům patrně nijak zvlášť v Libštátských nezakořenilo. Jako jisté vyvrcholení můžeme vidět vztah k záboru českého příhraničí v roce 1938.³⁶⁶ Ten se týkal samozřejmě i sboru v Libštátu, neboť byl okleštěn o mnohá svá území, především o Jablonec a Liberec. Jediné reakce vyvolané tímto zábořem, které libštátskému sboru stály za písemné zaznamenání, byly ty, které se týkaly financí. Sbor samozřejmě opět žádal snížení částky, kterou měl církvi odvádět, neboť byl zmenšen o jednu šestinu.³⁶⁷

Patrně však ani Liberec ani Jablonec v minulosti nijak výrazně na církevní odvody nepřispíval. Nelze se tedy vyhnout představě, že se opět jedná o snahu libštátských zřící se vlastní odpovědnosti. Kučera tak dle všeho nijak dané situaci nepřispěl a vztah k financím po celá léta třicátá zůstává v Libštátě stejný, jako tomu bylo o dekádu dříve: sbor není velmi ochotný přispívat do společné církevní pokladnice.

6.5 Spor

Viděli jsme, jak libštátský sbor dokázal v období první republiky obstát v mnohých náročných úkolech. Za ten nejnáročnější bychom mohli z dnešního pohledu počítat ono sjednocení dvou konfesně odlišných sborů. To se podařilo bez náznaku sebemenšího vnitřního konfliktu. Libštátský sbor také poměrně snadno dokázal absorbovat věroučně rozličné kazatele. Během prvorepublikového období zažil sbor luterského faráře Marušiaka, starozákonníka Daňka a probuzeneckého Kučeru. Vedle toho na své kazatelně přijímal jako hosty kazatele z Jednoty bratrské. I z tohoto krátkého výčtu může být patrné, že Libštát by se snad ani nemohl dostat do sporu, který by byl teologický. V této otázce byl Libštát snad až příliš pružný.

Také když se v roce 1942 rozhoří v Libštátě první vážný spor, není to kvůli otázkám věroučným. Není to ani kvůli otázkám hospodářským a snad ani ne kvůli otázkám týkajících se správy a vedení sboru. Konflikt se rozhoří poté, co ovdovělý farář Kučera ve svých 57 letech oznámí, že se bude znovu ženit. Sám je již téměř tři roky

---

³⁶⁶ Více k tématu: FIALOVÁ, Eva: Dopad Mnichovské dohody na sbory Českobratrské církve evangelické v zabraném území Československa a stanoviska Synodní rady ČCE k aktuální situaci. In: *Ex archivis ecclesiae. Sborník příspěvků historiků a archivářů k dějinám Českobratrské církve evangelické a jejích předchůdkyň, evangelických církví augsburského a helvetského vyznání v českých zemích*. Praha: 2009.

³⁶⁷ Dopis z Libštátu z 1. dubna 1939, podobně také 30. ledna 1939. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1939.

vdovcem a život o samotě mu zkrátka neprospívá.³⁶⁸

Za svou druhou ženu si zvolil Květu, svou někdejší služnou.³⁶⁹ V jednom z dopisů se Kučera o svých pohnutkách k tomuto kroku zmiňuje takto: *Chci to děvče, aby se o mě staralo ve stáří, je pro mě těžké vařit, prát, dělat snídaně a večere. V hostinci se o mě starají jen z milosti, ona odešla v červnu, nyní je listopad a jinou služnou mi zatím z úřadu práce neschválili.*

Přestože nevěsta se sňatkem souhlasí, Kučera cítí, že je zde něco, co by mohlo způsobit jisté nepochopení, a sám to výstižně pojmenovává: *Její jediná vada je její věk, od srpna jí běží 22. rok.* V tomto ohledu má evidentně sám Kučera hluboké pochybnosti a tento značný věkový rozdíl jej trápí. V dopisech synodnímu senioru Křenkovi se ptá, zda by byl tento sňatek nemorální. O blízkou přítomnost nějaké ženy Kučera bezesporu stojí, neboť se přiznává, že se zkoušel několikrát sblížit i se staršími ženami, ale nikdy se to nepovedlo.³⁷⁰

Ovšem s příchodem adventu se Kučera rozhodl celou záležitost uspišit a přípravy na nový manželský život nabraly na obrátkách. Dokonce se zdá, jakoby za toto rychlé tempo mohly blížící se Vánoce. Již po dvakrát je prožil sám, a tak také napsal Křenkovi, že nechce další špatné Vánoce. A vzhledem k tomu, že Kučera své rozhodnutí nehodlal již nijak změnit, Vánoce roku 1942 skutečně neprožil sám, ale již se svou manželkou, kterou si vzal 16. prosince.

Kučera se pro sňatek odhodlal se vši vervou. Z dochovaných dopisů bychom snad mohli i uvažovat o určité umíněnosti. To je nakonec i patrné z biblického příběhu, ke kterému se Kučera utíkal či ke kterému své postavení připodobnil. Jedná se o Jákobovo volání při zápasu s Bohem: *Neopustím Tě, leč mi požehnáš.*³⁷¹

Takovýto průběh dosvědčuje i vyprávění pana Kříže, který byl v době vypuknutí sporu aktivním dvacetiletým členem sdružení mládeže. Podle jeho slov za spor může převrácení významu toho, co Kučerovi doporučovali ze synodu i ze seniorátního úřadu. Radili mu sňatek neuzavírat či alespoň z Libštátu odejít, pakliže sňatek uzavře. Farář

---

³⁶⁸ Dopis Josefu Křenkovi (synodní senior) od faráře Kučery, 24. listopadu 1942. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1942.

³⁶⁹ Oddací list, 16. prosince, Klobouky u Brna. ÚA ČCE, dodatky k fondu SR ČCE, personální složka Jaroslava Kučery.

³⁷⁰ Dopis Josefu Křenkovi (synodní senior) od faráře Kučery, 24. listopadu 1942. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1942.

³⁷¹ Genesis 32:27.

Kučera totiž dle pana Kříže tvrdil, že mu tento sňatek byl doporučen seniorátním výborem, v čele s Říčanem. Ale staršovstvo posléze zjistilo pravdu a přišlo se tak na to, že to byla Kučerova lež.³⁷²

S odchodem snad Kučera nejprve i souhlasil. Do Prahy dokonce zaslal i svou rezignaci. Tu ale vzápětí stáhl. Sám byl pak ale přesvědčen o trochu jiném původu tohoto začínajícího konfliktu. Tvrdil, že jej rozpoutal kurátor Kabelák, který se chtěl *mstít* za to, že se Kučera *nepokusil získat srdce jeho příbuzné*.³⁷³ Celý konflikt se nakonec může jevit i tak, že ženy v něm hrají pouhou kulisu k nějakým hlubším neshodám mezi jednotlivými členy sboru, respektive mezi sborovým kurátorem a sborovým farářem.

Vyprávění pana Kříže pak potvrzuje již z archivních pramenů známý fakt, že jedinou *závadou* druhé Kučerovy manželky byl skutečně pouze její věk. Pan Kříž popírá i jakékoli předsvatební aféry mezi ní a farářem Kučerou.

Jak jsme již slyšeli, Kučerova druhá žena byla na faře zaměstnaná jako služná. Tuto práci tam vykonávala i za života Kučerovy první manželky. Zde pan Kříž vyvrací jakékoli podezření, že by snad za celým konfliktem stála jakási milostná aféra Kučery a jeho služné ještě za života Kučerovy první ženy, a s jistotou tvrdí, že se nikdy o něčem podobném ani nehovořilo.³⁷⁴

Tyto malicherné důvody ale způsobily táhlý konflikt, který celý sbor skutečně vyčerpal. Jak se tahanice, které tento sňatek následovaly, projevíly do života sboru je patrné z dopisu Josefa Kabeláka, kurátora sboru. Ten píše vikáři Janeczkovi, který Libštát zná a také v něm pobýval. Snad nejvíce se celý spor projevil na účasti lidí na sborových shromážděních.

Kabelák píše, jak za posledních několik neděl klesl počet lidí na bohoslužbách z 65 až na 40, a to je i včetně dětí. Na nedělní škole se účast dětí snížila snad ještě více. Původně na ni chodívalo okolo 50 – 55 dětí, nyní v době sporu ji navštěvuje okolo 10 – 17 dětí. Podobně se tento spor projevil i na účasti na bohoslužbách v Turnově, kam se

---

³⁷² Rozhovor s panem Křížem.

³⁷³ Dopis od Kučery. Není jasné, komu je adresován, 12. prosince 1942. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1942.

³⁷⁴ Rozhovor s panem Křížem.

touto dobou dostavovalo pouhých 20 evangelíků.³⁷⁵

Mnoho lidí si dokázalo najít za libštátské bohoslužby náhradu. Někteří začali chodit k husitům do Církve českomoravské, jiní zase raději zašli na katolickou mši nebo do Nové Paky na shromáždění Jednoty bratrské. Ti, kteří se nechtěli spokojit s nabídkou jiných církví, podnikali cesty do okolních evangelických sborů, aby se bohoslužeb účastnili tam. Cílem se jim tak stala například Jilemnice, kam dokonce jezdili libštátští evangelíci organizovaně na jízdách kolech.

Ovšem ne všichni byli tak odhodlaní evangelíci, aby vyhledávali bohoslužby ve své vlastní nebo nějaké jiné etablované církvi. Již jsme slyšeli o těch, kteří navštěvovali husity, katolíky i jednotu. Avšak byli i tací, jejichž věroučné přesvědčení nemělo takové pevné mantinely a nechalo se unášet na vlnách lidové tvořivosti.

Kurátor Kabelák píše o tom, jak se nemalý počet evangelíků uchýlil k sektářství. Mnozí členové začali například chodit do Lomnice do tzv. sekty obrácených.

Na rozdíl od těchto *zbloudilců* měla mládež o své náboženské příslušnosti poměrně jasno. Sdružení mládeže po dobu sporu fungovalo samostatně, tedy bez vedení staršovstva či faráře sboru. Přesto však toto sdružení zůstalo věrno své církvi a svá setkání si mládežníci připravovali podle příruček synodní rady.

Tato setkání se konala po chalupách a záhy se stala v celém společenství velmi populární. Často na ně chodili rodiče mládežníků i starší členové sboru a celková účast tak byla okolo 30 – 40 lidí.

Podle vzpomínek pana Kříže byly k odtržení mládeže dva hlavní impulzy. Prvním byla neshoda s farářem Kučerou, když mládeži vynadal za to, že hrála na farní zahradě stolní tenis. Údajně mu vadilo, že tam mládežníci udupávali trávu, kterou dával králíkům. Načež mládež přestala mít na Kučerovu mrzutost trpělivost. Druhým impulzem se stala jedna událost, kdy mládež přišla na faru na svou biblickou hodinu, avšak ta se nekonala a dveře zůstaly zavřeny. Načež se mládež od oficiálního sborového života odtrhla. Ještě i po letech pan Kříž ve svém vyprávění označuje mládež za velice *trucovitou*.³⁷⁶

Slova pana Kříže mohou být potvrzena i archivními prameny. Například kurátor

---

³⁷⁵ Dopis Josefa Kabelák vikáři P. Janeczko, 31. srpna 1943. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³⁷⁶ Rozhovor s panem Křížem.

Kabelák popisuje podobnou nebo dokonce stejnou událost takto: *Kučera jim zabraňoval ve scházení se odpoledne ve faře v sále. Huboval, škareděl a zhášel jim světlo v sále. Zabraňoval jim hráti na zahradě, kterou před několika lety mládež zplanýrovala pro své hry... A tak se na návrh Františka Šindeláře začala mládež scházet po domech.*³⁷⁷

Pan Kříž je v podstatě vrstevníkem Kučerovy druhé ženy. V době sporu tak mladá paní Kučerová věkově zapadala ke sdružení mládeže. Tam ovšem chodila pouze do doby, než se vdala. Poté mohla navštěvovat pouze oficiální sdružení mládeže, které bylo vedeno jejím manželem na faře. Tam ale nikdo z mládežníků nechodil.³⁷⁸

O vztahu nové paní farářové k mládeži píše v jedné ze svých výpovědí i kurátor Kabelák. Zároveň zde potvrzuje i slova pana Kříže, když říká, že ho farář Kučera požádal ještě před uzavřením sňatku, aby ve sdružení mládeže oznámil, že pan farář žádá sdružence, aby ihned přestalo přátelství mezi jeho manželkou a sdruženci a aby byla respektována jako choť seniora.³⁷⁹

Kučera se tedy snažil přerušit styky své manželky se sdružením mládeže již od samého začátku. Tím patrně přilil olej do ohně a na místo budování dobrého vztahu k mládeži se ji od počátku snažil držet od těla, ostatně jsme již slyšeli i o tom, jak mládež nebyla vpuštěna na faru na jedno ze svých pravidelných setkání. Není divu, že se právě z mládeže vyvinula velmi autonomní jednotka stojící po dobu sporu v podstatě mimo sbor.

Z pohledu některých členů sboru se Kučerovi nedařila ani jeho kazatelská činnost. Mnozí jej obviňovali, že využívá kazatelny jen k tomu, aby se obhájil. Jeho kázání se prý stávala tendenčními a obsahovala narážky na členy staršovstva. To ovšem údajně dělal velice jemně a nenápadně, takže ho dle slov některých jeho současníků ani nebylo možno za toto obvinít. Mnoho lidí si tak z kostela namísto povzbuzení přineslo domů akorát *rozrušení*.³⁸⁰

Libštátský spor ovšem brzy vystupňoval až do právních rozměrů. Jedním z právních kroků bylo rozhodnutí sborového shromáždění z roku 1944, kdy byla

---

³⁷⁷ Odpověď na stížnost podanou Vaníkem, píše ji staršovstvo, říjen 1944. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³⁷⁸ Rozhovor s panem Křížem.

³⁷⁹ Odpověď na stížnost podanou Vaníkem, píše ji staršovstvo, říjen 1944. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³⁸⁰ Tamtéž.

vyslovena nedůvěra staršovstvu a naopak byla projevena důvěra faráři Kučerovi. Členové staršovstva se později bránili tím, že toto shromáždění bylo pod vlivem silné agitace Kučerových stoupenců.³⁸¹

Dalšími právními kroky bylo podání trestního oznámení na kurátora Kabeláka a sborového pokladníka, čímž se řešení sporu dostalo do rukou světské státní moci. Ta však rozhodla, že vše bylo v souladu se zákony republiky a řešení sporu tak nakonec přece jen zůstane v moci církve. Seniorátní výbor za tímto účelem ustanovil v lednu 1945 správní komisi, která měla celý spor uzavřít. Ta začala s ohledem na zdravotní problémy faráře Kučery pracovat na výběru nového faráře, který by do rozhádaného sboru přinesl pokoj a smír.

V průběhu roku 1945 se pak dařilo situaci pozvolna uklidňovat. Výsledkem však přesto byl naprosto vyčerpaný sbor. Obzvláště poslední rok tohoto sporu byl velice bolestný. Od podzimu 1944 byl Kučera nemocný. Bohoslužby se konaly nadále jen čtené. Večeře Páně zde byla vysloužena snad pouze na svátky svatodušní. Mládež nebyla vyučována vůbec, náboženství na školách se nevyučovalo a nedělní škola se taktéž nekonala, tedy až na dobu pobytu dvou diákonů, kteří do Libštátu na chvíli přijeli. A na výčet událostí, které se za celý rok rovněž neuskutečnily, patří i konfirmace a křest. Křest se po dlouhé době koná až v létě 1945, kdy přijíždí kázat farář z Třebechovic a konsenior Pavlinec.³⁸² Kromě toho, že může být konečně vykonán nějaký křest, došlo i k dlouhodobě odkládanému schválení účtů za rok 1943 a 1944.³⁸³

Situace se začne uklidňovat až s příchodem nového faráře Bohatce. Ten v Libštátě již dvakrát během roku 1945 kázal.³⁸⁴ V září se přestěhoval do Libštátu natrvalo. Během října se Kučerův zdravotní stav ještě zhoršil a brzy nato zemřel. Nový farář Bohatec měl před sebou velmi náročný úkol. Musel znovu postavit sbor, který se ani nedokázal rozloučit se svým farářem, když zemřel.

Senior Pavlinec podává o pohřbu libštátského faráře Kučery následující zprávu: *Nebyli tam členové staršovstva, ani libštátští zpěváci. Ve stejnou dobu byl v Libštátě i*

---

³⁸¹ Odpověď na stížnost podanou Vaníkem, píše ji staršovstvo, říjen 1944. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 17.

³⁸² Dopis od správní komise ČCE v Libštátě, adresován synodu, 20. září 1945. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1945.

³⁸³ Výroční účty 1943, 1944, 1945. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 19.

³⁸⁴ Dopis od správní komise ČCE v Libštátě, adresován synodu, 20. září 1945. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1945.

*profesor Daněk, ten ale na pohřeb nepřišel.*³⁸⁵ Rozloučení s Kučerou bylo stejně smutné, jako byl konec jeho kariéry.

Pro Bohatce nyní nastal čas sbor znovu vybudovat. Jeho úkolem na další roky bude získat věřící, kteří pro znechucení nad děním ve sboru přestali na jeho shromáždění přicházet. Po své instalaci v prosinci 1946, kam nepřišel ze sousedních sborů evangelické církve ani jeden zástupce, konstatuje Bohatec, že poměry jsou celkem uklidněny. Přesto však někteří přátelé seniora Kučery na bohoslužby nechodí. Získat tyto členy by mělo být úkolem staršovstva, tedy především těch členů, kteří byli Kučerovi přátelé. To by však nebylo jediné, s čím se v poválečných letech musel Libštát vypořádat. Z obce se odstěhovalo okolo 35% lidí, kteří odešli do měst a především do vyprázdněného pohraničí. Ještě silněji se tyto demografické změny dotknou malého Rváčova a vůbec všech kazatelských stanic.³⁸⁶

---

³⁸⁵ Štěpán Pavlinec píše o pohřbu Kučery. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1945.

³⁸⁶ Štěpán Pavlinec píše po instalaci nového faráře Miloslava Bohatce, 8. prosince 1946. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1946.

7. Diaspora

Zmiňovat se dopodrobna o životě všech údů libštátské diaspory by patrně sahalo mimo rámec této práce. Většina filiálních sborů a mnohé kazatelské stanice si žily pro značnou vzdálenost od svého centra vlastním životem, odděleny od života libštátských evangelíků. Během dvacátého století se buď postupně plně osamostatnily, to se týká především městských sborů, anebo zcela zanikly. V současnosti libštátský farní sbor zajišťuje bohoslužby pouze v Nové Pace a dále střídavě v Semilech a na Spálově v závislosti na ročním období.

Avšak zmínit se alespoň ve stručnosti o fungování těchto sborů a kazatelských stanic je nezbytné. Ty totiž ovlivnily práci všech libštátských farářů a tím se dotkly i života evangelíků v Libštátě. Do kůže zdejších farářů se můžeme snadno vcítit po přečtení následujícího úryvku dopisu faráře Daňka:

*Není-li to oběť, je to aspoň křížová cesta. Jak jest jinde, nevím, ale mluvím ze zkušenosti diasporního faráře... a to jest, že člověku při tom není dobře. Totiž proto, že de facto není farářem nýbrž agentem, jmenuje se sice „parochus“ ale ve skutečnosti ho drží v drápech železnice nebo pošta a místní lidé z něho nemají ničeho kromě toho kázání. A to mne dělá nešťastným, že nemohu být ani pastorem ani učitelem ani úředníkem, vše tak pořádným a důkladným, jak jsem zvyklý práci dělat.*³⁸⁷

Farář Kučera tato slova pouze potvrzuje: *Farář vyučuje náboženství 21 hodin týdně na 14 školách od sebe vzdálených, doma je jen hostem, studovat může jen na cestách do škol a kancelářskou práci musí dělat po večerech.*³⁸⁸ Než se ale podíváme na to, o jakou práci přesně šlo, podívejme se na charakter a rozsah Libštátské diaspory.

K helvetskému vyznání se aktivně přihlásili lidé z 21 obcí, takový počet vyplývá ze seznamu příspěvků na stavbu chrámu.³⁸⁹ Tento počet míst se nadále rozrůstal, až nakonec zahrnoval i místa 10 hodin vzdálená. Uvedme si náčrtek míst, který si utvořil reformovaný farář přibližně na počátku poslední třetiny 19. století. Uvedme si z jeho rozpisu všechna místa dle vzdálenosti: 1 hodina (Svojek, Lomnice, Nová Ves, Košťálov,

---

³⁸⁷ Osobní korespondence s Josefem Hromádkou, 7. ledna 1919. Archiv Slavomila Daňka, Katedra praktické teologie Evangelické teologické fakulty UK.

³⁸⁸ Zpráva o stavu sboru zapsaná 30. března 1932. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

³⁸⁹ Celkový přehled těchto míst je mezi přílohami této práce. Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, R-III-B-1.

Bělá, Kunderatice), 1,5 hodin (Kruh, Mříčná), 2 hodiny (Semily, Sytová, Loukov, Háje, Rybnice, Jilemnice, Peřimov, Stará Paka), 2,5 hodiny (Kněžnice, Holenice, Hrabačov, Dolní Štěpanice, Martinice, Nová Paka, Železnice), do 3 hodin (Valteřice, Branná, Mrklov, Rychlov, Horní Štěpanice, Štěpanická Lhota, Víchová, Víchovská Lhota, Kartouzy), 3,5 hodiny (Benecko, Křížlice, Roudnice, Jičín), 4 hodiny (Vrchlabí), 5 hodin (Rokytnice, Turnov, Lažany, Bukovina), 6 hodin (Nový Svět, Harrachov, Janské Lázně, Maršov, Rudník-Leopold, Heřmanovy Sejfy), 10 hodin (Liberec).³⁹⁰ Jak často do těchto míst musel farář z Libštátu zajíždět, je patrné z rozpisu bohoslužeb a vyučování náboženství v diaspoře, který je uveden v příloze této práce. Do této kapitoly rovněž patří základní přehled kazatelských stanic a filiálních sborů, uvedme si nejprve ta místa, která zůstala pod správou Libštátu ještě po roce 1918. Teprve v závěru se krátce seznámíme se sbory či s kazatelskými stanicemi, které se ze svazku mateřského Libštátu do tohoto roku vyvázaly.

Mezi hlavní místa, kam musel farář nové Českobratrské církve evangelické pravidelně zajíždět, patřil Jičín, Liberec, Rváčov a Spálov. V těchto místech se konaly pravidelně bohoslužby, které byly vedeny farářem z Libštátu. Poté, co v neděli dopoledne vykonal bohoslužby v Libštátě, odjel do Jičína, jednalo-li se o první neděli v měsíci, další neděli pak jel do Liberce. Třetí neděli věnoval Rváčovu a čtvrtou neděli věnoval Spálovu, zde ovšem kázal pouze každý druhý měsíc.³⁹¹

Mimo tyto sbory musel farář svou službou zaopatřit také vězení v Kartouzích. Odtud pravidelně získával seznamy vězňů evangelíků. Do věznice jezdili faráři již během druhé poloviny 19. století. V roce 1872 zde bylo 12 vězňů augšpurského vyznání a 3 helvetského. Z Libštátu do Kartouz jezdili faráři obou konfesí čtyřikrát ročně. Během třicátých let 20. století se počet zdejších evangelíků pohyboval vždy okolo dvaceti. Pro ně byly několikrát do roka vykonány bohoslužby, zpravidla se jednalo většinou o velké svátky, kdy bohoslužby byly vyslouženy buď až nazítří nebo naopak o den dříve.³⁹² Celkově bývala vězňům vysluhována večere Páně přibližně třikrát do roka.³⁹³

---

³⁹⁰ Schéma reformovaného faráře, nedatováno. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L4.

³⁹¹ Zpráva o stavu sboru zapsaná 30. března 1932. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

³⁹² Kartouzy. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 20.

³⁹³ Zpráva o stavu sboru zapsaná 30. března 1932. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

Nejvzdálenějším místem, které libštátský farář duchovně zaopatřoval, byl Liberec. Zdejší evangelické společenství vzniklo v roce 1910. Během třiceti let se z něho vybuodovala svébytná jednotka církve, která byla z velké části tvořena lidmi z řad inteligence. Mnoho členů bylo učitelů, profesory a úředníky. Na bohoslužby však mnozí z nich chodili poměrně nepravidelně. Ze 150 zapsaných duší navštěvovalo bohoslužby pouhých 30 – 35 lidí. Bylo tam poměrně aktivní sdružení mládeže. To se scházelo v neděli po bohoslužbách a mimo jiné také vedlo nedělní školu.³⁹⁴ V souvislosti s poválečným odsunem Němců a následným dosídlením území česky hovořící populací nebylo již nadále v silách Libštátu duchovně obstarávat toto území, a tak v roce 1946 vznikl liberecký farní sbor, který měl napříště spravovat liberecký, jablonecký a frýdlantský okres.³⁹⁵

Dalším velkým sborem, který se v témže roce odtrhl od svazku mateřského sboru, je Jičín.³⁹⁶ Ten vlastně nabyt určitou autonomii již ve třicátých letech, kdy se pro neshody s libštátským sborem oddělilo jeho hospodaření.³⁹⁷ Účast na bohoslužbách zde byla velmi dobrá. Z 317 zapsaných duší přicházelo na bohoslužby až 80 lidí.³⁹⁸ Hlavní postavou sboru byl dr. Novotný. Dobře tu také fungovala nedělní škola.³⁹⁹ Jičínský sbor byl založen roku 1928 jako filiální.

Svébytným údem libštátské církve bylo společenství evangelíků na Rváčově, který je součástí Lomnice nad Popelkou. Oficiálně zde byla zřízena kazatelská stanice roku 1927. Duší bylo na Rváčově zapsaných 291, účast na bohoslužbách byla hojná, pouze se objevují stížnosti, že v létě bývala účast výrazně slabší, neboť lidé trávili neděli prací na poli.⁴⁰⁰ Po druhé světové válce se ze všech libštátských filiálek a kazatelských stanic dotklo vysídlování venkova snad nejvíce právě Rváčova.

Společenství evangelíků na Spálově, který leží mezi Semilami a Železným Brodem, bylo založeno již roku 1860. V meziválečném období se v něm k evangelické církvi hlásilo pouhých 35 lidí, účast na bohoslužbách však někdy dosáhla až 60

---

³⁹⁴ Tamtéž..

³⁹⁵ Rozhodnutí libštátského staršovstva padlo 14. března.1946. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 20.

³⁹⁶ Tamtéž.

³⁹⁷ Rozhodnutí synodu z 20. června 1930. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.

³⁹⁸ Stav filiálek k 31. prosinci 1933. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

³⁹⁹ Zpráva o stavu sboru zapsaná 30. března 1932. SOKA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

⁴⁰⁰ Tamtéž.

věřících. To mohlo být způsobeno i větším počtem návštěvníků jiných konfesí. Na spálovské bohoslužby se dostavovali i zdejší katolíci a husité.⁴⁰¹ Marušiak si stěžoval, že tam chodí jen 7 – 8 lidí.

Zajímavé je sledovat, jak se liší skladba členů, respektive způsob jejich přístupů, ve výše uvedených místech. Například ve Spálově, který je nejstarší kazatelskou stanicí, se po roce 1918 neudály žádné významné přístupy ani výstupy. Podobně se ani nijak výrazně neměnil počet členů evangelické církve v Liberci. Zato však v takovém Rváčově byla právě většina jeho členů až z doby první republiky a jen málo bylo těch, kteří byli rodilí evangelíci.⁴⁰²

Ze stanic, které se z libštátského svazku vyčlenily ještě před rokem 1918, si uvedme Sobotku, Hořice a Valteřice. Společenství evangelíků v Sobotce bylo založeno v roce 1868 a zprvu se zde evangelíci scházeli v soukromých domech. Příležitostně se v Sobotce zastavoval farář z Bošina a z Libštátu. Oba sbory byly od Sobotky přibližně 25 km vzdáleny. Sobotka tak sloužila právě evangelíkům, kteří žili v této oblasti a kteří by to měli do jedné ze stávajících církví i více jak 5 hodin chůze.⁴⁰³

Hořice byly ustanoveny o tři roky později než Sobotka, tedy roku 1871. Bohoslužby se zde konaly každou třetí nebo každou čtvrtou neděli a zpočátku sem zajížděli hned tři faráři: z Libštátu, Bukovky a Hronova. Libštát však z těchto tří je Hořicím nejbližší. V Hořicích byla situace poměrně vypjatá a zdejší evangelíci museli snášet řadu protivenství od ostatních.⁴⁰⁴

Nakonec je potřeba ještě zmínit Valteřice. Jejich postavení bylo značně specifické. Formálně byly sice součástí libštátského sboru, ale díky vlastní evangelické škole, která byla založena již roku 1786, a přítomnosti evangelických učitelů fungovaly v podstatě jako samostatný sbor.⁴⁰⁵ K jejich plnému osamostatnění po právní stránce došlo ale až roku 1919.⁴⁰⁶

---

⁴⁰¹ Tamtéž.

⁴⁰² Stav filiálek k 31. prosinci 1933. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík 13.

⁴⁰³ Zapsáno 26. listopadu 1872. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L 10.

⁴⁰⁴ Zapsáno 24. ledna 1873. SOkA Semily, Fond ČCE v Libštátě, balík L10.

⁴⁰⁵ LOUDA, Jiří: *Evangelíci augšpurského a helvetského vyznání ve Valteřicích (1781 – 1928)*, Diplomová práce. Hradec Králové: 2008, str. 63.

⁴⁰⁶ Tamtéž, str. 97.

8. Závěr

Časové rozpětí, ve kterém jsme sledovali dějiny evangelíků v Libštátě, nebylo vybrané náhodou. Roky 1783 – 1945, které daly rámeček této práci, byly zvoleny z několika důvodů. Ten hlavní důvod nám nakonec připomíná i samotný podtitul, který byl propůjčen ze slov hraběte Trautmannsdorfa. Existence dvou evangelických sborů v jednom místě, které se hlásí k rozdílným konfesím, je na českém území poměrně vzácný jev. Vedle tradičního cíle, jakým je systematické zmapování sborových dějin, stála v popředí otázka po významu konfese a jejím původu. Vzhledem k paralelnímu působení dvou sborů rozdílných konfesí bylo možné sledovat i vzájemnou interakci dvou konfesí. Nabízejí se tak přímo otázky, proč vůbec došlo k rozdělení evangelíků v jedné obci na dvě rozdílné konfesijní skupiny, jak se měnil jejich vzájemný vztah a co je vedlo k jejich vzájemnému spojení. Na této linii je pak snadné sledovat i význam konfese jako takové a klást si otázky po její hodnotě a smyslu v různých časových obdobích. S ohledem na to, že se v tomto případě jednalo o jeden z významných cílů této práce, byl určen zmíněný časový rozsah.

Než se pustíme do samotných závěrů spojených s konfesní problematikou v Libštátě, podívejme se na poznatky současné literatury věnované obecným dějinám konfesní problematiky. Daniel Nešpor upozorňuje na poměrně zajímavý vývoj vztahu obou konfesí, kdy po původních odstředivých tendencích v raném tolerančním období dochází po čase ke vzájemnému sblížení, následnému odcizení a opětovnému sblížení obou konfesí. Pro tyto jevy využívá pojmu konfesionalizace, jedná-li se o kladení důrazu na vlastní konfesi, a pojmu dekonfesionalizace, jedná-li se o upozaďování vlastní konfese na úkor vzájemného sblížování. V souvislosti s těmito jevy poukazuje Nešpor na několik výrazných tendencí. Po prvotním vzájemném ostrém vyhranění obou konfesí po vydání tolerančního patentu došlo ke vzájemnému sblížení před rokem 1848. Tehdy nastal první významnější pokus o spojení obou církví. Spojení nenastalo kvůli majetkovým sporům, představitelé církve augšpurského vyznání byli dokonce ochotni přistoupit na kvašený chléb při večeři Páně za podmínky, že se bude při vysluhování klečet. V diskuzích byla tehdy zdůrazňována především politická modernita a českost. Z česky mluvících sborů augšpurského vyznání bylo pro toto spojení 16% sborů,

zatímco z reformovaných sborů bylo pro 76% česky hovořících sborů. Vláda ve Vídni toto spojení odmítá v provizoriu roku 1849, neboť netouží po dalším rozvoji českého protestantismu. Definitivně je vláda odmítne roku 1861.⁴⁰⁷ Po tomto neúspěšném pokusu o unii nastává opět konfesionalizace. Ta je především živena shora, částečně pak také ze zahraničí – především u luteránů.⁴⁰⁸ Ovšem tato konfesionalizace se obecně neseskává s velkým úspěchem na straně sborů. Například Daniel B. Molnár a Karel Eduard Lány, kteří chtěli dát liturgii luterský svéráz, byli úspěšní jen ve sborech na východní Moravě díky jejich blízkosti ke Slovensku. V Čechách se tohoto programu ujalo jen několik farářů.⁴⁰⁹ Přísnější konfesionalismus netrval dle Nešpora déle než do přelomu 19. a 20. století, kdy byl postupně vystřídán nacionalismem.⁴¹⁰ S datováním konce konfesionalismu na přelom století souhlasí i Pavel Filipi, který konstatuje, že v prvních dvou desetiletích nového století je patrný ústup z konfesní určitosti. Pavel Filipi dále dodává, že tento ústup dostal později ideový základ v díle Ferdinanda Hrejsy *Česká konfese*.⁴¹¹ Z obecnějších prací je možné odkázat na práci německého historika Olafa Blaschkeho, který se zabývá významem konfese v 19. století.⁴¹² A jakým způsobem se tedy projevil tento vývoj v Libštátě?

První roky po vydání tolerančního patentu byly naplněny notnou dávkou dezorientace mezi oběma konfesemi, z čehož pramenilo i vzájemné lanaření pro jednu či pro druhou stranu. Jak jsme měli možnost vidět, často bylo toto přebíhání spojené s rodinnými či osobními vazbami. Od jedné strany k druhé tak zpočátku většinou přecházely větší skupiny lidí. Tento vývoj probíhal obdobně jako na většině území Čech, kde bylo základní konfesní vyhraňování ukončeno rokem 1784.⁴¹³ Co se týká otázky samotné přítomnosti obou konfesí, panují v odborné literatuře dva názory. Zdeněk Nešpor uvádí, že podkrkonošským evangelíkům šlo hlavně o laické čtení Písma,

---

⁴⁰⁷ NEŠPOR, Zdeněk: Luteráni v českých zemích v období protireformace a náboženské tolerance (1620 – 1861). In: JUST, Jiří (ed.): *Luteráni v Českých zemích v proměnách staletí*. Praha: 2009, str. 184.

⁴⁰⁸ Tamtéž, str. 185.

⁴⁰⁹ FILIPI, Pavel: Hledání liturgické tváře. In: *Teologická reflexe*. Praha: 2010, str. 119.

⁴¹⁰ NEŠPOR, Zdeněk: *Náboženství v 19. století*. Praha: Scriptorium: 2010, str. 146.

⁴¹¹ FILIPI, Pavel: Hledání liturgické tváře. In: *Teologická reflexe*. Praha: 2010, str. 120.

⁴¹² V českém prostředí vyšel jeho článek v *Teologickém sborníku* 4/2000, který je celý věnovaný problematice druhé konfesionalizace. BLASCHKE, Olaf: Argumenty pro zavedení pojmu „druhé konfesionální období“. In: *Teologický sborník*. 4/2001, ročník 7. Brno: 2001.

⁴¹³ NEŠPOR, Zdeněk: Luteráni v českých zemích v období protireformace a náboženské tolerance (1620 – 1861). In: JUST, Jiří (ed.): *Luteráni v Českých zemích v proměnách staletí*. Praha: 2009, str. 165.

přijímání podobojí, ale také požadavek jazykově české bohoslužby.⁴¹⁴ Právě posledně zmíněný požadavek patrně sehrál významnou úlohu ve prospěch luteránů, neboť luterští faráři přicházeli z jazykově blízkého Slovenska, zatímco kalvíniští faráři byli především z Maďarska. Nejinak tomu bylo i v Libštátě, kam přišel reformovaný farář Jan Csomor z Dolních Uher a kam také docházel luterský farář Štěpán Šimko z Horních Uher. Druhou tezí, která vysvětluje přítomnost luteránů v této části českého území, je názor, že evangelíci na Jilemnicku se soustředili na boj proti vrchnosti, a tak již nestačili zaznamenat zprávu, že je potřeba přihlásit se k jedné ze dvou konfesí, a tak zůstali luterány.⁴¹⁵

Později byla častým motivem k odchodu nepřítomnost vlastního faráře. To se týkalo především evangelíků augšpurského vyznání, kteří v Libštátě neměli stálého faráře až do roku 1868, a kvůli všem důležitějším úkonům museli do 4 hodiny vzdálených Křížlic, neboť křížlický farář přicházel pouze čtyřikrát v roce. Takovéto důvody ke změně konfese nejsou v našem prostředí neobvyklé a netýkají se jenom luteránů. Jako příklad si můžeme uvést právě Křížlice, kde docházelo k přestupům reformovaných k luteránům právě z důvodu odlehlosti sídla vlastního faráře. Dovedeme si představit, že důvodem k setrvání v první fázi po vydání tolerančního patentu mohly být osobní vazby. Později ale místy nalézáme i pokusy o teologické zdůvodnění vlastní existence. Připomeňme tak ještě jednou následující odpověď luteránů na otázku, proč nemohou chodit na bohoslužby k faráři Kissovi do reformovaného kostela: *Co však se toho návrhu dotýká, aby kázání pana Kiše navštěvovali, to že bez újmy vlastního vzdělání učiniti nemohou, anť oni více na učení Nového zákona váhu kladou.*⁴¹⁶ Z čehož vyplývá, že mezi luterány existovaly věcné teologické důvody, pro které sami sebe odlišovali do druhé strany, byť tyto důvody mohly být často vzdáleny luterskému pravověří.

Poté, co se Luteránům podařilo dostavět roku 1842 vlastní chrám, založit

---

⁴¹⁴ Tamtéž, str. 162.

⁴¹⁵ MELMUKOVÁ, Eva: Systém pramenného výzkumu existence, myšlení i způsobu života tzv. kacířů v českých zemích v období kolem vydání tolerančního patentu. In: MACEK, Ondřej (ed.): Po vzoru Berojských. Život i víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době. Praha, Kalich 2008, str. 24. Podobně i *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě*. Praha: 1995, str. 35.

⁴¹⁶ Jednání před zvláštní komisí, patrně mezi léty 1820 – 1822. *Dějiny evangelické církve a vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881*. Turnov: 1881, str. 7.

samostatný farní sbor roku 1867 a opatřit si následujícího roku vlastního faráře, dosáhli po formální stránce všeho, co chtěli. Právě někdy mezi roky 1842 a 1867 dochází k posunu ve vzájemných vztazích církví obou konfesí. Měli bychom si zde znovu uvést alespoň některé události, které poukazují na dobré vztahy mezi oběma církvemi. Za poměrně významný můžeme vidět rok 1864. Na jeho začátku byl zástupce libštátských reformovaných na pohřbu luterského faráře Molnára v Křížlicích. Dále se v průběhu roku uvažovalo o spojení úsilí při stavbě evangelické školy.⁴¹⁷ A nakonec i téhož roku přišel reformovaný farář Emanuel Havelka. V roce 1878 přišel do Libštátu jeho luterský protějšek Petr Marušiák. A právě tito dva muži sehráli klíčovou úlohu při sblížení obou církví. Jednou z hlavních metod této práce bylo sledování portrétů farářů a to, jakým způsobem ovlivnili své sbory. Udělejme tedy závěr z toho, jaký mají faráři Marušiák a Havelka podíl na vzájemném vztahu obou konfesí.

*Havelka a Marušiák se stýkali každého téměř dne, často i dvakrát. Marušiák přicházel obyčejně po jedenácté hodině, když vyřídil poštu a zanesl ji do schránky.*⁴¹⁸ Vztah mezi oběma faráři a potažmo i mezi oběma církvemi byl vřelý. Nebylo nezvyklé, že jeden za druhého zaskakoval, respektive administroval, když byl druhý z farářů nepřítomný. Velkým pokrokem bylo zavedení společného vyučování dětí v diaspoře. Hlavním důvodem afinity, která byla mezi oběma muži stále více patrná, byl důraz na vyznání zbožnosti a lásky. Oba muži byli velice sečtělí a orientovali se v soudobé teologické problematice. Ani pro jednoho však nebyly teologické problémy a rozpory to nejdůležitější, co by se mělo řešit. Oba dávali důraz na osobní vyznání jednotlivce, a to především takové vyznání, které se bude odrážet v osobní zbožnosti.

Jestliže Nešpor uvádí přelom 19. a 20. století jako období, kdy konfesionalismus dosáhl obecně v Čechách vrcholu, v Libštátě to neplatí. Vrchol konfesionalismu je potřeba vidět někde v první polovině 19. století. Čím více se roky blížily přelomu století, byla vidět snaha po vzájemném sblížení tu založená na praktických důvodech, tu zase na pocitu určité vzájemnosti mezi oběma sbory. Vzájemné sblížení probíhalo i za Havelkova nástupce, kterým se stal roku 1910 Slavomil Daněk. Úplné sjednocení pak bylo produktem, který byl utvořen a schválen na generálním sněmu v Praze

---

⁴¹⁷ Ke stavbě školy nakonec nedojde. V korespondenci mezi Havelkou a Nešporem je uvedeno, že stavba školy společně s luterány by byla obtížná, přesto však je to stále jedna z množností.

⁴¹⁸ HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939, str. 108.

v prosinci 1918. V Libštátě jej ale ochotně, rychle a bez problémů přijali, jakoby církevní unie bylo něco, po čem sami toužili a co sami plánovali.

V rychlosti byly v Libštátě projednány nejrůznější záležitosti. Shody bylo dosaženo ve společném postupu při výuce dětí, platech farářů či výběru katechismů. Především je potřeba zdůraznit ale shodu, které bylo dosaženo v oblastech týkajících se liturgie. Právě samotná liturgie je dobrým příkladem toho, jak lidi lpěli či nelpěli na své konfesi, neboť právě rozdíly liturgické patří mezi ty, kterých si dokáže každý jedinec povšimnout. Zde je až nápadné, jak hladce bylo dosaženo jednoty v liturgických otázkách. Znovu si tak připomeňme, že veškeré liturgické změny byly učiněny podle někdejších reformovaných. Z luterských prvků se do nových bohoslužeb nedostal jediný. Právě tento postup by nám mohl být i zajímavým svědectvím o letech předcházejících. Je totiž patrné, že zde již dlouho před rokem 1918 muselo dojít k odklonu od přísného dogmatismu a lpění na vlastní augšpurské konfesi.

Takovýto vývoj určitě nevidíme v sousedních Valteřicích. Navzdory geografické blízkosti a administrativní provázanosti šel vývoj valteřických sborů úplně opačným směrem. V 60. letech byly vztahy mezi valteřickými kalvíny a luterány mnohem horší než v Libštátě. To nakonec potvrzuje i práce Jiřího Loudy. V roce 1865 si zde luteráni museli založit vlastní školu, neboť nebyli schopni vyřešit spory o spolufinancování kalvínské školy, kterou do té doby společně užívali.⁴¹⁹ Ani potom se však situace neuklidnila. Křížlický farář Kutlík zde podněcoval spory mezi oběma stranami.⁴²⁰ A to je další důležitý rozdíl mezi Libštátem a Valteřicemi, neboť farář Kutlík spravoval libštátský sbor jen do příchodu prvního augšpurského faráře Pospíšila, tedy pouze 5 let, zatímco ve Valteřicích trval jeho vliv minimálně o 24 let déle. Situace ve Valteřicích se nezlepšila ani s příchodem faráře Aloise Trojana, který zde působil 30 let a fakticky stál v cestě spojení obou sborů, které mohlo nastat až po jeho odchodu v roce 1928.⁴²¹

Nabízí se tak vyslovení hypotézy, že pro pokojné soužití evangelíků dvou rozdílných konfesí je potřebná určitá míra vlastní vybudované infrastruktury a z ní vyplývající nezávislost. Dále velmi záleží na příslušném duchovním správci, neboť se

---

⁴¹⁹ LOUDA, Jiří: *Evangelíci augšpurského a helvetského vyznání ve Valteřicích (1781 – 1928)*, Diplomová práce. Hradec Králové: 2008, str. 78.

⁴²⁰ Tamtéž, např. str. 70.

⁴²¹ Tamtéž, str. 98 – 99.

zdá, že jeho role je v tomto ohledu ještě důležitější. Tato dvě stanoviska nevyplývají pouze ze srovnání Libštátu a Valteřic, ale i ze zkoumání vzájemných interakcí v samotném Libštátě. Stačí připomenout, na jaké úrovni zde byly vztahy mezi protestanty obou konfesí, když byli luteráni odkázáni na užívání kalvínského chrámu. Toto několik desítek let trvajícím společným užíváním bylo neustále doprovázeno stížnostmi podávanými k vrchnosti na jednání jedné či druhé strany až do doby, než dostali luteráni povolení konat své bohoslužby ve vlastních domácnostech. Na druhé podmínce, osobě faráře, snad záleží v tomto případě ještě více. Neboť jak jsme viděli, v Libštátě byli po mnohá desetiletí před vznikem spojené církve oba faráři vždy přátelé nebo se k sobě chovali alespoň ve vzájemné úctě. Můžeme opět jen připomenout přátelství luterského faráře Marušiaka a helvetského faráře Havelky nebo i samotnou skutečnost, že všechny děti původně helvetského faráře Daňka byly pokřtěny luterským Marušiakem. Lze se dále důvodně domnívat, že úloha obou tehdejších farářů byla pro pokojné spojení církví obou konfesí více než klíčová. Celkově lze tvrdit, že mezi důležité faktory patří značná míra autonomie v otázkách infrastruktury a orientace vlastního faráře.

Vedle soužití obou konfesí nás rovněž zajímalo, jak proběhlo spojení obou církví v roce 1918 a jak se v Libštátě vypořádali se všemi jeho úskalími. Pro otázku spojení je potřeba mít na paměti, že ambicí této unie bylo, aby byla nová církev založena na vnitřní integraci (*Konsensunion*), nikoliv pouze na administrativním spojení sborů rozdílné konfese (*Verwaltungsunion*).⁴²² To nám v podstatě stačí jako základní předpoklad. Podařilo se této *Konsensunion* dosáhnout?

Jak vyplynulo z oddílu, který byl věnován libštátské církevní unii, povedlo se této vnitřní integraci dosáhnout dokonce velice rychle. Již během roku 1919 byla učiněna dohoda o tom, že se při modlitbě bude stát, v pohřebních průvodech se nebudou nosit kříže a večeře Páně bude vysluhována s běžným kvašeným chlebem. Netřeba snad zdůrazňovat, že všechna tato rozhodnutí jsou založena na stávající praxi evangelické církve helvetského vyznání. Následujícího roku se zase v Libštátě usnesli, že při vysluhování večeře Páně se nebude hovořit o pravém těle Kristově a že se nebude při přijímání klečet, ale stát, tedy opět podle vzoru reformovaných.

Takovýto průběh ale kupodivu nebyl zase tolik neobvyklý. Jako důkaz nám

---

⁴²² FILIPI, Pavel: Hledání liturgické tváře. In: *Teologická reflexe*. Praha: 2010, str. 117.

může posloužit anketa, která proběhla v letech 1935 – 1936. Její znění i výsledky cituje Pavel Filipi v článku *Hledání liturgické tváře*. Otázky této ankety zněly jednoduše. Jedna otázka se týkala vybavení kostela (oltář – stůl Páně; krucifix – kříž), další zpívané liturgie a způsobu přijímání večeře Páně (ve stoje – v kleče) a nakonec, kdy byly provedeny změny a zda za souhlasu obce (staršovstva). Výsledek tohoto průzkumu byl následující: *Z předložených zpráv 15 sborů dříve a.v. bylo zjištěno, že až na jeden sbor všude se staly změny v bohoslužebném řádu a úpravě kostelů ve prospěch směru reformovaného. Tyto změny staly se ve třech případech s nesouhlasem části členstva, případně staršovstva, v jednom případě se mluví o sporech ve sboru. Synod běře na vědomí, že tyto změny byly provedeny celkem v klidu.*⁴²³

Nové společné učení ani nová liturgie tedy nijak výrazně libštátským evangelíkům vrásky nepřidělaly. Podobně snadno bylo dosaženo shody i v otázkách materiálních. Oba faráři dostali brzy po spojení stejný plat. Problémem se nestal ani výběr místa pro konání bohoslužeb. Nejprve se duchovní v obou chrámech pravidelně střídali. Poté došlo k rozhodnutí, že jeden týden se bude jeden farář věnovat bohoslužbám v diaspoře a druhý v Libštátě. Postupem času se luterský chrám užíval méně a méně, nejprve pouze v letních obdobích, poté jen na svátky, až se časem přestal používat téměř zcela. Celé spojení prošlo úplně hladce, a to jak po stránce materiální, tak i formální, a nestalo se předmětem výraznějšího sporu.

Záměrně byl věnovaný samostatný oddíl roztržce, která ve sboru nastala v letech 1942 – 1945. Tvoří totiž jakýsi protipól k jednáním, která se týkala teologických otázek. Zatímco se členové sboru teologicky shodli poměrně snadno, vznikla zde hluboká vnitřní krize, která byla způsobena problémy zcela světskými. Jiskrou, která zažehla plamen, se stala mladá dívka, která si vzala o 35 let staršího faráře Kučery. To ve sboru způsobilo poprask. Evangelíci se zde záhy rozdělili na dva tábory a po celé tři roky se velice nepříjemně přeli. Celý spor utichl až se smrtí faráře Kučery. Při detailním rozboru tohoto sporu bylo vidět, že se v žádném případě netýkal věroučného učení, ale pouze mezilidských vztahů.

Další výrazný závěr, který musíme z této práce učinit, se týká otázky spiritismu.

---

⁴²³ Pavel Filipi cituje: Zpráva o VII. synodu ČCE v Praze 1936, str. 35. FILIPI, Pavel: *Hledání liturgické tváře*. In: *Teologická reflexe*. Praha: 2010, str. 122.

Přesněji toho, jakým způsobem evangelické církve na tento duchovní směr reagovaly. Již jsme zde zmiňovaly práce Jiřího Loudy a Lud'ka Rejcherta, v nichž oba historikové konstatovali, že ani ve sborovém archivu valteřickém⁴²⁴ ani ve sborovém archivu křížlickém⁴²⁵ nenalezli o postupu proti spiritismu žádnou zmínku. Vzhledem k tomu, že v Libštátě se nalézají poměrně značné množství archivních pramenů svědčících o konkrétním postupu církve proti spiritistům, a to v obou sborech, byl otázce spiritismu vyčleněn samostatný oddíl, neboť právě toto svědectví pocházející z Libštátu může obohatit bádání v dějinách evangelíků na přelomu 19. a 20. století.

Nejčastěji je tato problematika v libštátských pramenech zmiňovaná okolo přelomu století, avšak o postoji církve ke spiritismu se zde dovídáme v poměrně dlouhém intervalu, který zahrnuje několik desetiletí. Žánrově se nejedná o jeden konkrétní druh pramene, který by o spiritismu hovořil, ale jedná se o celou škálu, která zahrnuje pravidelné nedělní ohlášky, výroční sborové zprávy, přednášky a beletrii, tedy beletristicky zpracovaný životopis faráře Emanuela Havelky. Co se nedělních ohlášek týká, v určitém období byla dokonce problematika spiritismu zmiňovaná téměř před každým vysluhováním večere Páně. Konkrétně se zde jednalo o zákaz přistupovat k večeri Páně, který byl určený spiritistům.

Tento konkrétní zákaz stihl v libštátském reformovaném sboru tři rodiny, z čehož všechny tři byly z diaspory. Jednalo se o poměrně vážná postihnutí. Všechny tři rodiny pak nakonec stihl ještě vážnější trest – vyškrtnutí ze sboru. Dále lze z archivních pramenů rekonstruovat konkrétní postup evangelických církví proti spiritistům. Součástí boje proti spiritismu bylo především zvýšené pastorační úsilí. Rovněž se zde dovídáme o poměrně velkém důrazu na vzdělávání, neboť někteří tehdy viděli za úspěchem spiritistů právě nevzdělanost zdejších lidí. Nakonec se součástí boje staly i prostředky nejméně žádoucí, jako bylo již zmíněné odepření účastenství u večere Páně spiritistům a případně i vyškrtnutí ze sboru. Dle současné literatury i dle dochovaných pramenů byl zdejší kraj spiritismem značně prodchnutý, Libštát nevyjímaje. Ani jedna z přítomných evangelických církví se však nenechala uspat lhotejností a proti spiritismu bojovala všemi dostupnými prostředky.

---

⁴²⁴ LOUDA, Jiří: *Evangelíci augšpurského a helvetského vyznání ve Valteřicích (1781 – 1928)*, Diplomová práce. Hradec Králové: 2008, str. 72.

⁴²⁵ REJCHRT, Luděk: *Na horách ležící*. Praha: 1978, str. 123.

Na závěr je potřeba podotknout, že se v dějinách evangelíků v Libštátě zrcadlí běžné jevy, které jsou obecně známy pro celé české prostředí. Je zde patrný proces sekularizace. Ten je nejvýraznější na přelomu 19. a 20. století a dále pokračuje v průběhu první poloviny 20. století. V práci bylo rovněž vidět, že poslední třetina 19. století přinesla zakládání nových sborů a postupné stěhování evangelíků do měst, což vyvrcholilo po roce 1945. Tento fenomén je opět pro naše území typický. V neposlední řadě je ještě potřeba zdůraznit, že dějiny městysu Libštát postrádají do dnešního dne odborné zpracování. Tato práce se tak může stát dílčím základem pro následné studium dějin Libštátu.

Do závěru patří i výzva budoucím badatelům k dalšímu výzkumu. Sborový archiv uložený do několika desítek balíků poskytuje stále dostatek prostoru pro další bádání. Značnou část archivu tvoří sborová korespondence, jejíž poměrně velký díl zůstává stále nezpracovaný. Dále je větší množství archiválií, které obsahují hospodářské a majetkové údaje, které nebyly v této práci veskrze zohledněny. Vedle této nabídky pramenů stojí i nabídka témat, která by si ještě zasloužila dílčí výzkum. Jedním z témat, které by mohlo být doporučeno dalším badatelům, je detailní zpracování příčin přítomnosti obou konfesí po vydání tolerančního patentu. Dalším tématem, které by si zasluhovalo samostatnou pozornost, by byl vztah libštátských evangelíků k vrchnosti, tj. k Trautmannsdorfům. Zde by pak určitě byl prostor pro odpověď na otázku, zda a proč Trautmannsdorfové byli více nakloněni reformovaným než luteránům, neboť reformovaní si vymohli povolení pro stavbu vlastního chrámu s výrazně menším úsilím než luteráni a reformovaní rovněž dostali velkorysý dar dřeva na stavbu kostela, zatímco luteráni dostali na stavební dřevo pouze půjčku. Také je zde prostor pro výzkum v oblasti církevní unie a vzniku Českobratrské církve evangelické. Tato práce mapuje převážně aspekty, týkající se Libštátu, ale ve sborovém archivu je možné nalézt prameny k sjednocování evangelických církví v celém Podkrkonoší. Vedle těchto dílčích témat se zde nabízí i pokračování v základním mapování dějin evangelíků v Libštátě od roku 1945 a konečně je možné další výzkum orientovat i k jednotlivým kazatelským stanicím a filiálními sborům, jejichž dějiny zůstávají z velké většiny nezpracovány. V Libštátě je tak stále o čem bádát a o čem přemýšlet.

Pan Kříž na otázku, na co může být Libštát ze svých dějin pyšný, odpovídá svým klidným hlasem: *Já myslím, že nic vynikajícího se tady nestalo, nějaké*

*mimořádné události tu nebyly.*⁴²⁶ Ať už to bylo myšleno ze skromnosti či nikoliv, situace v Libštátě byla minimálně výjimečná a na události bohatá. Jako taková nám skýtá cenný pohled do minulosti a zároveň přináší i výzvy do budoucnosti.

---

⁴²⁶ Rozhovor s panem Křížem.

9. Prameny a literatura

Prameny:

Fond Farního úřadu Českobratrské církve evangelické v Libštátě. Státní okresní archiv Semily.

Pro studium reformovaného sboru:

- R-II Seniorátní úřad
- R-III-B-1 Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842
- R-III-B-2 Kurendy, sbor h.v. 1842 – 1857
- R-III-B-3 Kurendy, sbor h.v. 1858 – 1900
- R-III-B-6 Jednací protokoly 1827 – 1865
- R-III-B-10 Kniha přístupů do sboru h.v. 1913 – 1919
- R-III-B-11 Kniha odstupů ze sboru h.v. 1913 – 1919
- R-III-B-14 Statistiky sboru h.v. 1830 – 1854
- R-III-B-17 Kniha protokolů schůzí staršovstva 1861 – 1920
- R-III-C-1 Nagy, Šiler, Havelka, Daněk
- R-III-C-3-b/2 Seznam členů v Libštátě 1844
- R-III-D Zprávy o sboru 1872 – 1911, Věstník sboru h.v. 1912 – 1914

Pro studium luterského sboru:

- L-III Povolací listina Jana Krajíce 1877
- L-III-B-1 Kniha pamětná filiálního sboru a.v. od 1792.
- L-III-B-2 Kniha kurendní 1869 – 1922.
- L-III-B-5 Ohlášková kniha 1871 – 1889
- L-III-B-8 Seznamy členů sboru a.v.
- L-III-B-9 Jednací protokol 1893 – 1906
- L-III-C-1-a Jan Krajíc 1877
- L-III-C-1-b Petr Marušiak 1878 – 1891
- L-III-C-3-c Staršovstvo 1878 – 1909
- L-III-C-4 Inventář sboru 1847 – 1876
- L-III-C-5 Dopisy 1847 – 1849, 1877
- L-III-D Konvoluty spisů přijatých a seznamy členů 1792 – 1834.
- L-III-E-1 Výroční účty 1827 – 1852
- balík L1 Havelka, Daněk, Marušiak (a.v. i h.v.)
- balík L2 Jednací protokoly 1867 – 1920
- balík L4 Vyučování náboženství, školní, staršovstvo, statistika (a.v. i h.v.)
- balík L5 Poslední vůle (h.v., omylem zařazeno do balíku a.v.)
- balík L6 Korespondence s ostatními církvemi 1906 – 1919
- balík L7 Dějinné ke kronice, výroční účty (h.v. i a.v.)

balík L10 Kazatelské stanice (h.v. i a.v.)
Pro studium Českobratrské církve evangelické:
balík 7 Petr Marušiak, Jaroslav Kučera
balík 12 Přestupy, výstupy, staršovstvo
balík 13 Výroční sborová shromáždění, mládež, statistika
balík 14 Majetek
balík 15 Korespondence
balík 17 Materiál ke kronice, vztah ČCE – JB, spor s Kučerou
balík 18 Salár, sbírky, dary
balík 19 Výroční účty
balík 20 Trestnice v Kartouzích
III-B-3 Přístupy – výstupy 1878 – 1930
III-B-7 Mládež
III-B-8 Oznámení
III-B-9 Oznámení 1906 – 1910
III-B-10 až III-B-13 Oznámení 1901 – 1940

Ústřední církevní archiv Českobratrské církve evangelické v Praze.

ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1918-1945.
ÚA ČCE, dodatky k fondu SR ČCE.
personální složka Petra Marušiaka
personální složka Emanuela Havelky
personální složka Jaroslava Kučery

Archiv Slavomila Daňka, Katedra praktické teologie Evangelické teologické fakulty UK.

Z tohoto fondu byla využita pouze kázání a osobní korespondence.

Vzpomínky pamětníků.

Rozhovor s Janem Křížem, 18. ledna 2011 v Libštátě.

Literatura:

BALABÁN, Milan: *Rosa na ratolestech: z odkazu evangelických kazatelů*. 2. svazek, Slavomil C. Daněk. Praha: 1999.

BLASCHKE, Olaf: Argumenty pro zavedení pojmu „druhé konfesionální období“. In: *Teologický sborník*. 4/2001, ročník 7. Brno: 2001.

BEDNÁŘ, František: *Památník Českobratrské církve evangelické: Českobratr. církev evang. a její senioráty a sbory na stezkách minulosti a na prahu přítomnosti*. Praha: 1924.

BÍLEK, Tomáš Václav: *Reformace katolická, neboli, Obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské*. Praha: 1892.

BOHATCOVÁ, Mirjam: *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha: 1990.

DANĚK, Slavomil Ctibor: *Dnem i nocí: biblické úvahy. 3, Listy poslům: sedm kázání sborových*. Praha: 1940.

DOLENSKÝ, Jaroslav Václav: *Starší paměti farní osady Bozkova, zvláště poutního chrámu P. Marie až do stavby nynějšího L. 1690: pro památku svých milých rodičů sousedům a přátelům farní osady*. Bozkov: 1888.

Dějiny evangelické církve a vyzn. v Libštátě: vydané k památce stoletého jubilea „Tolerančního patentu“ 1781 – 1881. Turnov: 1881.

Evangelici v rané toleranční době v Čechách a na Moravě. Praha: 1995.

FIALOVÁ, Eva: Dopad Mnichovské dohody na sbory Českobratrské církve evangelické v zabraném území Československa a stanoviska Synodní rady ČCE k aktuální situaci. In: *Ex archivis ecclesiae. Sborník příspěvků historiků a archivářů k dějinám Českobratrské církve evangelické a jejich předchůdkyň, evangelických církví augsburského a helvetského vyznání v českých zemích*. Praha: 2009.

FILIPI, Pavel: Hledání liturgické tváře. In: *Teologická reflexe*. Praha: 2010.

HAVELKA, Emanuel: *Světlo na horách*. Praha: 1939.

HAVELKA, Emanuel: *Protestantské školství v Čechách a na Moravě*. Praha: 1910.

HREJSA, Ferdinand: *Sborové jednoty bratrské*. Praha: 1935.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina: *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 – 1420*. Praha: 1998.

CHOCHOLÁČ, Ivo: Spiritismus. In: Flousek, J. – Hartmanová, O. – Štursa, J. – Potocki, J. (eds): *Krkonoše. Příroda, historie, život*. Praha: 2007.

JUST, Jiří (ed.): *Luteráni v Českých zemích v proměnách staletí*. Praha: 2009.

KAŠPAR, Ludvík Bohumil: *Památník reformované církve Českomoravské*. Praha: 1881.

KRÁSL, František: *Arnošt Hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský*. Praha: 1886.

KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 3*.

KUTLÍK, Bohdan: *Zrcadlo Křížlické*. Praha: 1881.

Lomnicko nad Popelkou II: Lomnice nad Popelkou: 1925.

LOUDA, Jiří: *Evangelici augšpurského a helvetského vyznání ve Valteřicích (1781 – 1928)*, Diplomová práce. Hradec Králové: 2008.

LUKÁŠEK, Josef: *K dějinám doby toleranční*. Praha: 1939.

MACEK, Ondřej (ed.): *Slavomil C. Daněk v kontextu českého protestantismu a starozákonního bádání*. Praha: 2007.

MEDEK, Jan: *Na slunce a do mrazu*. Praha: 1982.

MELMUKOVÁ, Eva: *Patent zvaný toleranční*. Praha: 1999.

MELMUKOVÁ, Eva: Systém pramenného výzkumu existence, myšlení i způsobu života tzv. kacífů v českých zemích v období kolem vydání tolerančního patentu. In: MACEK, Ondřej (ed): *Po vzoru Berojských. Život i víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době*. Praha, Kalich 2008.

MIZERA, František: *Paměti města Semil a okolí*. Semily: 1997.

NEŠPOR, Zdeněk: *Náboženství v 19. století*. Praha: 2010.

NOSEK, Josef: *Kázanja ku požehnané památce bl. Zesnulého Pána Josefa Noska duch. Pastýře při cýrkwj ew. H.W. Libštátské držané w té samé Cyrwj, dne 31. Rigna 1841*. Rukopis. Knihovna ETF UK.

NOVOTNÝ, Oldřich (ed.): *Sborník památce služebníka Božího Petra Marušiaka*. Jičín: 1931.

NOVOTNÝ, Robert R.: První století působení františkánů v Turnově. In: *Krkonoše, září 2007*.

Ottův slovník naučný.

PEKAŘ, Josef: *Kniha o Kosti*. Praha: 1970.

PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách, II. díl*. Praha: 1949.

REJCHRT, Luděk: *Na horách ležící*. Praha: 1978.

TOUL, Jan: *Jubilejní kniha českobratrské rodiny*. České Budějovice: 1931.

SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Praha: 1995.

SEDLÁČEK, August: *Místopisný slovník historický království českého*. Praha: 1998.

SKALSKÝ, Gustav Adolf: *Z dějin české emigrace 18. století*. Chotěboř: 1911.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *České dějiny. Dílu I. Část 5. Středověká kolonisace v zemích českých*. Praha: 1938.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Listář fary turnovské z let 1620 – 1696*. Praha: 1910.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Listář k dějinám náboženských blouznivců českých v století XVIII. a XIX. Část 1, Do roku 1810*. Praha: 1927.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Příběhy města Turnova nad Jizerou. 1. díl*. Turnov: 1903.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z let 1671-1725*. Praha: 1918.

ŠTĚPÁNEK, Vojtěch: O bývalé církvi evangelické augsburského vyznání v Libštátě a okolí. In: *Beseda: obrázkový čtrnáctideník Libereckého kraje, Českého ráje a Podkrkonoší*. Číslo 17, 18, 19. Železný Brod: 1949.

ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita: *Exulantská útočiště v Lužici a Sasku*. Praha: 2004.

ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita: *Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století*. Praha: 1999.

VANĚK, Miroslav: *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: 2007.

VANĚK, Miroslav: *Orální historie: metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: 2003.

WINTER, Zikmund: *Život církevní v Čechách: Kulturně-historický obraz z 15. a 16. století*. Praha: 1896.

10. Přílohy

Seznam příloh:

- 10.1 Sbírka na stavbu reformovaného chrámu z roku 1876.
- 10.2 Přehled farářů sboru helvetského vyznání.
- 10.3 Přehled farářů sboru augšpurského vyznání.
- 10.4 Přehled farářů Českobratrské církve evangelické.
- 10.5 Nábožná prosba z roku 1839.
- 10.6 Inventář evangelického sboru augšpurského vyznání z roku 1876.
- 10.7 Vyučování náboženství v diaspoře ve školním roce 1914/1915.
- 10.8 Obrazové přílohy.

10.1 Sbírka na stavbu reformovaného chrámu z roku 1786 (Zdroj: Kniha pamětná sboru h.v. 1803 – 1842).

Obec	Zlatých	Krejcarů
Libštát	232	28
Svojek		30
Olešnice (tj. Košťálov)	12	25
Waldice	7	30
Bystrá	7	8
Peřimov	79	18
Lužany	1	37
Valteřice	41	35
Kotelsko	1	20
Nová Ves	1	20
Mlazovice	2	41
Rybnice	22	7
Roprachtice	1	40
Holenice	1	30
Kněžnice		30
Veselá	4	20
Chlum	2	45
Vyskeř		21
Bukovina	1	
Křížkovice	2	
Městec	2	
Celkem	425	29

10.2 Přehled farářů sboru helvetského vyznání.

Jan Csomor	(1783 – 1800)
Jan Kazay	(1800 – 1803)
Štěpán Gaál	(1803 – 1804)
Jan Szantay	(1804 – 1807)
Václav Francouz	(1808 – 1815)
Beno Kiss	(1815 – 1826)
Karel Nagy	(1827 – 1830)
Josef Nosek	(1830 – 1841)
Jan Šolín Ledecký	(1842 – 1844)
Josef Štorch	(1844 – 1853)
Josef Šiller	(1853 – 1859)
Daniel Nešpor	(1861 – 1864)
Emanuel Havelka	(1864 – 1910)
Slavomil Daněk	(1910 – 1918, resp. 1921)

10.3 Přehled farářů sboru augšpurského vyznání.

Kristián Pospíšil	(1868 – 1876)
Petr Marušiak	(1878 – 1918, resp. 1927)

10.4 Přehled farářů sboru Českobratrské církve evangelické.

Slavomil Daněk	(1910, resp. 1918 – 1921)
Petr Marušiak	(1878, resp. 1918 – 1927)
Jaroslav Kučera	(1928 – 1945)
Miloslav Bohatec	(1945 – 1950)
Jan Klas	(1950 – 1971)
Petr Brodský	(1973 – 1975)
Jaroslav Nečas	(1975 – 1984)
Michael Hána	(1985 – 1994)
Blahoslav Matělka	(1995 – 2002)
Filip Susa	(2002 – 2011)

10.5 Nábožná prosba z roku 1839 (Editovaná listina, časopis Beseda, ročník 6, 1949).

„Nábožná prosba“ o laskavé přispění k vystavění evang. chrámu Páně, pro církev filiální v Libštátě, na panství Kumburském v Čechách.

Hned po vyhlášení patentu Tolerance dědičných cís. král. zemích mnozí obyvatelé Krakonošův v Čechách přihlásili se s radostí k čistému evangelickému učení a založili s pomocí Boží na panství Jilemnickém, kraje Bydžovského, jmenovitě v Křišlicích, evangelickou církev, načež brzo chrám Páně, farní příbytek a školu, vynaloživše k tomu z většího dílu své vlastní jmění, vystavěli.

K této nové evang. církvi přivtěleni jsou všichni evangelici, jenž v okolí šesti hodin přebývali.

Poněvadž pak v Libštátě a vůkol přebývající familie této velmi rozptýlené církve, pro velkou vzdálenost (čtyři a více hodin) od Křišlic, malý podíl z vykonávání pobožnosti církve Křišlické, a to ještě zřídka, obzvláště času zimního bráti mohli: tedy tito Libštátští a vůkolní evangelici uzavřeli, aby tomuto nedostatku jakžtakž vyhnouti – lze-li – nový, ku Křišlické církvi přináležející evang. sbor filiální založiti – což se i stalo. Od té doby shromažďují se oni každou neděli a každý svátek k společným službám Božím v Libštátě v příbytku jednoho církve ouda čítajíce kázání z Postilly, modlíce se a prozpěvujíce Bohu. Aby pak tento sboreček docela sobě zanechaný a opuštěný nebyl, snesli se s církví mateřskou křišlickou v to, aby duchovnímu pastýři Křišlickému ta povinnost naložena byla, by on několikráte do roka v Libštátě služebnost evangelium konal, přísluhuje velebnou svátosti oltární; což se i posud dalo.

Tato nyní ze 178 duší pozůstávající církvička, skvějící se křesťanskou pobožností a horlivým milováním evangelia, hned od počátku svého se oddělení od své mateřské církve, cítila hluboce potřebnost i vlastního chrámu Páně. Ale Bohu žel, všecko pohledávání dovolení k vystavění vlastního chrámu Páně již v svém povstání tak říka v nic přicházelo. Všecky její prosby zůstaly nevyplněny, až konečně po přemožení mnohých překážek – jim Jeho cís. král. obzvláště milosti dovolení dne 13. ho Ledna 1838 obdařeni jsouce, s doufanlivou myslí v přispění a pomoc Boží, dne 21. ho Října 1839 položivše základní kámen, toto svaté stavení, vyzývajíce Spasitele svého, jenž zaslíbil: „Já s vámi jsem po všecky dni až do skonání světa“ – u víře s radostí svatou počnout sobě nelitovali.

Poněvadž ale tento malý a chudičkový sbor pozůstávající z nemajetných horských obyvatelů, jichžto půda, již obtížně vzdělávají, je jen jako skrblá macecha obmýšlí, z vlastních svých sil k dotčenému dílu vyhledávajících se 2000 fr. stříbra mezi sebou sebrati s to není: tedy se nucena býti cítí v své nouzi a bídě, důvěřuje se v Pána, jenž srdce lidí všech bratří a sester u víře, ačkoliv s ostýcháním, tlouci a hlasu svého prosícího o laskavé přispění v pokoře pozdvihnouti. Obzvláště pak outočiště své beře k bratřím u víře v bratrovství Uherském a vévodství Sedmihradském bydlícím, ujišťuje, že i on, jak posud činil, i budoucně sbírky pro Uherské a Sedmihradské církve ohlášené, napomáhati neopomine.

K sbírání uctivě žádaných příspěvků zplnomocňuje církev filiální Libštsadská tohoto Pána Danyele Bohumila Molnára, žáka z vysokých škol Prešporských. On beře na se toto těžké jho, zapíraje je sebe samého, čině to z lásky k dílu tomuto svatému, ježto již otec jeho, blah. pam. Dvojet. a Důstojný Pán Senior, Jan Molnár, započal, aby ono k cíli svému konečně přijíti mohlo.

Dary lásky nechat' Páni dobrodincové a připojením svých vzácných jmen na památku věčnou do této knihy vpiší, žádá představenstvo církve prosící.

Mocný Ochránce a rozšiřovatel církve své, jenž praví: Mat. 10, 42: „Kdožkoli by dal jednomu z těchto nejmenších číši vody studené k nápoji, toliko ve jménu učedníka, zajisté, pravím vám, neztratí odplaty své...“ jeden každý dar, nímžto pobožné srdce stavení dotečného chrámu Páně laskavě podepře.

Představení fil. církve evang. Libštsadské:

M. Mich. Joh. Molnár, V. D. M. Krischlitzinsis et Liebstadtiensis.

Jan Šádek, Predikátoris.

Franz Kříž, Jan Palounek, Jiří Kříž.

Psáno v Křišlicích v Listopadu 1839.

I idem, qui supra.

10.6 Inventář evangelického sboru augšpurského vyznání z roku 1876.

1. Chrám
2. zvony v dřevěné zvonici
3. 1 povlaky červené
4. 1 povlaky modré
5. máry a přikrov
6. dva krucifixy
7. 5 svícňů
8. 1 genda
9. 1 Poklad
10. 1 biblí Páně
11. 2 postyla Arndtova
12. 1 kancional
13. Písně cestou života
14. 2 kalichy velké, 1 ciborium, 1 malý kalich
15. dvoje nádobí křestní
16. fara
17. harmonium
18. 3 lavice
19. stolec v kostele a 1 židli
20. almara pro archiv
21. spisy a knihy
22. povlaky černé
23. velké bible
24. 2 vásy
25. 3 bílé šátky varhany
26. 2 církevní pečete
27. schematismus
28. kniha General
29. Jedna mapa Palestiny
30. sbírky ustanovení církevních dvojmo

10.7 Vyučování náboženství v diaspoře ve školním roce 1914/1915.

Turnov	Liberec	Košťálov	Kundratice	Lomnice	Nová Paka	Semily	Žel. Brod	Benešov	Loukov
				19.9.	19.9.				
	23.9.	24.9.	24.9.	30.9.	30.9.	22.9.			22.9.
		8.10.	8.10.	14.10.	14.10.	15.10.	15.10.	13.10.	13.10.
				28.10.	28.10.				
		5.11.	6.11.	11.11.	11.11.	12.11.	12.11.		3.11.
16.11.	16.11.	19.11.	20.11.	26.11.	26.11.				
8.12.			4.12.	9.12.	9.12.	10.12.			
16.12.		23.12.	17.12.	23.12.	23.12.				
9.1.		7.1.	7.1.	13.1.	13.1.				
20.1.				27.1.	27.1.				
3.2.	1.2.	4.2.	4.2.	10.2.	10.2.	15.2.			
17.2.		18.2.	18.2.	24.2.	24.2.				25.2.
3.3.	3.3.	4.3.	4.3.	10.3.	10.3.	11.3.			
17.3.		18.3.	18.3.	24.3.					
31.3.	31.3.								
14.4.				7.4.	7.4.				
28.4.	28.4.	27.4.	27.4.	21.4.	21.4.				
12.5.				5.5.	5.5.	4.5.	Libšt.	4.5.	4.5.
					22.5.			20.5.	20.5.
5.6.					18.6.	1.6.			
9.6.					25.6.				
16.6.									
23.6.									
30.6.									
7.7.		12.7.	12.7.		9.7.	13.7.		13.7.	13.7.

10.8 Obrazové přílohy

Chrám reformovaného sboru v Libštátě z roku 1786.

Fara reformovaného sboru v Libštátě, stav z roku 1914.

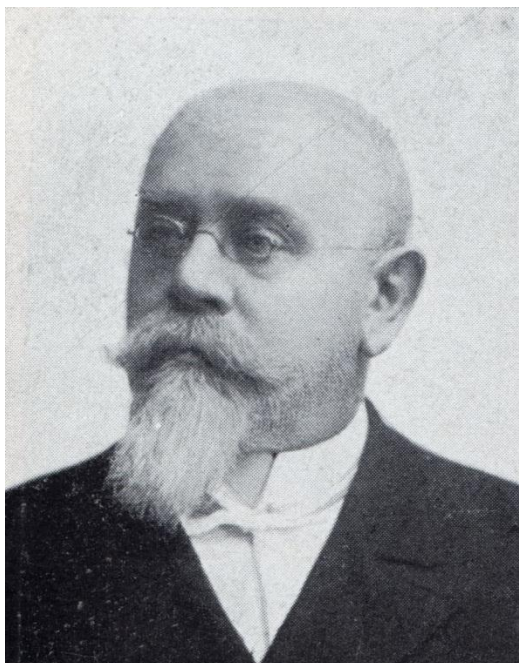

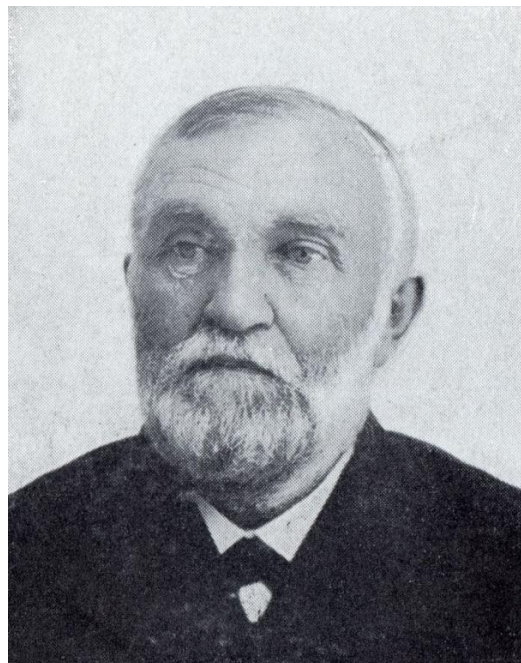
Pohled na reformovanou faru, chrám a hřbitov.

Chrám augšpurského sboru v Libštátě z roku 1842.

Daniel Nešpor
reformovaný farář

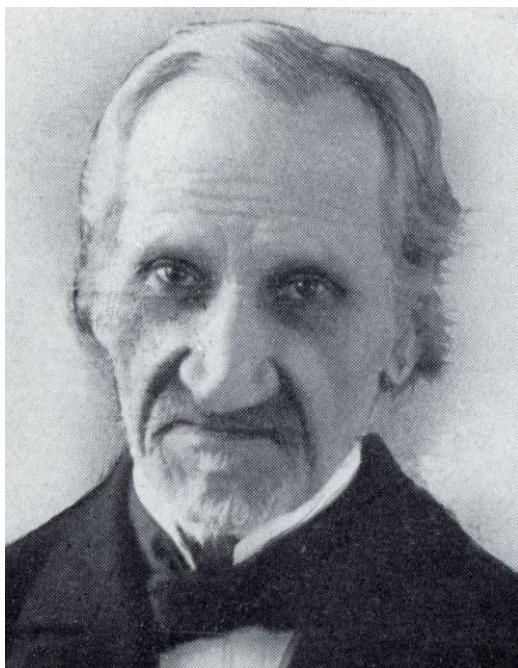
Emanuel Havelka
reformovaný farář

Slavomil Daněk
reformovaný farář

Kristián Pospíšil
augšpurský farář

Petr Marušiak
augšpurský farář

Jaroslav Kučera
farář Českobratrské církve evangelické

Emanuel Havelka s rodinou.

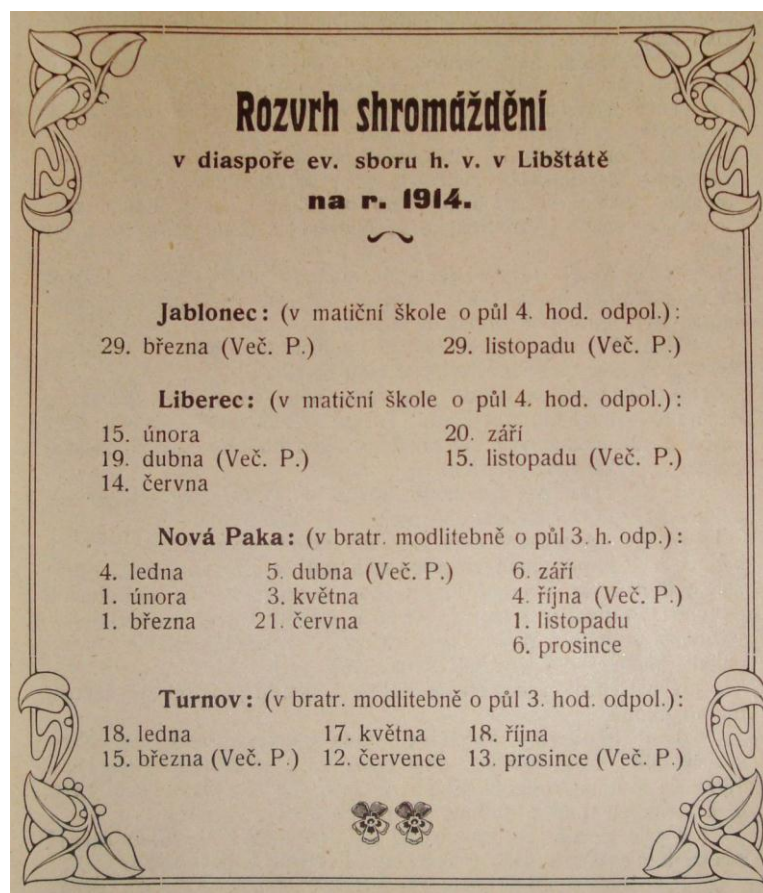
Jaroslav Kučera s rodinou.

Pořad shromáždění evang. církve bratrské v Libštátě L. P. 1919.	
Začátek shromáždění:	
Libštát, Spálov, Turnov o půl 10. hod. dopol., Jičín o 2. hod. odpol., Liberec, Nová Paka o 3. hod. odpol. — Výjimky jsou zvláště označeny.	
(D), (M) značí kazatele (Daněk, Marušiak). VP značí vysluhování sv. Večeře Páně.	
21. září	Liberec (D)
28. září	Dolení Libštát (D) VP (dikúčení)
	Jičín (M)
5. října	Dolení Libštát (M)
	Nová Paka (D)
12. října	Dolení Libštát (M)
19. října	Dolení Libštát (D)
	Spálov (M)
26. října	Dolení Libštát (M)
	Turnov (D)
	Jičín (D)
1. listopadu	Hoření Libštát (M) VP
2. listopadu	Dolení Libštát (D)
	Nová Paka (M)
9. listopadu	Dolení Libštát (M)
16. listopadu	Dolení Libštát (D)
23. listopadu	Dolení Libštát (M)
	Spálov (D) o půl 2. odp.
30. listopadu	Dolení Libštát (D)
	Jičín (M)
7. prosince	Dolení Libštát (M)
	Turnov (D)
	Nová Paka (D)
14. prosince	Dolení Libštát (D)
21. prosince	Dolení Libštát (M)
	Liberec (D) VP
24. prosince	H. Libštát (M) o 5. odp.
25. prosince	Dolení Libštát (D) VP
	Hoření Libštát (M) VP
	D. Libštát (D) o 3. odp.
26. prosince	Dolení Libštát (D) VP
	Spálov (M) VP
28. prosince	Dolení Libštát (M)
	Turnov (D) VP
	Jičín (D)
31. prosince	H. Libštát (M) o 5. odp.
5. ledna	Dolení Libštát (D)
	Hoření Libštát (M)
	Nová Paka (D) VP
6. ledna	Spálov (M) o půl 2. odp.
12. ledna	Dolení Libštát (D)
	Hoření Libštát (M)
19. ledna	Dolení Libštát (D)
	Hoření Libštát (M)
26. ledna	Hoření Libštát (D)
	Jičín (M)
2. února	Dolení Libštát (D)
	Nová Paka (M)
9. února	Hoření Libštát (M)

Přehled bohoslužeb po spojení obou sborů, str. 1 a 4.

16. února	Dolení Libštát (D)
	Spálov (M) o půl 2. odp.
23. února	Dolení Libštát (M)
	Turnov (D)
	Jičín (D)
2. března	Dolení Libštát (D)
	Nová Paka (M)
9. března	Dolení Libštát (M)
16. března	Dolení Libštát (D)
	Spálov (M) o půl 2. odp.
23. března	Dolení Libštát (M)
	Liberec (D)
30. března	Dolení Libštát (D)
	Jičín (M)
6. dubna	Dolení Libštát (M)
	Turnov (D)
	Nová Paka (D)
13. dubna	Dolení Libštát (D)
18. dubna	Dolení Libštát (D) VP
	Hoření Libštát (M) VP
	Dol. Libštát (D) o 3. odp.
20. dubna	Dolení Libštát (D) VP
	Hoření Libštát (M) VP
	Hoř. Libštát (M) o 3. odp.
21. dubna	Dolení Libštát (D)
	Spálov (M) VP
27. dubna	Hoření Libštát (M)
	Turnov (D) VP
	Jičín (D)
4. května	Hoření Libštát (M)
	Nová Paka (D) VP
11. května	Hoření Libštát (D)
	Spálov (M)
18. května	Hoření Libštát (M)
	Liberec (D) VP
25. května	Hoření Libštát (D)
	Jičín (M)
29. května	Dolení Libštát (M)
1. června	Hoření Libštát (M)
	Turnov (D)
	Nová Paka (D)
8. června	Dolení Libštát (D) VP
	Hoření Libštát (M) VP
	Dol. Libštát (D) o 3. odp.
9. června	Dolení Libštát (D)
	Spálov (M) VP
15. června	Hoření Libštát (M) VP
	konfirmace.
22. června	Hoření Libštát (D)
29. června	Hoření Libštát (M)
	Turnov (D)
	Jičín (D)
6. července	Dolení Libštát (D) re- formace.
	Nová Paka (M)
13. července	Hoření Libštát (D)
	Spálov (M)
20. července	Hoření Libštát (M)
27. července	Hoření Libštát (D)
	Jičín (M)
3. srpna	Hoření Libštát (M)
10. srpna	Hoření Libštát (D)
	Spálov (M)
17. srpna	Hoření Libštát (M)
24. srpna	Hoření Libštát (D)
31. srpna	Hoření Libštát (M)
	Turnov (D)
	Jičín (D)
7. září	Hoření Libštát (M)
	Nová Paka (D)
14. září	Hoření Libštát (D)
	Spálov (M)
21. září	Hoření Libštát (M)
	Turnov (D)

Přehled bohoslužeb po spojení obou sborů, str. 2 a 3.

Přehled bohoslužeb konaných v diaspoře.

Zdroje obrázků:

SOKA Semily.

ÚA ČCE v Praze.

HAVELKA, E.: *Světlo na horách.*

TOUL, J.: *Jubilejní kniha.*

BALABÁN, Milan: *Rosa na ratolestech: z odkazu evangelických kazatelů. 2. svazek.*